

DE OPENBAARMAKING VAN BELANGRIJKE DEELNEMINGEN IN TER BEURZE GENOTEERDE VENNOOTSCHAPPEN

I. Inleiding

1. Op 24 mei 1989 verscheen in het Belgisch Staatsblad de wet van 2 maart 1989 op de openbaarmaking van belangrijke deelnemingen in ter beurze genoteerde vennootschappen en tot reglementering van de openbare overnameaanbiedingen (zgn. «Transparantiwet»). Samen met deze wet werd het koninklijk besluit tot uitvoering van hoofdstuk I van de wet gepubliceerd, nl. het koninklijk besluit van 10 mei 1989 op de openbaarmaking van belangrijke deelnemingen in ter beurze genoteerde vennootschappen. De meeste bepalingen van de wet en het K.B. zijn op 3 juni 1989 in werking getreden. De Bankcommissie heeft snel gereageerd op de publikatie van de transparantiereglementering: reeds op 26 mei verspreidde zij een rondschriven met praktische richtlijnen en kennisgevingsmodellen waarvan het gebruik wordt aanbevolen doch geenszins verplicht is.

Hoofdstuk II van de wet heeft betrekking op de openbare overnameaanbiedingen (O.P.A. of takeover bid) en de verichtingen die een wijziging met zich brengen in de controle op de vennootschappen die een openbaar beroep doen of gedaan hebben op het spaarwezen. Zoals uit de lectuur ervan blijkt, heeft de wetgever zich hier beperkt tot het geven van een algemene reglementeringsopdracht aan de Koning – bij in Ministerraad overlegd besluit, genomen na advies van de Bankcommissie – en het formuleren van de algemene doelstellingen waarbij deze hierbij rekening moet houden. Het koninklijk besluit van 8 november 1989 op de openbare overnameaanbiedingen en de wijzigingen in de controle op vennootschappen bevat de regeling ter zake. (B.S., 11 november 1989.)

II. Noodzakelijkheid van een transparantiereglementering

2. De toelating van aandelen tot de officiële notering aan een effectenbeurs heeft meestal tot gevolg dat ze op ruime schaal in het publiek worden verspreid. Ten gevolge hiervan kan een aandeelhouder met een aandelenpakket dat minder bedraagt dan de helft van het totale aantal stemrechten, vaak op de algemene vergadering een belangrijke invloed uitoefenen. Zowel de vennootschap die de betrokken effecten heeft uitgegeven, als het publiek dat hiervan een al dan niet groot aantal verworven heeft, hebben er alle belang bij te weten wie de belangrijkste aandeelhouders zijn. Wijzigingen in de controle over een vennootschap brengen immers normaal tevens een verandering van de beleidspolitiek met zich. Een juiste kennis van de aandeelhoudersstructuur stelt de bestuurders van de vennootschap in staat om hun beleid af te stemmen op de verwachtingen van de aandeelhouders en eventueel bepaalde beschermingsmechanismen in werking te stellen tegen een mogelijk of nabij vijandig

overnamebod¹. Anderzijds, daar een correcte werking van de financiële markten en de vorming van betekenishebbende koersen veronderstellen dat het publiek snel en adequaat wordt ingelicht over de voornaamste elementen die de beursappreciatie van de effecten kunnen beïnvloeden, is een belangrijke wijziging in de aandeelhoudersstructuur bij uitstek een van de feiten die bekendgemaakt moeten worden².

Tot voor de wet van 2 maart 1989 was de Belgische wetgeving op dit vlak fragmentarisch en ontoereikend. De belangrijkste regels ter zake waren:

1) Informatie van de aandeelhouders

Art. 78, 3°, van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen bepaalt dat de aandeelhouders van een N.V. vijftien dagen voor de algemene vergadering in de zetel van de vennootschap kennis mogen nemen o.m. van de lijst der aandeelhouders die hun aandelen niet hebben volgestort. Het is reeds lange tijd gebruikelijk dat vennootschappen die een beroep op het spaarwezen hebben gedaan en waarvan de effecten meestal ter beurze genoteerd zijn, zich van deze verplichting kwijten door het publiceren ten behoeve van hun aandeelhouders van een brochure met hun jaarrekening en de verslagen van hun raad van bestuur, commissarissen en commissarissen-revisoren³.

Voor het overige vereist de vennootschapswetgeving een register van de aandelen op naam, waarvan elke aandeelhouder inzage kan nemen (art. 42 Venn. W.).

2) Informatie van de overheid en van het publiek

Ter zake gelden uiteenlopende regels⁴. Art. 36 van de wet van 30 december 1970 betreffende de economische expansie⁵ verplicht Belgische of buitenlandse personen die ten minste een derde van het kapitaal beogen te vervreemden van de ondernemingen waarvan de activiteit op het Belgisch grondgebied plaatsheeft en waarvan de eigen middelen ten minste 100 miljoen BF bedragen, hierover de ministers van Economische Zaken, van Financiën en van Streekeconomie vooraf in te lichten. De draagwijdte van deze bepaling is gering: hoewel alle overnametechnieken van ondernemingen beoogd worden, legt art. 36 louter een voorafgaande infor-

¹ In de meeste gevallen komt een vijandig overnamebod immers tot stand nadat de bieder reeds een deelneming heeft verworven in het kapitaal van de betrokken vennootschap: cf. DAL, G.-A., en KEUTGEN, G., «La transparence de l'actionnariat», *J.T.*, 1989, 450, nr. 6.

² Zie Bankcommissie, *Jaarverslag*, 1975-76, 82.

³ Bankcommissie, *Jaarverslag*, 1977-78, 113-114.

⁴ Zie LE BRUN, J., «L'entreprise et ses devoirs d'information envers les pouvoirs publics», in *L'entreprise et ses devoirs d'information en matière économique et sociale*, C.D.V.A. (red.), Brussel, Bruylant, 1979, p. 205, nr. 24.

⁵ B.S., 1 januari 1971.

matieverplichting op. De niet-naleving van deze regel wordt bovendien niet gesanctioneerd ⁶.

Daarnaast verplicht art. 108, § 2, van titel V van boek I van het Wetboek van Koophandel overnemers van buiten de EEG om voor elk publiek aanbod tot omruiling of tot aankoop van Belgische openbare fondsen de machtiging van de minister van Financiën te verkrijgen ⁷.

De Bankcommissie vraagt sedert geruime tijd op basis van de bevoegdheden die art. 29 van het Bankbesluit (K.B. nr. 185 van 9 juli 1935) haar toekent inzake het toezicht op het openbaar te koop stellen, te koop bieden en verkopen van titels en effecten, dat het prospectus waarvan de publikatie verplicht is bij openbare uitgifte van aandelen of toelating hiervan tot de officiële notering, gegevens bevat omtrent de hoofdaandeelhouders van de uitgevende instelling ⁸.

De ondernemingen die onderworpen zijn aan het K.B. van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van ondernemingen, dienen in de toelichting bij hun jaarrekening de lijst op te nemen van de vennootschappen waarin zij een deelneming bezitten, alsmede van de andere vennootschappen waarin zij aandelen bezitten ten belope van ten minste 10% van het geplaatste kapitaal ⁹.

In de rekeningen en verslagen die de portefeuillemaatschappijen aan de aandeelhouders en het publiek ter beschikking stellen, moeten gegevens voorkomen betreffende de participaties, de vennootschapsgroep en de beleggingseffecten ¹⁰.

Tussen de Bankcommissie en de banken zijn protocols gesloten met betrekking tot overdrachten van belangrijke participaties in het kapitaal van deze laatsten ¹¹.

3) Informatie van de werknemers

Op sociaalrechtelijk gebied ten slotte legt het K.B. van 27 november 1973 ¹² aan het ondernemingshoofd o.m. de ver-

plichting op, telkens als zich gebeurtenissen voordoen die een belangrijke weerslag kunnen hebben op de onderneming – bv. in geval van controle-overdracht van de onderneming – dit zo spoedig mogelijk mee te delen aan de ondernemingsraad.

3. Uit dit beknopte overzicht blijkt dat de Belgische wetgeving tot voor kort slechts in zeer gebrekkige mate in een regeling voorzag met betrekking tot de informatie van belangrijke verwervingen of overdrachten van deelnemingen in ter beurze genoteerde vennootschappen. Buiten de verwerfer zelf wist in België niemand wie een vennootschap verwierf ¹³.

Hetzelfde probleem rijst trouwens wanneer een vermindering van een belangrijke deelneming wordt overwogen of doorgevoerd.

De Bankcommissie heeft herhaaldelijk op deze lacune gewezen. Uit ervaring wist zij dat in bepaalde gevallen massale aankopen ter beurze of daarbuiten verrichtingen zijn met het oog op het verwerven van een machtspositie in de betrokken vennootschap. Niet alleen kan de beursmarkt op die wijze worden misbruikt om een verdoken openbaar bod te doen plaatsvinden. Tevens ontstaat het probleem van de werking zelf van de financiële markten: een ongelijke behandeling van de aandeelhouders kan de geloofwaardigheid hiervan in de ogen van het publiek aan het wankelen brengen, en de financiering van de ondernemingen met risicodragend kapitaal op de helling zetten. Het algemeen belang noch de goede werking van de beursmarkten zijn gediend met een scheeftrekking van het verloop en het niveau van de ter beurze gevormde koersen door invloeden die geen enkel verband hebben met gewone beleggings- of overdrachtsverrichtingen. Met het oog op deze problematiek heeft de Bankcommissie verscheidene aanbevelingen ontwikkeld met betrekking tot de privé-overdrachten van controleparticipaties ¹⁴.

4. Eens te meer kwam de prikkel voor de Belgische wetgever om deze schrijnende lacune op te vullen, uit Europese hoek. Op het einde van 1985 had de Europese Commissie op basis van art. 54 EEG-Verdrag een voorstel van richtlijn ingediend betreffende de gegevens die moeten worden gepubliceerd bij verwerving en bij overdracht van een belangrijke deelneming in een ter beurze genoteerde vennootschap. Dit voorstel, dat resulteerde in de richtlijn van de Raad van 12 december 1988 ¹⁵, ligt in de lijn van de EG-werkzaamheden voor de coördinatie van de bescherming van de beleggers als ook, middels de vervlechting van de effectenmarkten van de lidstaten, voor de totstandkoming van een werkelijke Europese kapitaalmarkt.

Tijdens de vorige zitting werden onder meer met het oog hierop bij de Kamer wetsontwerpen ingediend die een wijziging inhielden van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen met betrekking tot de aangifte en de

⁶ WITTERWULGHE, R., *L'OPA. Une analyse juridique*, Brussel, De Boeck-Wesmael, 1988, 206-207.

⁷ Als gewijzigd bij wet van 11 juli 1972; voor recente toepassingen zie Bankcommissie, *Jaarverslag*, 1979-80, 109, 1982-83, 70, 1983-84, 71, 1984-85, 69-70, 1985-86, 74.

⁸ Zie thans het nieuwe art. 29ter van dit K.B. als gewijzigd door de wet van 9 maart 1989 tot wijziging van het Wetboek van Koophandel en van het K.B. nr. 185 van 9 juli 1935 op de bankcontrole en het uitgifteregime voor titels en effecten, *B.S.*, 9 juni 1989; cf. in het algemeen: WYMEERSCH, E., «L'entreprise et son devoir d'information en cas de sollicitation de l'épargne», in *L'entreprise et ses devoirs d'information en matière économique et sociale*, 124 e.v.; Bankcommissie, *Jaarverslag*, 1975-76, 80; 1983-84, 78. Ook het voornemen van de hoofdaandeelhouders om hun deelneming in de vennootschap te verminderen, moet in het prospectus vermeld worden, Bankcommissie, *Jaarverslag*, 1970-71, 159-161.

⁹ *B.S.*, 19 oktober 1976, gewijzigd door het K.B. van 12 september 1983, *B.S.*, 29 september 1983, zie bijlage Hoofdstuk I, Afdeling III, V.

¹⁰ Circulaire 72/1 van 10 januari 1972, die door de Bankcommissie gericht werd aan de portefeuillemaatschappijen; deze circulaire is als bijlage bij het jaarverslag voor 1971-72, gevoegd.

¹¹ Zie Bankcommissie, *Jaarverslag*, 1973-74, 38 e.v., 242-243; cf. *R.P.D.B.*, v° «Epargne publique», Complément V, p. 552, nrs. 201 e.v.

¹² K.B. houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden, *B.S.*, 28 november 1973; STEYAERT, J., «L'entreprise et ses devoirs d'in-

formation envers le personnel», in *L'entreprise et ses devoirs d'information en matière économique et sociale*, 27 e.v.

¹³ VAN GERVEN, W., «In de branding», *Bank. Fin.*, 1988, 37, nr. 10.

¹⁴ Bankcommissie, *Jaarverslag*, 1978-79, 103 e.v. geeft hiervan een samenvatting en verduidelijking.

¹⁵ Richtlijn betreffende de gegevens die moeten worden gepubliceerd bij verwerving en overdracht van een belangrijke deelneming in een ter beurze genoteerde vennootschap, *P.B.L.*, nr. 348/62 van 17 december 1988.

openbaarmaking van belangrijke deelnemingen in ter beurze genoteerde vennootschappen ¹⁶. Door de kamerontbinding kon de Commissie Vennootschapsrecht haar werkzaamheden echter niet beëindigen.

5. Tijdens de politieke crisis en het formatieberaad dat ons land tot een eind in 1988 kende, gebeurde echter datgene wat de allerbelangrijkste katalysator zou blijken te zijn voor de totstandkoming van een transparantiereglementering. De gebeurtenissen i.v.m. de Generale Maatschappij van België hebben op een schrijnende manier in het licht gesteld hoe gebrekkelijk het Belgische wettelijke en reglementaire kader was met betrekking tot een duidelijke en doorzichtige werking van de financiële markten ¹⁷. De bevreemdende momenten tijdens de overnamestrijd, waarop een eenvoudige rekenom leerde dat de partijen samen meer dan 100% van de aandelen van de bedoelde holding bleken te bezitten, liggen nog vers in het geheugen.

6. Ofschoon reeds bij het begin van de nieuwe zittingstijd wetsvoorstellen voor een grotere transparantie van de aandeelhoudersstructuur van ter beurze genoteerde vennootschappen werden ingediend in Kamer en Senaat ¹⁸, opteerde de Belgische regering voor een ruimere aanpak. Op 20 juli 1988 werd door de vice-eerste minister en de minister van Economische Zaken, de minister van Financiën en de minister van Justitie een wetsontwerp ingediend dat geleid heeft tot de wet van 2 maart 1989. Verschillende redenen werden voor deze ruimere aanpak opgegeven: de regering wilde rekening houden met het reeds genoemde voorstel van Europese richtlijn in zijn laatste versie; vervolgens leek het, gezien de gebeurtenissen rond de Generale, nodig zich niet te beperken tot het opzetten van een «transparantie»-regeling inzake de openbaarmaking van belangrijke verwervingen en overdrachten van deelnemingen, maar tegelijkertijd maatregelen ten gronde vast te stellen voor verrichtingen die de aandeelhoudersstructuur en de controle van de vennootschappen wijzigen – bedoeld worden uiteraard de openbare overnameaanbiedingen. Tevens werd als tweede deel van deze aanpak een wijziging van de vennootschapswetgeving in het vooruitzicht gesteld die zou toestaan dat vennootschappen op evenwichtige wijze mechanismen in werking kunnen stel-

len die hun aandeelhoudersstructuur en hun bestuur een grotere stabiliteit kunnen geven (de zgn. «afweer»- of «verdedigingsmechanismen») ¹⁹.

7. De *algemene opzet* van de nieuwe transparantiereglementering kan omschreven worden als volgt. Het doel is zeker niet het nemen van deelnemingen en kapitaalverschikkingen in vennootschappen te bemoeilijken ²⁰. Het is daarentegen de bedoeling om, in het belang van de markttransparantie en van de informatie aan het publiek, ervoor te zorgen dat betekenisvolle wijzigingen in de aandeelhoudersstructuur van ter beurze genoteerde vennootschappen ter kennis worden gebracht van de betrokken vennootschap, en door deze laatste, van het publiek. Een passende informatieverstrekking beschermt immers de beleggers en sterkt hun vertrouwen in de effectenmarkt. De transparantiereglementering beoogt dan ook enkel een gepaste regeling van de informatieverstrekking aan de betrokken vennootschap en aan de markt in verband met deze verrichtingen, zonder regeling ten gronde.

Gezien de belangen van de vennootschap in kwestie, de aandeelhouders, de overheid en de gehele maatschappij die erbij betrokken zijn, heeft de transparantiereglementering onmiskenbaar een karakter van *openbare orde*: niet alleen raakt zij de essentiële belangen van de staat en van de gemeenschap – het gaat immers om de aandeelhoudersstructuur van de belangrijkste ondernemingen van het land – maar tevens legt zij op privaatrechtelijk gebied een grondslag waarop de economische orde van de maatschappij rust, nl. de werking van de financiële markten en de bescherming van de spaarders ²¹. Deze kwalificatie heeft uiteraard belangrijke praktische gevolgen: absolute nietigheid van strijdige rechtshandelingen ²², bevoegdheid van de rechter om de vastgestelde inbreuk van ambtswege op te werpen ²³, mogelijkheid om de inbreuk in elk stadium van het geding, zelfs voor het eerst voor het Hof van Cassatie, aan te voeren ²⁴ en onmiddellijke toepassing van de nieuwe wet ²⁵.

III. Toepassingsgebied van de Transparantiewet

A. Ter beurze genoteerde vennootschappen

8. De kennisgevingsverplichting opgelegd door de wet van 2 maart 1989 geldt alleen voor de verwerving van stemrechtverlenende effecten in vennootschappen naar Belgisch recht waarvan alle of een deel van de stemrechtverlenende

¹⁶ Eerst in het kader van een breder ontwerp: *Gedr. St., Kamer*, 1986-87, nr. 864/1 e.v.; nadien, om sneller tot een wet te komen, via indiening van een afzonderlijk ontwerp: *Gedr. St., Kamer*, 1986-87, nr. 896/1; cf. de bespreking hiervan in Bankcommissie, *Jaarverslag*, 1986-87, 97-99.

¹⁷ Voor een overzicht en nabeschouwingen, zie Bankcommissie, *Jaarverslag*, 1987-88, 57-87; BOURS, J.-P., «L'affaire de la S.G.B. et l'ordonnance de M. DUPLAT», *Journal des Procès*, 19 februari 1988, nr. 123, p. 7; «Cérus-de Benedetti contre la Société Générale de Belgique», *J.T.*, 1988, 217 e.v.; Brussel, 1 maart 1988, *T.R.V.*, 1988, 115, met noot GEENS, K., «Het toegestaan kapitaal als afweermechanisme tegen overvallen: het wettig belang van de 'bieder' (CERUS) en het vennootschapsbelang van de 'doelwitvennootschap' (GMB)»; cf. de bedenkingen van HIRSCH, V., «Le raid sur la Société Générale de Belgique: une leçon de choses pour l'Europe», *Revue du Marché Commun*, 1988, 61-63.

¹⁸ Wetsvoorstel houdende maatregelen ter bevordering van de transparantie van de aandeelhoudersstructuur van genoteerde vennootschappen, *Gedr. St., Kamer*, B.Z., 1988, nr. 295/1 e.v.; voorstel van wet betreffende de aangifte en de openbaarmaking van belangrijke deelnemingen in ter beurze genoteerde vennootschappen, *Gedr. St., Senaat*, B.Z., 1988, nr. 47/1.

¹⁹ Memorie van toelichting, *Gedr. St., Kamer*, B.Z., 1988, nr. 522/1, p. 2-3.

²⁰ De kwalificatie «anti-raiderwet» is met andere woorden uit den boze: DAL, G.-A., en KEUTGEN, G., l.c., *J.T.*, 1989, 450, nr. 5.

²¹ Cf. de definitie die het Hof van Cassatie van het begrip «openbare orde» geeft: Cass., 9 december 1948, *Arr. Verbr.*, 1948, 615, *Pas.*, 1948, I, 699.

²² Hieruit volgt dat zelfs een overeenkomst gesloten voor de inwerkingtreding van de wet, maar met het doel deze te ontduiken, absoluut nietig is: cf. Cass., 30 oktober, *Pas.*, 1924, I, 561.

²³ Cf. Cass., 26 november 1965, *Pas.*, 1966, I, 405; Cass., 25 september 1965, *Pas.*, 1966, I, 177.

²⁴ Cf. Cass., 3 juli 1944, *Arr. Verbr.*, 1944, 191, *Pas.*, 1944, I, 424; Cass., 5 mei 1949, *Arr. Verbr.*, 1949, 298, *Pas.*, 1949, I, 335.

²⁵ DE PAGE, H., *Traité*, I, nrs. 231quinquies-232, p. 341-342.

effecten zijn toegelaten tot de officiële notering aan een in een lidstaat van de Europese Economische Gemeenschap gevestigde effectenbeurs (art. 1, § 2, wet).

In een overgangsfase die op 31 december 1990 afloopt, geldt de kennisgevingsverplichting slechts voor de ter beurze genoteerde vennootschappen met een eigen vermogen van 250 miljoen frank of meer. Voor de ter beurze genoteerde vennootschappen met een eigen vermogen van minder dan 250 miljoen frank zal de kennisgevingsverplichting bij de verwerving van stemrechtverlenende effecten pas vanaf 1 januari 1991 gelden. Hetzelfde geldt voor de verplichting tot kennisgeving van de controleverwerving of -overdracht van een vennootschap die ten minste 5% bezit van het stemrechtentotaal van dergelijke vennootschap. Natuurlijke of rechtspersonen, die op de datum van inwerkingtreding van de wet stemrechtverlenende effecten bezitten van een dergelijke vennootschap met een quotum van 5% of meer van het stemrechtentotaal, zullen dit pas binnen een maand vanaf 1 januari 1991 moeten melden. In elk geval zal, indien voor 1 januari 1991 het eigen vermogen van deze vennootschappen 250 miljoen frank te boven zou gaan, de kennisgeving ten laatste verricht moeten worden tijdens de maand die volgt op de openbaarmaking van de jaarrekening waaruit blijkt dat het eigen vermogen 250 miljoen frank overschrijdt (art. 12, § 3, wet).

B. Stemrechtverlenende effecten

1° Stemrechtverlenende effecten sensu stricto

9. Luidens art. 1, § 1, van de wet is kennisgeving verplicht bij de verwerving en overdracht van stemrechtverlenende effecten, ongeacht of deze al dan niet het kapitaal van de betrokken vennootschap vertegenwoordigen.

Wat wordt onder *stemrechtverlenende effecten* verstaan? Bondig gesteld, aandelen. De wet maakt een onderscheid tussen stemrechtverlenende effecten die wel, en die niet het kapitaal van de betrokken vennootschap vertegenwoordigen.

Met stemrechtverlenende effecten die het kapitaal vertegenwoordigen, beoogt de wetgever de zgn. *kapitaalaandelen*, d.z. de aandelen toegekend aan de personen die, hetzij door inbreng in geld, hetzij door inbreng in natura, hebben bijgedragen tot de vorming van het kapitaal van de vennootschap ²⁶.

Met stemrechtverlenende effecten die het kapitaal niet vertegenwoordigen, worden met name bedoeld de *genotsaandelen* (d.z. aandelen die aan de houder van kapitaalaandelen worden toegekend na terugbetaling van de oorspronkelijke inbreng op de reserves van de vennootschap ²⁷) en de *winstaandelen* (d.z. aandelen waarvan de uitgifte geen enkele rechtsband vertoont met het maatschappelijk kapitaal of met enige inbreng ²⁸). Onder deze winstaandelen worden traditioneel gerangschikt de oprichtersaandelen, de dividend-aandelen en de reserveaandelen.

10. Het wezenlijk criterium dat door de wetgever wordt gehanteerd, is klaarblijkelijk het *stemrechtverlenend karakter* van de bedoelde effecten. De ratio legis is hierbij dat alleen effecten met dit karakter een invloed hebben op de machtsstructuur binnen de algemene vergadering van een vennootschap. Men kan hieruit tevens afleiden dat, onder voorbehoud van de door de wet met aandelen gelijkgestelde effecten of rechten, *alle effecten die geen stemrecht verlenen, niet tot kennisgeving aanleiding geven*. Men denke hier met name aan deelbewijzen van gemeenschappelijke beleggingsfondsen onder de wet van 27 maart 1957, vastgoedcertificaten enz. Ook aandeelcertificaten – d.z. de bewijzen van inschrijving in het register van de aandelen op naam, die aan de aandeelhouders kunnen worden afgegeven (art. 43 Venn. W.) en die slechts een bewijsmiddel zijn om de belanghebbende te beveiligen tegen mogelijke vernietiging of verdwijning van het register – vallen hier niet onder.

2° Met aandelen gelijkgestelde effecten of rechten

11. De wetgever heeft uitdrukkelijk rekening willen houden met de ontwikkelingen op het stuk van de uitgaven van *converteerbare obligaties* – d.z. obligaties die onder bepaalde voorwaarden tegen andere effecten kunnen worden omgeruild ²⁹ – en van *warrants* d.z. effecten die hun houder het recht toekennen onder vooraf bepaalde voorwaarden in te schrijven op aandelen ³⁰.

Art. 1, § 3, van de wet machtigt de Koning om de voorwaarden vast te stellen waaronder in aandelen converteerbare effecten van de door de wet beoogde vennootschappen en de al dan niet in effecten belichaamde rechten om op aandelen van een dergelijke vennootschap in te schrijven of deze te verwerven, gelijkgesteld worden met aandelen voor de toepassing van het eerste hoofdstuk van de wet. Het K.B. van 10 mei 1989 heeft van die bevoegdheid gebruik gemaakt: de *in stemrechtverlenende effecten converteerbare obligaties* worden met stemrechtverlenende effecten die al dan niet het kapitaal vertegenwoordigen gelijkgesteld wanneer hun houder het recht heeft hun conversie te eisen of zich verbonden heeft deze te converteren. Daarnaast worden hiermee gelijkgesteld, de al dan niet in effecten belichaamde rechten om in te schrijven op *nog niet uitgegeven* stemrechtverlenende effecten, wanneer hun houder het recht heeft de inschrijving op de betrokken aandelen te eisen of zich verbonden heeft hierop in te schrijven; als voorbeeld gelden hier warrants die het recht geven om in te schrijven op aandelen zodra deze uitgegeven worden. Hetzelfde geldt voor de al dan niet in effecten belichaamde rechten om *uitgegeven* stemrechtverlenende effecten te verwerven, wanneer hun houder het recht heeft hun verwerving te eisen of zich verbonden heeft deze te verwerven; bv. warrants die recht geven op de verwerving van uitgegeven effecten, opties van de beursmarkt... Deze beide laatste gelijkstellingen zijn echter niet van toepassing, tijdens de uitgifteperiode van de effecten

²⁶ Voor een precisering van dit begrip, zie VAN HILLE, J.-M., *Aandelen en obligaties in het Belgische recht*, Brussel, Bruylant, 1977, nr. 217, p. 110-111.

²⁷ VAN HILLE, J.-M., o.c., p. 130-131, nr. 255.

²⁸ VAN HILLE, J.-M., o.c., p. 135, nr. 266.

²⁹ MIDDERNACHT, A., «Technieken op de internationale obligatiemarkten: een overzicht», *Bank. Fin.*, 1988, nr. 4, p. 51-52; cf. tevens VAN HILLE, J.-M., o.c., p. 212, nr. 464.

³⁰ BLUMBERG, J.-P., «De uitgifte van naakte warrants of autonome inschrijvingsrechten op aandelen in de naamloze vennootschap», *T.R.V.*, 1989, 122.

ten waarop zij slaan, op de inschrijvingsrechten die het voorkeurrecht van de aandeelhouders vertegenwoordigen (art. 1, § 1, K.B.). Het subtiële onderscheid tussen beide laatstgenoemde categorieën wordt alleen maar gemaakt met het oog op de berekening van de quota (zie infra nr. 29): met de rechten om op nog niet-uitgegeven effecten in te schrijven wordt zowel in de teller als in de noemer rekening gehouden, terwijl met de rechten om uitgegeven stemrechtverlenende effecten te verwerven enkel in de teller rekening wordt gehouden.

IV. Gebeurtenissen die tot kennisgeving verplichten

A. *Bezit van stemrechtverlenende effecten of controle van een kennisgevingsplichtige vennootschap bij de inwerkingtreding van de reglementering*

12. Een eerste gebeurtenis die tot kennisgeving verplicht, is het *bezit van stemrechtverlenende effecten of van de controle over een kennisgevingsplichtige vennootschap bij de inwerkingtreding van de Transparantiewet*. Zo zal elke natuurlijke of rechtspersoon die, op de datum van inwerkingtreding van de wet, stemrechtverlenende effecten bezit van een ter beurze genoteerde vennootschap, binnen de maand die volgt, aan deze vennootschap en aan de Bankcommissie kennis moeten geven van het aantal effecten in zijn bezit, wanneer de hieraan verbonden stemrechten een quotum vertegenwoordigen van 5% of meer van het stemrechtentotaal op de datum van inwerkingtreding (art. 12, § 1, eerste lid, wet). Hetzelfde geldt eveneens voor elke natuurlijke of rechtspersoon die op de datum waarop de wet in werking treedt, rechtstreeks of onrechtstreeks, in rechte of in feite, een vennootschap controleert die verplicht is tot de hierboven genoemde kennisgeving. Ook hier dient de kennisgeving binnen de daaropvolgende maand te geschieden aan de vennootschap en aan de Bankcommissie.

Een bijzondere overgangsregeling is uitgewerkt voor de *natuurlijke personen* die tot de bovenvermelde kennisgeving verplicht zijn. Zij hebben tot 1 januari 1991 de mogelijkheid alleen aan de Bankcommissie kennisgeving te doen van de effecten die zij bezitten (art. 12, § 2, eerste lid, wet). In dit geval brengt de Bankcommissie de betrokken vennootschap op niet-nominatieve wijze op de hoogte van de kennisgeving die zij ontvangen heeft. Daarna speelt de openbaarmakingsverplichting van de vennootschap echter ten volle.

B. *Verwerving of overdracht van stemrechtverlenende effecten*

12. De *verwerving* van stemrechtverlenende effecten van een ter beurze genoteerde vennootschap verplicht de natuurlijke of rechtspersoon die deze verwerft, aan deze vennootschap en aan de Bankcommissie kennis te geven van het aantal effecten dat hij bezit wanneer de stemrechten verbonden aan die effecten 5% of meer bereiken van het totaal der stemrechten op het ogenblik waarop zich de omstandigheden voordoen op grond waarvan kennisgeving verplicht is (art. 1, § 1, eerste lid, wet). Twee mogelijkheden kunnen zich voordoen: ofwel heeft de persoon in kwestie effecten verworven die 5% of meer stemrechten verlenen, ofwel stellen de effecten die hij verwerft, samengevoegd met de effecten

die hij reeds bezit, hem in staat 5% of meer stemrechten uit te oefenen ³¹.

Uit de algemene formulering van de wet mag worden afgeleid dat het om elke mogelijke vorm van verwerving van een deelneming gaat, onder welke titel ook en volgens welke procedure ook: aankoop, cessie, erfenis of schenking, op of buiten de beurs.

De kennisgevingsverplichting geldt eveneens in geval van *bijkomende verwerving* van stemrechtverlenende effecten, wanneer als gevolg hiervan het aantal stemrechten verbonden aan de verworven effecten 10%, 15%, 20% enz., (telkens per schijf van 5 procentpunten) bereiken van het totale aantal stemrechten op het ogenblik waarop zich de omstandigheden voordoen op grond waarvan kennisgeving verplicht is (art. 1, § 1, tweede lid, wet).

Ten slotte is deze kennisgeving eveneens verplicht bij *overdracht van effecten* wanneer als gevolg hiervan de stemrechten zakken onder een van de bovengenoemde drempels (art. 1, § 1, derde lid, wet).

C. *Verwerving of overdracht van controle*

13. De kennisgevingsverplichting wordt eveneens opgelegd aan een natuurlijke of rechtspersoon wanneer deze rechtstreeks of onrechtstreeks, in rechte of in feite, de *controle over een vennootschap verwerft of overdraagt die ten minste 5% bezit van het stemrechtentotaal van een ter beurze genoteerde vennootschap*. Hij moet aan deze laatste vennootschap en aan de Bankcommissie hiervan kennis geven (art. 3 wet).

Wanneer verschillende personen gezamenlijk een dergelijke vennootschap controleren, is elk van hen tot kennisgeving verplicht (art. 3 wet). Hier geldt evenwel de regel dat, indien de koper deel uitmaakt van een groep van ondernemingen met geconsolideerde jaarrekening, hij van de kennisgevingsverplichting wordt vrijgesteld indien de kennisgeving in zijn plaats geschiedt door de onderneming die de geconsolideerde jaarrekening opmaakt. Worden de effecten gehouden, verworven of overgedragen door personen die in onderling overleg optreden, dan kan een gemeenschappelijke kennisgeving, zonder aanduiding van de individuele houders, worden verricht door een gevolmachtigde die zij daartoe aanstellen, althans voor de gezamenlijke natuurlijke personen die individueel niet een aantal effecten bezitten waarvan 5% of meer van de bestaande stemrechten zijn verbonden (art. 2, § 3, wet).

14. Hoewel de wet hiertoe niet naar de Koning verwijst, heeft het K.B. van 10 mei 1989 het in art. 3 gehanteerde begrip «controle» verduidelijkt. Van controle over een vennootschap is sprake wanneer er tussen haar en een natuurlijke of rechtspersoon een affiliatieverband bestaat in de zin van het K.B. van 8 oktober 1976 (art. 6 K.B.). Onder «*gezamenlijke controle*» in de zin van art. 3 van de wet moet volgens art. 6, tweede lid, van het K.B. worden verstaan de controle die een beperkt aantal vennoten samen uitoefenen wanneer zij zijn overeengekomen dat de beslissingen omtrent de oriëntatie van het vennootschapsbeleid slechts met

³¹ Memorie van toelichting, *Gedr. St., Kamer*, B.Z., 1988, nr. 522/1, p. 4.

hun gemeenschappelijke instemming kunnen worden genomen.

D. Toelating tot de officiële notering aan een Europese effectenbeurs

15. De kennisgevingsverplichting geldt ook wanneer de effecten van een vennootschap voor de eerste maal geheel of ten dele worden toegelaten tot de officiële notering aan een effectenbeurs in een lidstaat van de Europese Economische Gemeenschap. Zij zal dan moeten verricht worden door de natuurlijke of rechtspersonen die op dat ogenblik een aantal effecten bezitten van deze vennootschap waaraan 5% of meer van de bestaande stemrechten verbonden zijn (art. 1, § 5, wet) ³².

E. Uitzonderingen

1° Daling onder kennisgevingsdrempel

16. De kennisgeving is niet verplicht in geval van een verwerving welke normalerwijze onder het toepassingsgebied van de wet valt, indien de aanvankelijk overschreden drempel voor verplichte kennisgeving ten gevolge van overdrachten voor het einde van de termijn van kennisgeving bedoeld in art. 4, § 1 - d.i. in de regel twee werkdagen vanaf het ogenblik waarop zich de omstandigheden voordoen op grond waarvan kennisgeving verplicht is - niet meer wordt bereikt (art. 1, § 4, eerste lid, wet).

2° Vaste overname

17. Voor aandelen die banken of andere financiële instellingen vast overnemen, is kennisgeving door die banken of financiële instellingen slechts verplicht indien, na verloop van de overeengekomen wederafstandsperiode, de effecten die zij niet zouden hebben kunnen overdragen - eventueel samengevoegd met de effecten die zij reeds bezaten - een van de in de wet bepaalde quota overschrijden. De mogelijkheid van vrijstelling van kennisgeving kan echter slechts worden gebruikt met toelating van de Bankcommissie (art. 1, § 4, tweede lid, wet). Het betreft hier de zgn. «vaste overname»-overeenkomsten en -syndicaten die financiële instellingen sluiten met een N.V. die haar kapitaal wil verhogen middels een inbreng in geld, en krachtens welke de overnemer er zich toe verbindt, tegen betaling van een commissie-

loon, op alle of een deel van de nieuwe aandelen in te tekenen en ze vervolgens te koop te stellen aan het publiek voor een bepaalde prijs en gedurende een bepaalde termijn ³³.

V. Kennisgevingsplichtige personen

A. Algemene regel

18. Tot kennisgeving is verplicht *elke natuurlijke of rechtspersoon* die stemrechtverlenende effecten die al dan niet het kapitaal vertegenwoordigen, verworft van een ter beurze genoteerde vennootschap wanneer de stemrechten verbonden aan die effecten 5% of meer bereiken van het totaal der stemrechten. Dezelfde natuurlijke of rechtspersoon is tot kennisgeving verplicht bij bijkomende verwerving van effecten wanneer als gevolg hiervan het aantal stemrechten 10%, 15%, 20%, enz., telkens per schijf van 5 procentpunten, bereiken, en bij overdracht van effecten, wanneer als gevolg hiervan de stemrechten zakken onder een van de bovenvermelde drempels. Kortom, krachtens de wet is kennisgevingsplichtig de persoon die een hoeveelheid effecten bezit die een van de wettelijk of statutair vastgelegde drempels bereikt, overschrijdt of niet meer overschrijdt ³⁴.

19. De wet zelf heeft niet bepaald *welke andere personen dan de kennisgever tot kennisgeving verplicht* zijn. Zij heeft hiertoe uitdrukkelijk naar de Koning verwezen (art. 2, § 4, wet).

Het K.B. van 10 mei 1989 is in dit opzicht niet erg duidelijk. Opheldering wordt echter verschaft in het verslag aan de Koning. Hierin wordt het beginsel bevestigd dat, wanneer effecten worden gehouden, verworven of overgedragen door met de kennisgever verbonden natuurlijke of rechtspersonen, door personen die optreden voor rekening van de kennisgever of een hiermee verbonden persoon of door personen die in onderling overleg optreden, de kennisgevingsverplichting *gezamenlijk* rust op ieder van de betrokken personen ³⁵. Het verslag aan de Koning voegt hier echter uitdrukkelijk aan toe dat deze betrokken personen een *gemeenschappelijke gevolmachtigde* kunnen aanstellen om in hun naam de wettelijk of statutair voorgeschreven kennisgevingen te verrichten ³⁶. Hierbij wordt verwezen naar een uitzondering in de wet zelf : wanneer de effecten worden gehouden, verworven of overgedragen door personen die in onderling overleg optreden, kan een *gemeenschappelijke kennisge-*

³³ Cf. VAN RYN, J., en HEENEN, J., *Principes*, IV, 1988, nr. 677, p. 544 - 545; VAN HILLE, J.-M., o.c., p. 414 e.v., nrs. 800 e.v.; DE PELSMAEKER, P., *Des associations en participation et des syndicats financiers*, Brussel, Librairie Judiciaire, 1934, p. 72, nr. 22; cf. memorie van toelichting, *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, p. 5.

³⁴ Zie het verslag aan de Koning bij het K.B. op de openbaarmaking van belangrijke deelnemingen in ter beurze genoteerde vennootschappen, *B.S.*, 24 mei 1989, p. 8920.

³⁵ De term «gezamenlijk» wijst erop dat het hier niet om een hoofdelijke verbintenis gaat. De hoofdelijkheid blijft immers uitzonderlijk, ook in het handelsrecht; *Cass.*, 3 april 1952, *Pas.*, 1952, I, 498, *Arr. Cass.*, 1952, 423; *Cass.*, 5 december 1975, *J.T.*, 1976, 251, *Arr. Cass.*, 1976, 434 : het vermoeden van hoofdelijkheid moet beperkend worden toegepast en geldt trouwens enkel voor contractuele schulden; FREDERICQ, L., *Handboek*, I, 1976, nr. 2, p. 15.

³⁶ Verslag aan de Koning, *B.S.*, 24 mei 1989, p. 8921.

³² Het oorspronkelijke ontwerp dat aanleiding gaf tot de wet van 2 maart 1989, voorzag niet in deze verplichting; in de memorie van toelichting werd hiervoor als reden opgegeven dat deze informatie reeds aan het publiek moet worden verstrekt via het toelatingsprospectus, krachtens de richtlijn van de Raad van 17 maart 1980 tot coördinatie van de eisen gesteld aan de opstelling van, het toezicht op en de verspreiding van het prospectus, dat gepubliceerd moet worden voor de toelating van effecten tot de officiële notering aan een effectenbeurs (80/390/EEG), *PBL*, nr. 100/1 van 17 april 1980, m.n. de punten 3.2.6 en 3.2.7 van schema A bij deze richtlijn; cf. *Gedr. St., Kamer*, nr. 522/1, p. 6. Aangezien de wet van 9 maart 1989 ter aanpassing van ons recht aan de Europese beursrichtlijnen nog niet aangenomen was, heeft de regering zelf bij wege van amendement deze verplichting ingevoerd: *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/5, p. 2.

ving, zonder aanduiding van de individuele houders, worden verricht door een gevolmachtigde die zij daartoe aanstellen, doch slechts voor de gezamenlijke natuurlijke personen die individueel niet een aantal effecten bezitten waaraan 5% of meer van de bestaande stemrechten zijn verbonden (art. 2, § 3, tweede lid, wet).

B. Verbonden natuurlijke en rechtspersonen

20. Wanneer beschouwt men een natuurlijke of rechtspersoon als verbonden met de kennisgever? Tijdens de parlementaire voorbereiding onderstreepte de regering dat voor het begrip «verbonden onderneming» diende te worden verwezen, zoals voor de toepassing van art. 64bis, tweede lid, Venn. W., naar de criteria uit de boekhoudreglementering, inzonderheid uit het K.B. van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van de ondernemingen³⁷. Volgens het verslag aan de Koning beperkt de wet zich op dit punt echter niet tot de ondernemingen die door het boekhoudrecht worden bedoeld. Zij beoogt daarentegen uitdrukkelijk elke natuurlijke of rechtspersoon waarmee een dergelijk affiliatieverband bestaat³⁸. Vandaar dat, «rekening houdend met de wens van het parlement om deze interpretatie reglementair te bevestigen»³⁹, art. 5 van het K.B. de wil van de wetgever toelicht: als verbonden ondernemingen worden beschouwd de ondernemingen die met de kennisgever zijn verbonden in de zin van het K.B. van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van de ondernemingen, evenals de andere natuurlijke en rechtspersonen, wanneer er tussen hen en de kennisgever een affiliatieverband bestaat in de zin van hetzelfde besluit.

C. Personen die in onderling overleg optreden

21. De Transparantiewet bepaalt dat de effecten in bezit van, verworven of overgedragen door personen die gezamenlijk optreden voor de verwerving of de overdracht van effecten waaraan ten minste 5% van de stemrechten van een ter beurse genoteerde vennootschap verbonden zijn, voor de meldingsplicht worden samengeteld (art. 2, § 2, wet). De wetgever heeft het echter aan de Koning overgelaten te omschrijven wat moet worden verstaan onder personen die gezamenlijk optreden (art. 2, § 4, wet). Art. 7 van het K.B. van 10 mei 1989 verschaft dienaangaande een zeer ruime definitie. Onder «personen die gezamenlijk optreden» worden verstaan personen tussen wie een akkoord bestaat met voor de betrokken partijen als doel of als gevolg een parallelle gedragslijn te volgen voor het bezit, de verwerving of de overdracht van effecten. Dit akkoord is de uitdrukking of de resultante van de gemeenschappelijke wil van de betrokken partijen, maar hoeft niet noodzakelijk een geschrift te zijn. In dit opzicht gaat de tekst verder dan de Europese richtlijn. Dit werd onontbeerlijk geacht, wil men vermijden dat de reglementering al te gemakkelijk zou kunnen worden omzeild, onder het voorwendsel dat er geen geschrift

bestaat⁴⁰. Essentieel is het criterium dat de partijen een parallelle gedragslijn volgen voor het bezit, de verwerving of de overdracht van effecten. Deze parallelle gedragslijn, die in voorkomend geval zal blijken uit de feitelijke omstandigheden, kan het — overigens niet noodzakelijk enige — doel of gevolg zijn van dit akkoord⁴¹.

22. Daarnaast worden vier gevallen opgesomd waarin personen vermoed worden in onderling overleg op te treden. De eerste twee gevallen slaan op personen die overeenkomsten hebben aangegaan — dus niet louter akkoorden — waarin hetzij een blokkering van de effecten, een goedkeuring of een soortgelijk mechanisme voor de verwerving of overdracht van effecten, hetzij een recht van voorkoop dan wel opties of verplichtingen tot aankoop of verkoop zijn bedongen. Volgens het verslag aan de Koning kan, wanneer overeenkomsten zijn gesloten waarin dit soort clausules voorkomen, redelijkerwijze worden vermoed dat de partijen de bedoeling hebben in onderling overleg te handelen.

Het derde geval heeft betrekking op personen die gezamenlijk een vennootschap controleren die een quotum effecten bezit waarvoor kennisgeving verplicht is. Gezien de definitie die door art. 6, tweede lid, van het K.B. aan het begrip «gezamenlijke controle» werd gegeven, kan ook hier redelijkerwijze worden vermoed dat wie de gezamenlijke controle bezit, ook in onderling overleg wil optreden⁴². Deze drie gevallen houden een *weerlegbaar vermoeden* in: de betrokken personen hebben het recht te bewijzen dat zij niet in onderling overleg optreden in de zin van de transparantiereglementering. Dit is niet zo in het vierde geval. Dit vloeit voort uit art. 4, eerste lid, van het K.B. dat voorschrijft dat, bij splitsing van de aan de effecten verbonden rechten (onverdeeldheid, pand, vruchtgebruik) en wanneer er geen enige houder van de stemrechten is aangewezen, de verschillende houders van rechten op het bedoelde effect geacht worden in onderling overleg op te treden. Het gaat hier om een *onweerlegbaar vermoeden*⁴³: de betrokken partijen kunnen het tegenbewijs dat zij niet in onderling overleg optreden, niet leveren.

D. Uitzondering: geconsolideerde ondernemingen

23. Vaak gaat het om verbonden ondernemingen die *geconsolideerd* moeten worden krachtens de bepalingen van de zevende EEG-richtlijn. Daarom maakt de tekst van de wet een uitzondering op de meldingsplicht voor de koper of overdrager die deel uitmaakt van een groep van ondernemingen waarvan de jaarrekeningen worden geconsolideerd met toepassing van de richtlijn 83/349/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen⁴⁴. Deze koper of overdrager wordt vrijgesteld van de verplichting tot kennisgeving, indien de kennisgeving geschiedt in zijn plaats door de onderneming die voornoemde geconsolideerde jaarrekening opmaakt (art. 2, § 3, eerste lid, wet).

⁴⁰ Verslag aan de Koning, B.S., 24 mei 1989, p. 8922.

⁴¹ Verslag aan de Koning, B.S., 24 mei 1989, p. 8922.

⁴² Verslag aan de Koning, B.S., 24 mei 1989, p. 8922.

⁴³ Verslag aan de Koning, B.S., 24 mei 1989, p. 8922.

⁴⁴ Zevende richtlijn van de Raad van 13 juni 1983 op de grondslag van art. 54, lid 3, sub g, van het Verdrag betreffende de geconsolideerde jaarrekening, PBL, nr. 193/1 van 18 juli 1983.

³⁷ Memorie van toelichting, *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, p. 6.

³⁸ Verslag aan de Koning, B.S., 24 mei 1989, p. 8921.

³⁹ Verslag aan de Koning, B.S., 24 mei 1989, p. 8921.

VI. Quota

A. Wettelijke quota

24. Een natuurlijke of rechtspersoon is kennisgevingsplichtig indien het aantal stemrechten verbonden aan de effecten in zijn bezit een bepaald percentage van het stemrechtentotaal bereikt, overschrijdt of niet meer bereikt. Deze verhouding, die aangeduid kan worden met de term «quotum», wordt uitgedrukt als een rekenkundige breuk waarbij de teller het aantal effectieve en potentiële stemrechten bevat verbonden aan de effecten in het bezit van een natuurlijke of rechtspersoon, en de noemer het totaal der stemrechten ⁴⁵.

In art. 1, § 1, van de wet worden de wettelijke quota vastgesteld. Als minimum is 5% van het stemrechtentotaal genomen. Deze drempel geldt voor de verwerving van stemrechtverlenende effecten na de inwerkingtreding van de wet, alsook voor het bezit van stemrechtverlenende effecten op het ogenblik van de inwerkingtreding van de wet. Wanneer als gevolg van bijkomende verwervingen van effecten na de inwerkingtreding van de wet, het aantal stemrechten 10%, 15%, 20%, enz., telkens per schijf van vijf procentpunten van het stemrechtentotaal bereikt, dient hiervan eveneens aangifte gedaan te worden. Ook de overdracht van effecten waardoor de stemrechten zakken onder een van de bovenvermelde drempelwaarden, geeft aanleiding tot kennisgeving.

De vaststelling van het minimumkennisgevingspercentage op 5% is wellicht het belangrijkste verschil met de richtlijn van de Raad van 12 december 1988, die 10% van de stemrechten als minimum vooropstelt. De Belgische wetgever heeft hier gebruik gemaakt van de mogelijkheid van art. 3 van de richtlijn, dat de lidstaten toestaat de aan de richtlijn onderworpen personen die een deelneming verwerven of overdragen welke een wijziging met zich brengt in het bezit der stemrechten, te onderwerpen aan strengere verplichtingen of aan aanvullende verplichtingen, voor zover deze van algemene draagwijdte zijn.

B. Statutair bepaalde quota

26. Statutair kunnen de wettelijke voorschriften inzake kennisgeving geheel of ten dele van toepassing verklaard worden op een *lager quotum dan 5%*, of op *quota die gelegen zijn tussen de percentages van vijf opeenvolgende procentpunten*. In geen geval mogen de statuten echter *lagere quota dan 3%* voorschrijven (art. 5, eerste lid, wet). Andere quota en termijnen kunnen eveneens worden opgelegd indien de kennisgevingsverplichting door de statuten is uitgebreid tot andere dan de vennootschappen naar Belgisch recht waarvan alle of een deel van de stemrechtverlenende effecten zijn toegelaten tot de officiële notering aan een in een lidstaat van de Europese Economische Gemeenschap gevestigde effectenbeurs. Ook in dit geval mogen de quota niet lager zijn dan 3% (art. 5, tweede lid, wet).

⁴⁵ De begrippen «teller» en «noemer» komen niet voor in de wettekst. Zij worden geïntroduceerd in art. 1 § 2, 2°, van het K.B. van 10 mei 1989 dat de wijze van berekening van de quota regelt.

C. Berekening van de quota

1° Algemeen

27. Art. 2, § 4, van de Transparantiewet kent aan de Koning de bevoegdheid toe om de wijze te bepalen waarop de quota worden berekend. Ingevolge dit artikel bepaalt het K.B. van 10 mei 1989 welke componenten, naast de effectieve stemrechten, zowel van de teller als van de noemer deel uitmaken en onder welke voorwaarden, welke bepalingen voor de berekening van de quota buiten beschouwing gelaten worden en op basis van welke gegevens alsook op welk ogenblik de quota berekend worden.

2° Samenvoeging van effecten

28. Om de regeling inzake kennisgeving doeltreffend te maken wordt voor de toepassing van art. 1 van de wet rekening gehouden met de effecten in het bezit van de categorieën van personen vermeld in art. 2, §§ 1 en 2, van de wet. Bij de effecten die een natuurlijke of rechtspersoon die kennisgevingsplichtig is op grond van art. 1 van de wet, zelf bezit, verwerft of overdraagt, worden bijgevolg de effecten gevoegd in bezit van, verworven of overgedragen door een met genoemde persoon verbonden natuurlijke of rechtspersoon en door een derde die optreedt in eigen naam maar voor rekening van genoemde persoon of een met hem verbonden natuurlijke of rechtspersoon (art. 2, § 1, wet). Effecten in bezit van, verworven of overgedragen door personen die gezamenlijk met de kennisgever optreden voor de verwerving of de overdracht van effecten waaraan ten minste 5% van de stemrechten van een ter beurse genoteerde vennootschap verbonden is, worden samengeteld (art. 2, § 2, wet). Meer bepaald moet worden uitgemaakt of de stemrechten verbonden aan de aldus samengetelde effecten de wettelijke of statutaire quota bereiken, overschrijden of niet meer bereiken, zelfs indien niemand van de betrokken personen individueel dit quotum bereikt ⁴⁶. Dezelfde regeling i.v.m. de samentelling van effecten is van toepassing indien de verplichting tot kennisgeving bestaat bij de inwerkingtreding van de wet (art. 12, § 1, eerste en derde lid, wet).

3° De teller

29. De teller van de bovenvermelde kennisgevingsquota valt uiteen in verschillende componenten. Samenvattend kan gesteld worden dat hij het aantal effectieve en potentiële stemrechten bevat in het bezit van de kennisgever en de met hem verbonden of in onderling overleg optredende personen.

In de eerste plaats maken van de teller deel uit de stemrechten verbonden aan de aandelen die het kapitaal van de ter beurse genoteerde vennootschap vertegenwoordigen. Of en in hoeverre stemrecht is toegekend aan de aandelen van de vennootschap die het kapitaal niet vertegenwoordigen, hangt af van de bepalingen in de statuten daaromtrent (zie art. 41, eerste lid, en art. 75, eerste lid, Venn. W.). Naast de effectieve stemrechten verbonden aan de kapitaal- en winstaandelen moet tevens rekening gehouden worden met

⁴⁶ Bankcommissie, *Praktische richtlijnen*, 4, 1.2.5.

de in aandelen converteerbare obligaties en de inschrijvings- en verwervingsrechten, die onder de door de Koning vastgestelde voorwaarden met stemrechtverlenende effecten *sensu stricto* worden gelijkgesteld, gelet op het potentiële stemrecht dat zij verlenen. Zij worden in aanmerking genomen *a rato* van het aantal stemrechtverlenende effecten waarop zij recht geven (art. 1, § 2, 1°, K.B.) en als dusdanig bij de stemrechten geteld die verbonden zijn aan de reeds uitgegeven kapitaal- en winstaandelen ⁴⁷. Voor zover bovenvermelde obligaties en rechten betrekking hebben op nog niet uitgegeven stemrechtverlenende effecten, worden ze zowel in de teller als in de noemer meegerekend (art. 1, § 2, 2°, K.B.). Met de verwervingsrechten die slaan op reeds uitgegeven effecten, wordt daarentegen slechts in de teller rekening gehouden (art. 1, § 2, 2°, K.B.) ⁴⁸. Derden hebben immers in principe geen kennis van deze rechten zodat zij er geen rekening mee kunnen houden ⁴⁹. Indien de conversie of de uitoefening van de inschrijvings- of verwervingsrechten gekoppeld wordt aan een voorwaarde of de goedkeuring van een orgaan van de bedoelde vennootschap, worden ze buiten beschouwing gelaten voor de berekening van de quota. In voorkomend geval dienen zij nochtans wel het voorwerp uit te maken van een aparte vermelding in het kennisgevingsformulier (zie art. 8, § 1, 2°, f, K.B.) ⁵⁰.

Wat de effecten betreft die worden gehouden in onverdeeldheid, die zijn verpand of bezwaard met vruchtgebruik, bepaalt art. 4 van het K.B. van 10 mei 1989 dat zij voor de berekening van de quota in aanmerking worden genomen, voor zover een medeëigenaar, de pandhoudende schuldeiser of schuldenaar, de blote eigenaar of de vruchtgebruiker het recht heeft het daaraan verbonden stemrecht uit te oefenen, met uitsluiting van elke andere houder van rechten op voornoemde effecten. Is er geen enige houder van de stemrechten aangewezen, dan worden de verschillende houders van rechten op het bedoelde effect geacht in onderling overleg op te treden.

4° De noemer

30. De noemer bevat het geheel van de effectieve en potentiële stemrechten, met uitzondering van de rechten om reeds uitgegeven stemrechtverlenende effecten te verwerven.

Voor de bepaling van het stemrechtentotaal is het noodzakelijk te weten hoeveel effecten in omloop zijn. Art. 3, § 2, van het K.B. stelt in dit verband dat rekening moet worden gehouden met het aantal effecten zoals dit blijkt uit de gegevens die overeenkomstig art. 10 Venn. W. in de bijlagen tot het Belgisch Staatsblad worden bekendgemaakt.

Ofschoon zij daar formeel niet toe verplicht is, wordt de ter beurse genoteerde vennootschap door de Bankcommissie

erom verzocht aan iedere belanghebbende die hierom vraagt, alsook aan de Bankcommissie zelf, voor iedere categorie mee te delen hoeveel effecten en rechten er zijn op de datum van de inwerkingtreding van de wet, en meer in het algemeen, alle gegevens te verstrekken die de kennisgever nodig heeft om zijn verplichtingen na te komen ⁵¹.

5° Geen toepassing van de wettelijke beperkingen van het stemrecht

31. Art. 3, § 1, van het K.B. stelt de artt. 52bis, § 3, vierde lid, 75, tweede en derde lid, en 76 Venn. W., die beperkingen instellen op de uitoefening van het stemrecht, voor de berekening van de quota buiten toepassing. In de eerste plaats worden voor de berekening van de quota ⁵² buiten beschouwing gelaten de stemrechten verbonden aan de effecten van de bedoelde vennootschap die deze laatste zelf verworven heeft volgens de voorschriften van art. 52bis Venn. W. Daarnaast worden de beperkingen van de uitoefening van het stemrecht, inzonderheid voor aandelen die het kapitaal niet vertegenwoordigen (art. 75, tweede en derde lid, Venn. W.) en voor het aantal stemmen dat in de algemene vergadering kan worden uitgebracht door een zelfde aandeelhouder (art. 76 Venn. W.), niet toegepast, noch voor de berekening in de teller, noch in de noemer, aangezien zij betrekking hebben op het aantal naar aanleiding van een welbepaalde algemene vergadering uitgebrachte stemmen ⁵³.

6° Ogenblik waarop het stemrechtentotaal berekend wordt

32. Het ogenblik waarop het stemrechtentotaal berekend wordt, verschilt naar gelang van de gebeurtenis of rechtshandeling die tot kennisgeving aanleiding geeft en ligt op de dag van de verwerving of de overdracht van de effecten of de controle (art. 3, § 2, eerste lid, K.B.). Wanneer de kennisgeving verricht moet worden als gevolg van het bezit van effecten die voor de eerste maal worden toegelaten tot de officiële notering aan een beurs in een lidstaat van de Europese Economische Gemeenschap, moet het quotum berekend worden op het ogenblik van de notering (art. 1, § 5, wet). In het in art. 12 van de wet bedoelde geval is dit de datum van inwerkingtreding van de wet ⁵⁴, d.i. 3 juni 1989.

VII. Kennisgeving

A. Vorm

33. Ofschoon art. 4, § 1, vierde lid, van de wet aan de Koning tevens de bevoegdheid toekent om de vorm te bepalen waarin de kennisgeving moet geschieden, bevat het uitvoeringsbesluit geen voorschriften dienaangaande. In het verslag aan de Koning leest men hieromtrent dat het niet

⁴⁷ Verslag aan de Koning, *B.S.*, 24 mei 1989, 8920.

⁴⁸ Tijdens de bespreking in de kamercommissie werd gesteld dat voor de gelijkstelling van de potentiële stemrechten met effectieve werd uitgegaan van het vermoeden dat de houder de bedoeling heeft gebruik te maken van de conversie-, inschrijvings- of verwervingsrechten die hij bezit. Daar dit vermoeden evenwel niet algemeen kan worden doorgetrokken voor alle betrokken effecten worden zij normaal niet meegerekend in de noemer voor de bepaling van de quota (*Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 5).

⁴⁹ Verslag aan de Koning, *B.S.*, 24 mei 1989, 8920.

⁵⁰ Verslag aan de Koning, *B.S.*, 24 mei 1989, 8919.

⁵¹ Bankcommissie, *Praktische richtlijnen*, 1.3.4.

⁵² Verslag aan de Koning, *B.S.*, 24 mei 1989, 8920; in het advies van de Raad van State betreffende de uitsluiting van art. 52bis, § 3, vierde lid, wordt gepreciseerd dat de door de vennootschap verkregen aandelen niet in aanmerking worden genomen voor het bepalen van de noemer.

⁵³ Verslag aan de Koning, *B.S.*, 24 mei 1989, 8920.

⁵⁴ Verslag aan de Koning, *B.S.*, 24 mei 1989, 8920.

noodzakelijk leek om reeds bij de aanvang de wijze van voorstelling van de kennisgeving reglementair vast te leggen; wel werd erop gewezen dat, gelet op de ervaringen in het buitenland, een gestandaardiseerd model aangewezen was ⁵⁵. Zoals in het verslag aan de Koning gesuggereerd werd, heeft de Bankcommissie voor de verschillende gevallen kennisgevingsmodellen opgesteld waarvan het gebruik wordt aanbevolen, doch geenszins verplicht is.

B. Inhoud

1° Algemeen

34. Art. 4, § 1, vierde lid, van de wet machtigt de Koning om de inhoud en vorm te bepalen van de kennisgevingen die moeten worden verricht, en voegt eraan toe dat deze inhoud kan afhangen van het deelnemingspercentage. In art. 8 van het K.B. wordt uitvoering gegeven aan deze bepaling. De inhoud verschilt naargelang de kennisgeving betrekking heeft op het bezit, de verwerving of de overdracht van stemrechtverlenende effecten, dan wel op de controle of wijzigingen hierin over een kennisgevingsplichtige vennootschap. Daarenboven moet een onderscheid gemaakt worden tussen de eerste kennisgevingen en de daaropvolgende kennisgevingen. De bepalingen i.v.m. de inhoud gelden ook indien de kennisgevingsverplichting statutair is uitgebreid tot lagere quota of tot andere dan de ter beurse genoteerde vennootschappen.

2° Eerste kennisgevingen betreffende stemrechtverlenende effecten

35. In art. 8, § 1, K.B. is sprake van de *eerste kennisgevingen*. Uit dit artikel kan worden afgeleid dat als dusdanig te beschouwen zijn de kennisgevingen verricht met toepassing van de artt. 1 en 12, § 1, eerste lid, en § 3, van de wet. In het verslag aan de Koning wordt vermeld dat een eerste kennisgeving in toepassing van art. 1 van de wet verricht moet worden bij de toelating van de vennootschap tot de notering, of na een eerste verwerving. Een eerste kennisgeving moet ook verricht worden door iedere natuurlijke of rechtspersoon die op de datum waarop de wet in werking treedt, effecten bezit van een ter beurse genoteerde vennootschap, waaraan stemrechten verbonden zijn ten belope van 5% of meer van het stemrechtentotaal.

36. Art. 8, § 1, somt de gegevens op waarvan melding moet worden gemaakt in de eerste kennisgevingen.

1) *De identiteit, de woonplaats of de maatschappelijke zetel van de kennisgever*. Indien de kennisgeving uitgaat van een natuurlijke persoon, kan worden volstaan met de aanduiding van diens naam en voornaam, en zijn woonplaats. Wat moet worden verstaan onder de identiteit van een rechtspersoon is op het eerste gezicht niet duidelijk. In dit verband moet gewezen worden op de artt. 81 en 138 Venn. W., die de gegevens bevatten waarvan melding moet worden gemaakt in de akten, facturen, aankondigingen, bekendmakingen, brieven, orders en andere stukken uitgaande van een N.V. en een B.V.B.A. Aangezien de in de artt. 81 en 138

Venn. W. gegeven opsomming niet limitatief is ⁵⁶ en dus alle mogelijke van de vennootschap uitgaande akten omvat, behoort het kennisgevingsformulier ertoe. Steeds moet worden aangeduid of de kennisgeving verricht wordt door de kennisgever in eigen naam en voor eigen rekening, dan wel als gevolmachtigde ⁵⁷. Wanneer een gemeenschappelijke kennisgeving verricht wordt door een persoon, behorend tot een groep van verbonden personen, treedt deze persoon tegelijkertijd op als kennisgever in eigen naam en voor eigen rekening, en als gevolmachtigde. Beide hoedanigheden moeten dan ook vermeld worden.

2) *Het aantal stemrechtverlenende effecten of daarmee gelijkgestelde effecten en rechten*. Voor ieder van de sub nrs. 9 en 11 vermelde categorieën van effecten en rechten moet het aantal vermeld worden waarover de kennisgever rechtstreeks of onrechtstreeks (via met hem verbonden of in onderling overleg optredende personen) beschikt. De converteerbare obligaties, rechten om in te schrijven op aandelen of om deze te verwerven, die niet beantwoorden aan de voorwaarden van art. 8, § 1, 1°, 2° en 3°, van het K.B. (recht om de conversie, resp. de inschrijving of verwerving te eisen, of verbintenis daartoe), dienen slechts het voorwerp uit te maken van een loutere vermelding in de kennisgeving, doch zij worden niet in aanmerking genomen voor de berekening van de quota ⁵⁸.

3) *Of de effecten allemaal worden gehouden door de kennisgever zelf of voor zijn rekening, dan wel of ze geheel of gedeeltelijk worden gehouden door met de kennisgever verbonden natuurlijke of rechtspersonen, of door personen die gezamenlijk met hem optreden dan wel voor hun rekening, en in dit laatste geval, de identiteit van de verbonden of gezamenlijk optredende personen, evenals het aantal effecten of rechten dat elk van hen bezit*.

3° Daaropvolgende kennisgevingen betreffende stemrechtverlenende effecten

37. Art. 8, § 2, K.B. hanteert de term «*daaropvolgende kennisgevingen*». In algemene bewoordingen kan gesteld worden dat een daaropvolgende kennisgeving vereist is, wanneer zich een wijziging voordoet in de omstandigheden op grond waarvan een vroegere kennisgeving is geschied, hetzij als gevolg van de bijkomende verwerving of de overdracht van effecten waardoor een der wettelijke of statutair bepaalde drempels naar boven of naar beneden toe wordt overschreden, hetzij als gevolg van de uitoefening van conversie-, inschrijvings- of verwervingsrechten, zelfs wanneer hierdoor geen drempeloverschrijding plaatsheeft, zgn. «kennisgeving van bijwerking» ⁵⁹.

38. De omschrijving van de gegevens die in de daaropvolgende kennisgevingen moeten voorkomen, treft men aan in art. 8, § 2, van het K.B. Luidens dit artikel bevatten zij «*naast de in § 1 (van art. 8) bedoelde gegevens, de overeenstemmende inlichtingen die in de vorige kennisgeving wer-*

⁵⁶ RONSE, J., *Vennootschapswetgeving 1973*, Gent, Story-Scientia, 1975, nr. 94.

⁵⁷ Zie de kennisgevingsmodellen, B.

⁵⁸ Art. 1, § 1, K.B. a contrario; zie ook het verslag aan de Koning, B.S., 24 mei 1989, 8919.

⁵⁹ Bankcommissie, *Praktische richtlijnen*, 3.3.

⁵⁵ Verslag aan de Koning, B.S., 24 mei 1989, 8922.

den opgenomen, indien een dergelijke kennisgeving is verricht». In zoverre verwezen wordt naar de in art. 8, § 1, opgesomde gegevens, rijzen geen problemen. Zij moeten vermeld worden, rekening houdend met de toestand die aanleiding geeft tot de nieuwe kennisgeving. Wat bedoeld wordt met de zinssnede «de overeenstemmende inlichtingen die in de vorige kennisgeving werden opgenomen, indien een dergelijke kennisgeving is verricht», is op het eerste gezicht allesbehalve duidelijk. Zij doet veronderstellen dat de «daaropvolgende» kennisgeving in bepaalde omstandigheden als «eerste» kennisgeving beschouwd kan worden. De volgende situatie die zich kan voordoen gedurende de overgangsperiode van een maand na de inwerkingtreding van de wet wordt hiermee bedoeld ⁶⁰: het kan gebeuren dat een persoon na de inwerkingtreding van de wet onder de voorwaarden valt om een kennisgeving te verrichten, vooraleer hij aangifte heeft gedaan van het aantal op het ogenblik van de inwerkingtreding van de wet gehouden effecten. In het laatste geval beschikt hij over een termijn van een maand na de inwerkingtreding van de wet, terwijl in het eerste geval deze termijn gereduceerd is tot twee werkdagen vanaf het ogenblik waarop zich de omstandigheden voordoen op grond waarvan de kennisgeving verplicht is. Gelet op de sancties die gesteld zijn voor het geval wordt nagelaten de kennisgeving te verrichten binnen de wettelijk bepaalde termijn, is het raadzaam reeds de «daaropvolgende» kennisgeving te verrichten, en pas later, wanneer alle hiertoe noodzakelijke gegevens voorhanden zijn, de «eerste».

39. Naar luid van art. 4, § 1, vierde lid, in fine, van de wet kan de inhoud van de kennisgevingen zoals die door de Koning bepaald moet worden, afhangen van het deelnemingspercentage. Hiermee rekening houdend bepaalt art. 8, § 3, van het K.B. dat, indien het aantal gehouden effecten ⁶¹ 20% of meer bedraagt, in de kennisgevingen met betrekking tot verwervingen en overdrachten na de inwerkingtreding van de wet, bovendien moet worden aangegeven in welke politiek de betrokken verwerving ligt, alsook hoeveel effecten tijdens de twaalf maanden voor de kennisgeving werden verworven en op welke wijze.

4° Kennisgevingen van controle en wijzigingen in de controle

40. Art. 8, § 5, van het K.B. somt de vermeldingen op die verstrekt moeten worden door de persoon die op de datum waarop de wet in werking treedt, een vennootschap controleert die zelf kennisgevingsplichtig is krachtens art. 12, § 1, eerste lid, van de wet, of door de persoon die na de inwerkingtreding van de wet de controle verwerft of overdraagt over een vennootschap die zelf minstens 5% bezit van het stemrechtentotaal van een ter beurze genoteerde vennootschap. Krachtens art. 8, § 5, 1°, van het K.B. moeten de hier bedoelde kennisgevingen allereerst de identiteit, de woonplaats of de maatschappelijke zetel van de kennisgever aanduiden. Daarnaast moet inzicht verschaft worden in het geheel der controleverhoudingen. Art. 8, § 5, 2°, van het K.B. bepaalt hiertoe dat de gegevens moeten worden vermeld die

de controle vormen over de vennootschap die zelf kennisgevingsplichtig is. Het verslag aan de Koning preciseert dat, indien de controle op verschillende niveaus wordt uitgeoefend, alle schakels uit de controleketen aangegeven moeten worden, zonder dat evenwel moet vermeld worden op welk deelnemingspercentage de controle steunt ⁶². Deze informatie mag gegeven worden in de vorm van een organigram.

C. Termijn van kennisgeving

41. De termijn van kennisgeving verschilt naar gelang van de gebeurtenissen of rechtshandelingen die tot de kennisgeving aanleiding geven. Wanneer zij verricht wordt met toepassing van art. 1 of art. 3 van de wet, bedraagt de termijn *twee werkdagen te rekenen vanaf het ogenblik waarop zich de omstandigheden voordoen op grond waarvan zulke kennisgeving verplicht is*. Voor effecten die werden verworven door erfopvolging is kennisgeving slechts verplicht *dertig dagen na de aanvaarding van de nalatenschap, eventueel onder voorrecht van boedelbeschrijving* (art. 4, § 1, tweede lid, wet). Het moment waarop in dit geval de termijn ingaat, is dat van de aanvaarding, die steeds een juridisch herkenbare handeling veronderstelt ⁶³. Wanneer de kennisgeving het gevolg is van het bezit van stemrechten op het ogenblik waarop de betrokken effecten voor de eerste maal geheel of gedeeltelijk zijn toegelaten tot de officiële notering aan een effectenbeurs in een lidstaat van de E.E.G., moet de kennisgeving uiterlijk geschieden *op de datum waarop de transacties in deze effecten voor de eerste maal in de koers van de betrokken markt worden opgenomen* (art. 4, § 1, derde lid, wet). Personen die bij de inwerkingtreding van de wet een deelneming bezitten waaraan stemrechten verbonden zijn die een van de wettelijke of statutaire drempelwaarden overschrijden, beschikken over een termijn van een maand na de inwerkingtreding van de wet om hiervan kennis te geven (art. 12, § 1, wet). Bijgevolg diende deze kennisgeving uiterlijk op 3 juli 1989 verricht te worden.

D. Geadresseerde van de kennisgeving

42. De kennisgeving moet gericht worden *aan de ter beurze genoteerde vennootschap en aan de Bankcommissie* (art. 4, § 1, eerste lid, wet). Bij wijze van overgangsmaatregel is het de natuurlijke personen die op het ogenblik van de inwerkingtreding van de wet kennisgevingsplichtig waren, toegelaten tot 1 januari 1991 alleen de Bankcommissie in te lichten over het aantal effecten dat zij bezitten, waarna de Bankcommissie de betrokken vennootschap op niet-nominatieve wijze op de hoogte brengt van de kennisgeving die zij ontvangen heeft. Behoudens een door de Bankcommissie verleende vrijstelling is de vennootschap verplicht deze mededeling openbaar te maken.

⁶² B.S., 24 mei 1989, 8922.

⁶³ Zie over de aanvaarding van de nalatenschap: PUELINCKX-COE-NE, M. EN VERSTRATE, J., «Overzicht van rechtspraak — Erfenissen (1978-87)», T.P.R., 1988, nrs. 76-88, en de verwijzingen naar rechtspraak en rechtsleer aldaar.

⁶⁰ Bankcommissie, *Praktische richtlijnen*, 11-12.

⁶¹ Waarschijnlijk wordt hier bedoeld het aantal stemrechten verbonden aan de effecten.

E. Openbaarmaking

43. De vennootschap die een kennisgeving ontvangen heeft, moet deze uiterlijk de volgende werkdag openbaar maken volgens de modaliteiten vastgesteld in art. 9 van het K.B. Wanneer de effecten van de betrokken vennootschap zijn toegelaten tot de officiële notering aan een openbare fondsen- en wisselbeurs van het Rijk, moeten de kennisgevingen ad valvas van deze beurs worden aangeplakt en opgenomen in de officiële notering. Bijgevolg moet de vennootschap die een kennisgeving ontvangen heeft, deze binnen de voorgeschreven termijn van één werkdag toezenden aan de beurs waar haar effecten genoteerd zijn, opdat de bevoegde diensten met het oog op een zo snel mogelijke informatie van de markt tot de aanplakking kunnen overgaan⁶⁴. Voor de effecten die genoteerd zijn aan de beurs van een andere EG-lidstaat geschiedt de openbaarmaking van de kennisgeving volgens de hiervoor in deze lidstaat geldende regels (art. 9, tweede lid, K.B.).

Indien de vennootschap nalaat een ontvangen kennisgeving binnen voornoemde termijn van één werkdag openbaar te maken, gaat de Bankcommissie hiertoe zelf over op kosten van de betrokken vennootschap (art. 4, § 2, eerste lid, in fine, wet). De kennisgeving moet niet in haar geheel openbaar gemaakt worden. Welke gegevens hiervoor in aanmerking komen, wordt verduidelijkt in de Praktische richtlijnen van de Bankcommissie en in de betrokken kennisgevingsmodellen.

44. Een tweede kanaal waarlangs publiciteit wordt verleend aan de deelnemingen is de jaarrekening van de ter beurze genoteerde vennootschap. De toelichting bij de jaarrekening moet in de staat betreffende het kapitaal de aandeelhoudersstructuur op balansdatum vermelden, zoals die blijkt uit de ontvangen kennisgevingen (art. 4, § 2, tweede lid, wet). Zonodig moeten de percentages in de kennisgevingen vermeld, herbewerkt worden om rekening te houden met een wijziging in de noemer tussen de datum waarop de kennisgeving is ontvangen en de datum van afsluiting van de jaarrekening⁶⁵.

45. In uitzonderingsgevallen kan de Bankcommissie op verzoek van de vennootschap vrijstelling verlenen van de verplichting om een ontvangen kennisgeving openbaar te maken, wanneer de openbaarmaking een ernstig nadeel zou inhouden (art. 4, § 2, derde lid, wet). Art. 4, § 2, derde lid, van de wet omschrijft niet wat verstaan moet worden onder «een ernstig nadeel voor de vennootschap»⁶⁶. Het komt in de eerste plaats aan de betrokken vennootschap zelf toe om te oordelen of de openbaarmaking van de kennisgeving haar

een ernstig nadeel kan veroorzaken⁶⁷. Indien nodig dient zij bij de Bankcommissie een verzoek in tot vrijstelling van openbaarmaking, uiterlijk de werkdag nadat zij de kennisgeving ontvangen heeft (art. 4, § 2, vierde lid, wet). In ieder concreet geval zal de Bankcommissie moeten onderzoeken of de door de vennootschap ingeroepen motieven een voldoende grond opleveren om een vrijstelling toe te staan. Er mag worden aangenomen dat de Bankcommissie er de voorkeur aan zal geven bij het verlenen van vrijstelling op pragmatische wijze te werk te gaan in een geest van overleg met de betrokken vennootschap, veeleer dan bij voorbaat een lijst op te stellen van omstandigheden die zulk een vrijstelling rechtvaardigen. Een eventuele vrijstelling mag niet tot gevolg hebben dat het publiek zou worden misleid omtrent aspecten die essentieel zijn voor de beoordeling van de betrokken effecten (art. 4, § 2, derde lid, in fine, wet). Indien dit het geval is, moet zij worden geweigerd.

Gedurende de periode die de Bankcommissie nodig heeft om over het al dan niet toestaan van een vrijstelling te beslissen, is de termijn van één werkdag na de ontvangst van de kennisgeving om deze laatste openbaar te maken, geschorst (art. 4, § 2, vierde lid, wet). Weigert de Bankcommissie om deze vrijstelling te verlenen, dan gaat de termijn voor openbaarmaking pas in de werkdag na de ontvangst van deze negatieve beslissing.

VIII. Bevoegdheden van de Bankcommissie

46. Hoofdstuk I van de wet van 2 maart 1989 kent een reeks nieuwe bevoegdheden toe aan de Bankcommissie. De meeste hiervan werden reeds besproken. Het betreft inzonderheid het ontvangen van kennisgevingen, het verlenen van vrijstelling aan banken en financiële instellingen om kennis te geven van het aantal aandelen dat zij vast overnemen, het openbaar maken van een kennisgeving op kosten van de vennootschap die nalaat dit zelf te doen binnen de voorgeschreven termijn en het verlenen van vrijstelling aan vennootschappen om, in uitzonderlijke omstandigheden, een ontvangen kennisgeving openbaar te maken.

Art. 10 van de wet stelt een toezichtsregime in dat ernaar streeft de aandeelhouders van de betrokken vennootschap en het publiek via de gegevens in de kennisgeving op correcte wijze te informeren. Te dien einde dient de Bankcommissie ervoor te waken dat de kennisgevingen die zij ontvangt, in overeenstemming zijn met de bepalingen van de wet en de besluiten genomen ter uitvoering daarvan, alsook dat zij het publiek niet kunnen misleiden. Indien zij van oordeel is dat aan een van die vereisten niet voldaan is, deelt zij haar advies mee aan de kennisgever die zich, binnen de door de Bankcommissie bepaalde termijn, hiernaar moet schikken. Gebeurt dit niet, dan kan de Bankcommissie haar advies openbaar maken. Opdat de Bankcommissie haar controletaak naar behoren kan vervullen, bepaalt art. 10, eerste lid, in fine, van de wet dat zij de kennisgever kan gelasten binnen de termijn die zij vaststelt haar de nodige gegevens te verstrekken voor de toepassing van dit artikel. De niet-naleving van deze verplichting wordt strafrechtelijk gesanctioneerd (art. 11, 2°, wet). In de gevallen waarin de Bankcommissie

⁶⁴ Verslag aan de Koning, B.S., 24 mei 1989, 8923.

⁶⁵ Bankcommissie, *Praktische richtlijnen*, 17 e).

⁶⁶ Dezelfde formulering treft men ook aan in art. 77, vierde lid, Venn. W., dat de vermeldingen opsomt die in het jaarverslag van de bestuurders moeten voorkomen (zie hierover in het algemeen Wymeersch, E., «De nieuwe voorschriften inzake vennootschapsinformatie evenals inzake commissaristoelichting», in BRAECKMANS, H. en WYMEERSCH, E., *Het nieuwe vennootschappenrecht na de wet van 5 december 1984*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 79 e.v.) en in de circulaire 72/1 van de Bankcommissie aan de portefeuillemaatschappijen met betrekking tot de door deze vennootschappen te publiceren informatie (circulaire van 10 januari 1972 die als bijlage bij het jaarverslag van 1971-72 gevoegd is).

⁶⁷ Zie m.b.t. art. 77, vierde lid, Venn. W., WYMEERSCH, E., o.c., 84.

meent dat een kennisgeving had moeten worden verricht, beschikt zij over dezelfde bevoegdheden: opvragen van de nodige gegevens, mededeling van haar advies aan de kennisgever, eventuele openbaarmaking ervan.

IX. Sancties

A. Algemeen

47. De wet bepaalt naast gevangenisstraffen en/of geldboeten (art. 11 wet) specifieke burgerrechtelijke maatregelen en sancties van uiteenlopende aard (artt. 6 tot 9 wet). Deze laatste beogen niet alleen de naleving van de wettelijke bepalingen te waarborgen, maar ook, in voorkomend geval, van de statutaire voorschriften (zie artt. 5 en 14 wet).

B. Toepassing van de regels m.b.t. de aansprakelijkheid van de bestuurders?

48. Zoals uit de inleiding gebleken is, voert de wet van 2 maart 1989 een autonome regeling in die geen deel uitmaakt van de vennootschapswetgeving als dusdanig⁶⁸. Dit heeft gevolgen voor de aansprakelijkheid van de bestuurders van de vennootschappen, zowel van die welke tot kennisgeving gehouden zijn, als van die waarin de betrokken effecten verworven worden. In dit verband moet inzonderheid gewezen worden op art. 62, tweede lid, Venn. W., dat een hoofdelijke aansprakelijkheid instelt ten laste van de bestuurders jegens de vennootschap of jegens derden «voor alle schade die het gevolg is van overtreding van de bepalingen van deze titel of van de statuten van de vennootschap». Met de uitdrukking «deze titel» worden bedoeld de bepalingen van de Vennootschapswet (titel IX van boek I van het Wetboek van Koophandel), daarin begrepen als gevolg van een verwijzing in art. 77 Venn. W., de bepalingen van de Boekhoudwet en haar uitvoeringsbesluiten, met uitsluiting van enige andere wet⁶⁹. Buiten de in de artt. 5, 13 en 14 van de wet bedoelde gevallen kunnen de bepalingen van de Transparantiewet en het uitvoeringsbesluit evenwel in de statuten geïntegreerd worden, hetzij door opnemings van de tekst, hetzij door een loutere verwijzing. In zoverre de wet en het K.B. verplichtingen aan de bestuurders opleggen, kunnen overtredingen zodoende op grond van art. 62, tweede lid, Venn. W. gesanctioneerd worden.

C. Schorsing van het stemrecht

49. Om de gevolgen te verzachten van de verwerving of de overdracht van een belangrijke deelneming voor het verloop van de stemming op de eerstvolgende algemene vergadering⁷⁰ en ter voorkoming van bewijsmoeilijkheden en geschillen i.v.m. de vraag of de kennisgeving tijdig is verricht⁷¹, voert art. 6 van de wet een wettelijke grond van opschorting van het stemrecht in. Zo wordt bepaald dat *niet*

mand op de algemene vergadering aan de stemming kan deelnemen voor meer stemrechten dan die verbonden aan aandelen waarvan minstens vijfenveertig dagen voor de datum van de algemene vergadering kennis is gegeven. Anders geformuleerd, het stemrecht verbonden aan belangrijke participaties mag pas worden uitgeoefend vijfenveertig dagen nadat hiervan kennis is gegeven⁷². Art. 2 van de wet dat de samenvoeging van effecten regelt in het bezit van met de kennisgever verbonden of in onderling overleg optredende personen, is van toepassing.

50. Het voorschrift i.v.m. de opschorting van het stemrecht geldt niet voor de aandelen waarvoor geen kennisgeving verricht moet worden, hetzij omdat het aantal hieraan verbonden stemrechten minder dan 5% van het stemrechtstotaal op de datum van de algemene vergadering bedraagt, hetzij omdat het aantal stemrechten begrepen is tussen twee opeenvolgende drempels van vijf procentpunten (art. 6, tweede lid, 1° en 2°, wet).

Daarnaast wordt een tijdelijk voordeel gekoppeld aan sommige vormen van verwerving of verwervingen die verlopen volgens specifieke procedures en die waarborgen bieden voor de gelijkheid en de bevoegdheden van de aandeelhouders (art. 6, tweede lid, 3°, wet)⁷³. Aldus zijn niet aan de beperking onderworpen de stemrechten verbonden aan de aandelen waarop is ingeschreven met uitoefening van een voorkeurrecht, die verworven zijn door erfopvolging, ingevolge fusie, splitsing of vereffening, of in het kader van een openbaar koopaanbod dat is uitgebracht in overeenstemming met de bepalingen voorgeschreven door of krachtens hoofdstuk II van de wet van 2 maart 1989. Met deze aandelen kan bijgevolg gestemd worden op de algemene vergadering, zelfs zo er geen kennis van gegeven is minstens vijfenveertig dagen voor de datum van de algemene vergadering.

Wanneer een aandeelhouder verzuimt kennis te geven aan de vennootschap van het aantal effecten in zijn bezit, of deze kennisgeving verricht minder dan vijfenveertig dagen voor de algemene vergadering, kan hij slechts aan de stemming deelnemen voor minder dan 5% van het totaal der stemrechten. Indien meerdere kennisgevingen verricht zijn, moet rekening gehouden worden met het aantal stemrechten zoals dit blijkt uit de laatste kennisgeving daterend van minstens vijfenveertig dagen voor de algemene vergadering⁷⁴.

Art. 6 van de wet treedt pas in werking drie maanden na de bekendmaking van de wet in het Belgisch Staatsblad (art. 20 wet). De bedoeling hiervan is de houders van belangrijke deelnemingen bij de inwerkingtreding van de wet de mogelijkheid te bieden de vereiste kennisgevingen te verrichten zonder dat hun stemrechtenpakket tijdelijk beperkt wordt⁷⁵.

D. Verdaging van de algemene vergadering door de raad van bestuur

51. Krachtens art. 7 van de wet beschikt de raad van bestuur over de mogelijkheid om een *reeds bijeengeroepen al-*

⁶⁸ Het oorspronkelijk wetsontwerp nr. 896/1 beoogde daarentegen een invoeging van de bepalingen in de vennootschapswetgeving.

⁶⁹ RONSE, J., e.a., «Overzicht van rechtspraak (1978-1985) – Vennootschappen», *T.P.R.*, 1986, 1233, nr. 192, en 1248, nr. 217.

⁷⁰ *Gedr. St., Kamer*, 1988-89, nr. 522/6, 5.

⁷¹ *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 10.

⁷² *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 10.

⁷³ *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 10.

⁷⁴ DAL, G.-A. en KEUTGEN, G., *l.c.*, 454, nr. 32.

⁷⁵ *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 19.

gemene vergadering tot drie weken te verdagen, wanneer de vennootschap minder dan vijftien dagen voor de datum waarop de samenkomst van de vergadering gepland is, een kennisgeving heeft ontvangen, of weet dat een kennisgeving had moeten of nog moet worden verricht. Na de verdaging wordt de algemene vergadering op de gewone wijze samengeroepen. Haar agenda mag aangevuld of gewijzigd worden. Tussen de doelstellingen van de artt. 6 en 7 van de wet moet een onderscheid gemaakt worden ⁷⁶. Terwijl art. 6 enkel de wilde aankopen wil belemmeren, maar niet de gewone ⁷⁷, kan art. 7 worden toegepast voor iedere verwerving of overdracht van effecten, ongeacht de vorm of de procedure, voor zover de eraan verbonden stemrechten een der wettelijke of statutaire kennisgevingsdrempels overschrijden of niet meer overschrijden.

De hier geboden mogelijkheid van verdaging van de algemene vergadering moet onderscheiden worden van het recht dat de bestuurders putten uit art. 79, tweede lid, Venn. W. om tijdens de zitting de vergadering drie weken uit te stellen ⁷⁸. Thans wordt aanvaard dat in het laatste geval tot de verdaging slechts kan beslist worden n.a.v. de goedkeuring van de jaarrekening ⁷⁹. Beide termijnen van drie weken kunnen dan ook niet gecumuleerd worden ⁸⁰. Uiteraard kan de algemene vergadering zelf steeds bij gewone meerderheid beslissen de vergadering te verdagen ⁸¹.

E. Nieuwe bevoegdheden van de voorzitter van de rechtbank van koophandel

52. De maatregelen die de voorzitter van de rechtbank van koophandel recht doende als in kort geding in toepassing van art. 8 van de wet kan nemen, zijn van drieërlei aard.

Allereerst kan hij een *persoon die nagelaten heeft kennis te geven van de overdracht van effecten* ⁸² of van de *verwerving of de overdracht van controle, gelasten dit te doen op straffe van betaling van een dwangsom, binnen de termijn en volgens de modaliteiten die hij vaststelt*. Deze maatregel reikt verder dan de sanctie gesteld in art. 6 van de wet. De schorsing van het stemrecht tot vijfenveertig dagen nadat van de verwerving van de effecten kennis is gegeven, volstaat niet als sanctie, wanneer men er, zoals in Europees verband, van uitgaat dat de transparantie van de aandeelhouderskring van ter beurze genoteerde vennootschappen van openbare orde is, en het publiek er dus belang bij heeft hierover geïnformeerd te worden.

Vervolgens kan hij de *uitoefening van alle of een deel van de aan de betrokken effecten verbonden rechten voor een periode van ten hoogste één jaar opschorten, indien de krach-*

tens art. 1 vereiste kennisgevingen niet zijn verricht volgens de modaliteiten en binnen de termijnen zoals voorgeschreven. Aangezien de aan de betrokken effecten verbonden stemrechten van rechtswege geschorst zijn tot vijfenveertig dagen nadat een kennisgeving verricht is, worden hier in de eerste plaats de andere rechten dan het stemrecht bedoeld, met name het recht op dividend ⁸³. Ten slotte kan hij, *gedurende de termijn die hij vaststelt, een reeds bijeengeroepen algemene vergadering opschorten*. De voorzitter beoordeelt op onaantastbare wijze de opportuniteit en de duur van deze maatregel ⁸⁴, die verantwoord kan zijn in het belang van de kennisgever of de vennootschap, in die gevallen waarin een kennisgeving gebeurt tussen het ogenblik waarop een algemene vergadering is samengeroepen en de datum waarop zij plaatsheeft, en voor zover de raad van bestuur geen gebruik gemaakt heeft van het recht om de algemene vergadering tot drie weken te verdagen ⁸⁵. Aan de opschorting van de vergadering komt niet automatisch een einde wanneer na een aanmaning op grond van art. 8, eerste lid, 1°, van de wet een kennisgeving verricht is ⁸⁶.

53. De voorzitter doet in de hier besproken gevallen *uitspraak als in kort geding*, hetgeen betekent dat de vormvereisten van de procedure in kort geding nageleefd moeten worden, maar dat de beslissing de grond van de zaak betreft ⁸⁷. Deze procedure biedt een specifieke mogelijkheid, waardoor binnen een redelijke termijn een uitspraak verkregen kan worden zonder de urgentie vereist voor een beschikking van de voorzitter in kort geding, te moeten invoeren ⁸⁸. Dit sluit evenwel niet uit dat de procedure kan samenlopen met een andere procedure in gewoon kort geding ⁸⁹ of een strafvordering op grond van art. 11 van de wet om het ontbreken van enige kennisgeving te sanctioneren ⁹⁰. Eventuele proceduregeschillen die hierdoor zouden kunnen ontstaan, worden ingevolge een suggestie van de Raad van State geregeld naar analogie met de wet van 14 juli 1971 op de handelspraktijken, inzonderheid de artt. 59 en 61 ⁹¹. Bijgevolg bepaalt art. 8, vierde lid, van de wet dat de voorzitter uitspraak doet over de vordering niettegenstaande elke vervolging uitgeoefend om reden van dezelfde feiten voor een ander rechtscollege.

De procedure wordt ingeleid door een dagvaarding uitgaande van de vennootschap, of van één of meer stemgerechtigde aandeelhouders (art. 8, tweede lid, wet), ongeacht het aantal stemmen waarover zij beschikken. Personen die houder zijn van effecten of rechten die slechts een potentieel stemrecht verlenen, kunnen de vordering niet instellen ⁹². Het recht voor één of meer stemgerechtigde aandeelhouders

⁷⁶ *Gedr. St., Kamer*, 1988-89, nr. 522/6, 38.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Gedr. St., Kamer*, 1988-89, nr. 522/6, 38.

⁷⁹ VAN RYN, J. en HEENEN, J., *Principes*, I, nr. 770.

⁸⁰ *Gedr. St., Kamer*, 1988-89, nr. 522/6, 38.

⁸¹ DAL, G.-A. en KEUTGEN, G., *l.c.*, 454, nr. 33.

⁸² De aanmaningsbevoegdheid van de voorzitter is bijzonder verantwoord in geval van overdracht. De schorsing van het stemrecht (zie art. 6 wet) kan in dit geval immers niet meer als sanctie worden toegepast voor het verzuim van kennisgeving. Het publiek heeft er evenwel belang bij te weten dat een voordien aanzienlijke deelneming dat niet langer meer is als gevolg van een overdracht (zie *Gedr. St., Senaat*, 1988-89, nr. 511/2, 28.

⁸³ *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 11.

⁸⁴ *Gedr. St., Senaat*, 1988-89, nr. 511/2, 29.

⁸⁵ *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 12.

⁸⁶ *Gedr. St., Senaat*, 1988-89, nr. 511/2, 29.

⁸⁷ *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 12; advies van de Raad van State, *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 24; zie ook FETTWIS, A., *Manuel de procédure civile*, Luik, 1985, nr. 368.

⁸⁸ *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/6, 38.

⁸⁹ *Gedr. St., Senaat*, 1988-89, nr. 511/2, 28.

⁹⁰ *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 12 en 25.

⁹¹ Advies van de Raad van State, *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 25; zie ook DE VROEDE, P. en BALLON, G.L., *Handelspraktijken*, Antwerpen, Kluwer, 1985, nr. 1534.

⁹² DAL, G.-A. en KEUTGEN, G., *l.c.*, nr. 36.

van de betrokken vennootschap om een zaak bij de voorzitter aanhangig te maken, is verantwoord in het geval waarin de raad van bestuur als wettelijk orgaan van vertegenwoordiging van de vennootschap niet zou optreden ⁹³.

Wanneer het voorwerp van de vraag de opschorting van een reeds bijeengeroepen algemene vergadering betreft, kan de procedure eveneens ingesteld worden door de persoon wiens effecten het voorwerp zijn van een vraag of beslissing tot opschorting van alle of een deel van de aan de betrokken effecten verbonden rechten (art. 8, tweede lid, in fine, wet). In het in art. 8, eerste lid, 2°, van de wet bedoelde geval moet de vordering tot opschorting van alle of een deel van de aan de betrokken effecten verbonden rechten op straffe van onontvankelijkheid uiterlijk vijftien dagen na de betekening van de kennisgeving worden ingediend, indien een kennisgeving is verricht (art. 8, derde lid, wet).

De procedure ten overstaan van de voorzitter verloopt op tegenspraak en moet worden ingeleid bij dagvaarding hetzij tegen de natuurlijke of rechtspersoon die heeft nagelaten de kennisgeving te verrichten of deze te verrichten volgens de modaliteiten en binnen de termijnen zoals voorgeschreven (art. 8, 1° en 2°, wet), hetzij tegen de vennootschap (art. 8, 3°, wet).

Het laatste lid van art. 8 van de wet bepaalt dat de voorzitter de opheffing van de door hem bevolen maatregelen kan toestaan op vraag van één der belanghebbenden en na de personen die de zaak bij hem aanhangig hebben gemaakt, alsook de betrokken vennootschap te hebben gehoord.

F. Nietigverklaring van beslissingen van de algemene vergadering door de rechtbank van koophandel

54. Art. 9 voert voor de toepassing van hoofdstuk I van de wet een specifieke regeling in voor de nietigverklaring van beslissingen van de algemene vergadering ⁹⁴. De rechtbank van koophandel van het gebied waarin de vennootschap haar zetel heeft, kan *alle of een deel van de beslissingen van de algemene vergadering nietig verklaren, wanneer stemrechten zijn uitgeoefend, niettegenstaande hun opschorting op grond van een wet of een gerechtelijke beslissing*.

De nietigheid kan slechts uitgesproken worden indien het aanwezigheids- of meerderheidsquorum vereist voor genoemde beslissingen niet zou zijn bereikt buiten de onwettig uitgeoefende stemrechten (art. 9, in fine, wet). Bovendien betreft het een facultatieve nietigheid. Zelfs indien de rechtbank van koophandel de rekenkundige invloed van de onregelmatig uitgebrachte stemmen heeft vastgesteld, kan zij van de nietigverklaring van de genomen beslissingen afzien ⁹⁵. Het komt aan de rechter toe te oordelen welke de

meest passende wijze van vergoeding is, wat een beoordeling in concreto van ieder geval vergt ⁹⁶.

De procedure wordt ingeleid voor de rechtbank van koophandel van het gebied waarin de vennootschap haar zetel heeft, op verzoek van de vennootschap of één van haar stemgerechtigde aandeelhouders of van elke persoon die een belang kan doen gelden.

G. Strafsancties

55. Art. 11 van de wet straft de *personen die met opzet niet de kennisgevingen verrichten waartoe zij verplicht zijn overeenkomstig de bepalingen van dit hoofdstuk of die met opzet een onjuiste of onvolledige kennisgeving verrichten, alsook hen die de Bankcommissie weigeren de gegevens te verstrekken waartoe zij verplicht zijn krachtens art. 10, of die bewust onjuiste of onvolledige gegevens verstrekken*. Ter bepaling van de aard en het minimum en maximum van de straffen wordt verwezen naar art. 204 Venn. W., dat een vangenisstraf van een maand tot een jaar, en een geldboete van vijftig frank tot tienduizend frank bepaalt. Slechts één van deze straffen wordt opgelegd (zie art. 11, eerste lid, wet). Dit artikel is niet van toepassing op de gevallen waarin de kennisgevingsplicht statutair is uitgebreid ⁹⁷. Beneden de wettelijke minimumdrempel van 5% of in andere dan de ter beurze genoteerde vennootschappen wordt de overtreding van de verplichting tot kennisgeving bijgevolg niet strafrechtelijk gesanctioneerd.

Krachtens de bepalingen van art. 11, in fine, van de wet zijn op deze vier misdrijven alle bepalingen van boek I van het Strafwetboek van toepassing, hoofdstuk VII betreffende de strafbare deelneming en art. 85 betreffende de verzachtende omstandigheden inbegrepen. Om strafbaar te zijn moeten de genoemde misdrijven, met uitzondering van de weigering om de Bankcommissie de nodige gegevens te verstrekken, «met opzet» of «bewust» gepleegd worden ⁹⁸. Deze aanduiding wijst op het vereiste van aanwezigheid bij de dader van een algemeen opzet, dat bestaat in het willens en wetens stellen van het geïncrimineerde feit. In de omschrijving van het misdrijf van art. 11, 2°, eerste lid, — weigering om de nodige gegevens aan de Bankcommissie te verstrekken — wordt het moreel bestanddeel niet geëxpliciteerd. Mag hieruit op grond van een a contrario redenering worden afgeleid dat dit misdrijf strafbaar is, zelfs zo de weigering het gevolg is van onachtzaamheid? Het valt te betreuren dat de voorbereidende teksten van de wet geen enkele aanwijzing verschaffen waaruit de bedoeling van de wetgever blijkt.

Over de wijze waarop de kennisgevingen verricht moeten worden om te voldoen aan de vereisten van juistheid en volledigheid (zie art. 11, 1°, tweede lid) geeft niet de wet zelf, maar het K.B. van 10 mei 1989 uitsluit. Deze eigenschappen hebben immers betrekking op de inhoud van de kennisgeving die bepaald wordt in art. 8 van het K.B. De misken-

⁹³ *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 12.

⁹⁴ In de huidige stand van het vennootschapsrecht ontbreekt een alomvattende wettelijke regeling voor de nietigheid van beslissingen van vennootschapsorganen. Bij de bespreking van art. 9 in de kamercommissie werd door de juridische adviseur van de commissie opgemerkt dat het dan ook niet aangewezen was een specifiek artikel hieromtrent in de wet op te nemen. De vice-eerste-minister was evenwel van oordeel dat, in deze materie niet gewacht kon worden op de hervorming van het vennootschapsrecht (*Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/6, 40).

⁹⁵ *Gedr. St., Senaat*, 1988-89, nr. 511/2, 30.

⁹⁶ *Gedr. St., Kamer*, 1988-89, nr. 522/6, 40.

⁹⁷ *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 522/1, 23.

⁹⁸ De terminologie in de Nederlandse wetteksten in verband met de omschrijving van het intentioneel bestanddeel van de misdrijven is niet eenvormig. In de Franse tekst daarentegen wordt driemaal de term «sciemment» gebruikt.

ning van de bepalingen van dit artikel kan dus aanleiding geven tot strafrechtelijke vervolging.

X. Besluit

56. De wet van 2 maart 1989 vult onmiskenbaar een leemte op in het Belgisch recht. Voor deze wet bestond immers slechts een zeer ontoereikend en fragmentarisch normenkader ter zake van de bekendmaking van deelnemingen in vennootschappen. Uit de voorgaande uiteenzetting blijkt ten overvloede dat de Transparantiewet een zeer technisch karakter vertoont en op diverse punten uitmunt door ondui-

delijkheid en vaagheid, wat aanleiding zal geven tot tal van interpretatieproblemen. Bij het ter perse gaan van deze bijdrage is het nog te vroeg om de wet te beoordelen op haar merites en tekortkomingen. Hiervoor moet gewacht worden op de eerste resultaten van de toepassing ervan en de reacties van alle betrokken partijen, de aandeelhouders, de betrokken vennootschappen, de Bankcommissie en het publiek.

Griet BRESSELEERS

Jan WOUTERS

Universiteit Antwerpen (U.I.A.)

DE DRINGENDE VOORLOPIGE MAATREGELEN BIJ DE VREDERECHTER (ARTIKEL 223 B.W.) EN HUN TOEPASSING IN DE ECHTSCHIEDINGSPRAKTIJK

1. *Dringende voorlopige maatregelen en «gewone» voorlopige maatregelen* moeten volgens de wet los van elkaar staan maar worden in de echtscheidingspraktijk juist vaak aan elkaar gekoppeld. Dat is het onderwerp van dit artikel. De lezer gelieve het daarom ook te zien in verband met een vorige bijdrage¹ over de voorlopige maatregelen bij echtscheidingsvordering op grond van bepaalde feiten, waarop het een aanvulling wil zijn.

2. *Scheiding van de bevoegdheden.* De twee soorten voorlopige maatregelen behoren dus elk een duidelijk te onderscheiden werkingsgebied te hebben: bij een echtscheidingsvordering de «gewone» voorlopige maatregel door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg (artt. 19 en 1280 Ger. W.) en zonder echtscheidingsvordering de dringende voorlopige maatregelen (art. 223 B.W.) door de vrederechter, die inzake echtscheidingen niet bevoegd is (art. 569, 1°, en art. 591, 7°, Ger. W.).

3. *Moeten of mogen de rechters een voorlopige maatregel treffen?* Wordt de voorzitter van de rechtbank, inzake zijn maatregelen, bovendien meer beslissingsvrijheid gelaten dan de vrederechter? Wij willen in ieder geval wijzen op een formuleringsverschil tussen art. 19 Ger. W.: «Alvorens recht te doen kan de rechter een voorafgaande maatregel bevelen...» en art. 223 B.W.: «... *beveelt* de vrederechter, op verzoek van de andere echtgenoot, dringende voorlopige maatregelen...»

4. *Wording van het huidige artikel 223 B.W.* Dit wetsartikel, in zijn huidige vorm tot stand gebracht als onderdeel van de grote wet van 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van de echtgenoten enz., is het oude artikel 221 B.W., waarbij de bevoegdheid van de voor-

zitter van de rechtbank van eerste aanleg werd overgeheveld naar de vrederechter *omdat de dringende voorlopige maatregel niet meer het karakter van een sanctie tegen een schuldige partij zou hebben*. Dit hangt samen met de bekende tussengevoegde zin – «indien de verstandhouding tussen (de echtgenoten) ernstig verstoord is» – waarin de schuldvraag dus vermeden wordt en die nu meestal de rechtsgrond voor de dringende voorlopige maatregel vormt.

Interessant is de wordingsgeschiedenis² van dit zinnetje. Liet het in zijn eerste opzet de rechterlijke macht meer ruimte dan in de uiteindelijke, tot wet geworden, formulering? Men zou het wel denken. Let op de overgang van *bevoegdheid* naar *beveelt*:

«Een commissielid dient een amendement in strekkende om tussen de twee eerste leden van het wetsartikel de volgende tekst in te voegen: 'De voorzitter heeft dezelfde bevoegdheid indien de verstandhouding tussen de echtgenoten op ernstige wijze verstoord is.'»

...

«De toevoeging zou dus een uitbreiding van (de) bevoegdheid betekenen. Indien er geen grovelijk plichtsverzuim is, kan het in zekere omstandigheden niettemin nuttig zijn voorlopige maatregelen te treffen indien de verstandhouding tussen de echtgenoten in ernstige mate verstoord is. (...)»

Het amendement tot uitbreiding van de bevoegdheid... wordt na een vormverandering met algemene stemmen aangenomen. En deze uiteindelijk in het Burgerlijk Wetboek opgenomen versie van art. 223, eerste en tweede lid, luidt zoals bekend: «Indien een der echtgenoten grovelijk zijn plicht verzuimt, *beveelt* de vrederechter, op verzoek van de andere echtgenoot, dringende voorlopige maatregelen betreffende

¹ R.W., 1986-87, 2328 e.v.

² *Parlementaire Bescheiden, Senaat*, verslag van 25 november 1975, blz. 17-18.

de persoon en de goederen van de echtgenoten en de kinderen. Hetzelfde geschiedt op verzoek van één der echtgenoten indien de verstandhouding tussen hen ernstig verstoord is.»

Dat lijkt, in vergelijking met het oorspronkelijke amendement geen loutere vormverandering meer, maar ook een inhoudelijke verandering. De vrederechter *kan* geen maatregelen bevelen maar *beveelt* maatregelen. Ons inziens is dit een betekenisverstrakking die — men wilde immers slechts de vorm veranderen — te maken zou kunnen hebben met een soort redactioneel willen aanhaken bij het eerste lid, waar het «beveelt» logisch uit een vervulde voorwaarde (*be-wezen* grof plichtsverzuim) kan voortvloeien.

5. *Belanghebbende verstoring der echtelijke verstandhouding.* Dat nu ook een ernstig verstoorde verstandhouding onafwendbaar tot een dringende voorlopige maatregel leidt, is echter niet logisch te noemen. Iedere verstandhouding tussen twee mensen kan immers ernstig worden verstoord door slechts één van de twee, hier met name ook door degene die bij de dringende voorlopige maatregelen een belang heeft (zie nr. 9 van dit artikel). En de andere partij, de niet-belanghebbende, kan, ook al is zij of hij volkomen te goeder trouw, deze verstoring nooit eenzijdig verhinderen. Ernstige verstoring ontstaat trouwens al *doordat* één van beide partijen buiten de ander om een verzoek bij de vrederechter indient. Het verzoek is het bewijs van een verstoorde verstandhouding en bewijst aldus zichzelf. «In de praktijk komt de toepassing van art. 223 B.W. hierop neer dat van de partijen geen bewijs meer wordt gevorderd in verband met grof plichtsverzuim of de ernstig verstoorde verstandhouding»³.

Ook de echtgenoot/echtgenote die al heimelijk een andere liefdespartner heeft kan de dringende voorlopige maatregelen aanvragen. Een succesvol boek⁴ beantwoordt de vraag «Kan je wel (maatregelen) vragen aan de vrederechter als je (zelf) in fout bent... omdat je een nieuwe partner hebt?», letterlijk met de woorden: «Je eigen schuld aan de moeilijkheden in het gezin hebben geen invloed op de beslissing van de vrederechter over de hoede van de kinderen en de aparte woonst...»

Zo worden de dringende voorlopige maatregelen in de praktijk dus ook tot een aan een belanghebbende, op eigen aanvraag, over het hoofd van de huwelijkspartner heen, te verstrekken voorrecht⁵. Eén omstandigheid slechts kan de vrederechter hier van zijn plicht ontslaan, namelijk wanneer de verzoeker (d.w.z. overwegend de verzoekster) in wezen op een echtscheiding zou aansturen, aangezien hij in dat geval onbevoegd is...

6. *Algemeen misbruik.* «Let op! Je mag nooit aan de vrederechter zeggen dat je van plan bent te scheiden», schrijft een echtscheidingshandleiding⁶. En ook in het hierboven al

genoemde boek⁷ vinden wij dezelfde raad terug: «Mag je aan de vrederechter bekennen dat er op termijn geen verzoening met je man meer inzit? Beter niet.» Hetzelfde wordt in ruimer verband nog eens bevestigd in het motto⁸ waarmee dit boek begint (en dat een citaat van de schrijfster Virginia Woolf is): «Wanneer een onderwerp zeer omstreden is — en welke kwestie aangaande seksen is dat niet — kan men nauwelijks de hoop koesteren de waarheid te zeggen.»

Dit, de waarheid zeggen over een echtscheidingsvoornemen, wordt de verzoekende partij ook door advocaten afgeraden. Iedereen kan vaststellen dat de dringende voorlopige maatregelen bij de vrederechter in het algemeen aansluitend gevolgd worden door een echtscheidingsvordering⁹. Maar dezelfde verzoeksters en (soms) verzoekers hadden het bestaan van dat echtscheidingsvoornemen, toen de vrederechter hen erom vroeg, met een stalen gezicht geloofend. Een minister van de Vlaamse executieve noemde deze gang van zaken onlangs «13e-rangs amateurtoneel»¹⁰.

En dit leugenprobleem kan, zolang art. 223, tweede lid, B.W. van kracht blijft, ook niet worden opgelost. Iedere gehuwde behoudt altijd het recht om, onder de door de wet bepaalde voorwaarden, echtscheiding te vorderen — ongeacht datgene wat zij of hij tevoren voor de vrederechter beweerd heeft. Dat betekent dus ook dat er voor een gedaagde inzake art. 223, tweede lid, B.W. in de rechtszaal geen bescherming tegen een valse verklaring mogelijk is.

7. *Verreikende gevolgen.* Dit alles is ook daarom zo belangrijk omdat de gevolgen van een dringende voorlopige maatregel ver over de geldigheidstermijn van deze maatregel heenreiken: na een daarbij aansluitende echtscheidingsvordering werken zij door in de gewone voorlopige maatregel waar de voorzitter, geplaatst voor de vraag wie van beide echtgenoten uit de woning moet worden weggestuurd en wie de dagelijkse hoede over de kinderen krijgt, de reeds door de vrederechter geschapen toestand meestal maar laat zoals hij nu eenmaal is. «De praktijk leert dat de voorlopige maatregelen van de vrederechter met betrekking tot de kinderen meestal door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg worden bevestigd. En die beslissing (...) is weer de basis van de hoederegeling na de echtscheiding (art. 302, eerste lid, B.W.)»¹¹.

Het gaat bij dit alles bovendien om een zeer groot aantal gevallen: in omstreeks 20% van alle huwelijken komt het eens tot een voorlopige maatregel van de voorzitter¹² en aan

³ VERSLUYS, L., o.c., blz. 300.

⁴ VERSLUYS, L., o.c., blz. 2.

⁵ HENDRICKX, W., in *Voorlopige maatregelen tussen echtgenoten* (art. 223 B.W. en art. 1280 Ger. W.), Leuven, Acco, 1989, blz. 382.

¹⁰ Mr. L. Van den Bossche, minister van Binnenlandse Aangelegenheden en van het Openbaar Ambt van de Vlaamse Executieve, in een panelgesprek over «nieuwe wetsvoorstellen tot een humane echtscheiding», Beerse, 5 november 1988.

¹¹ Inleidende toelichting van het wetsvoorstel om in geval van feitelijke scheiding en in geval van echtscheiding op grond van bepaalde feiten mogelijk te maken dat beide ouders de hoede over hun kinderen blijven waarnemen (ingediend door de heer Van den Bossche), *Parl. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 281/1 (11 maart 1988).

¹² Dit percentage geeft een orde van grootte aan. Er zijn omstreeks 34% echtscheidingen, waarvan echter omstreeks 40% door onderlinge toestemming en dus meestal (niet altijd) zonder voorlo-

³ DE LANGE, G. in *Van vrederechter tot gezinsrechter: over de dringende en voorlopige maatregelen bij huwelijksmoeilijkheden*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1981, blz. 82.

⁴ VERSLUYS, L., *Je rechten als vrouw*, Berchem, EPO, blz. 291.

⁵ Zie bv. een onderzoek van rond 700 beschikkingen door G. DE LANGE in *Van vrederechter tot gezinsrechter: over de dringende en voorlopige maatregelen bij huwelijksmoeilijkheden*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1981, blz. 85-91 en diens conclusie: «De billijkheid is hier ver zoek.»

⁶ X., *Je rechten als alleenstaande vrouw*, Berchem, EPO, 1982, blz. 27. Deze handleiding wordt ook verspreid via «weg-wijs» cursussen.

al die echtscheidingszaken kan een oneigenlijke voorlopige maatregel bij de vrederechter voorafgaan. Het aantal dringende voorlopige maatregelen moet in de orde van grootte van 12.000 per jaar liggen.

Een van de allerpijnlijkste gevolgen voor de «gemaatregelde» is de verwijdering — gewoon tijdens het huwelijk — uit de dagelijkse omgang met zijn kinderen en zulks ongeacht art. 5 van het E.V.R.M.¹³ Weliswaar krijgt hij een bezoekrecht, ook wel omgangsrecht genaamd, maar deze term mag wel als een eufemistische verkorting worden beschouwd. Immers, ook het ruimste omgangsrecht — en dat wordt lang niet altijd verleend — omvat (buiten de schoolvakanties) ongeveer één weekeinde in de veertien dagen. In de tussenliggende twaalf dagen geldt dan (wanneer de hoede-ouder dat wil) een omgangsverbod met de andere ouder, waaraan ook streng de hand gehouden wordt. De volledige omschrijving van deze regeling luidt ons inziens dan ook «omgangsverbod met periodieke ontheffingen in de vorm van een bezoekrecht». Sabotage van het periodieke bezoekrecht wordt bovendien slechts na veelvuldige herhaling en dan nog laks gesanctioneerd. Door dit alles wordt *reeds tijdens het huwelijk* een sociaal afstotingsmechanisme op gang gebracht dat uiteindelijk niet zelden tot een onomkeerbare vervreemding tussen vader en kinderen leidt¹⁴.

Volledigheidshalve kan nog worden aangestipt dat het bevelen van een maatregel betreffende het echtelijk wonen in art. 233 B.W. niet eens met zoveel woorden genoemd wordt. Gesproken wordt slechts (in het eerste lid) van maatregelen betreffende de *persoon* en de *goederen*, welke laatste dan in het derde en het vijfde lid nader worden opgesomd.

8. *Eenzijdige bescherming*. De onuitgesproken achtergrond van het tussengevoegde tweede lid van art. 223 B.W. en zijn praktische toepassing, is het gevoel dat de vrouw, behalve gelijkheid *met* de man ook nog een soort preventief recht op bescherming *tegen* de man (haar eigen man) zou moeten hebben.

De senator mevr. Staels-Dompas verwoordde dit bij de behandeling van het wetsontwerp dat uiteindelijk tot de wet van 14 juli 1976 heeft geleid, als volgt¹⁵: «Grovelijk verzuim bewijzen is meestal heel moeilijk, en dikwijls kwamen beschermingsmaatregelen te laat. Een goede verbetering lijkt ons daarom dat de toepassing van deze maatregelen reeds preventief gevraagd kan worden indien de verstandhouding tussen de echtgenoten verstoord is.» Ook W. Delva¹⁶ schreef nog onomwonden: (de rechter) «kan verbod opleggen aan de man de door zijn vrouw betrokken woning (hoewel door beiden gehuurd) te betreden». En hoewel zich op dit punt later een verfijnder woordgebruik heeft ontwikkeld — «een der echtgenoten... de andere echtgenoot» — kan men niet zeggen dat de beschermingsgedachte en de praktijk van art. 223 B.W. daardoor veranderd zijn.

pige maatregel. Percentages berekend naar de cijfers in het *Statistisch Jaarboek van België*, boekdeel 107 (1987), blz. 75.

¹³ «Echtgenoten hebben gelijke privaatrechtelijke rechten en verplichtingen (...) in hun verhouding met hun kinderen...»

¹⁴ Voorbeelden hiervan zijn o.a. beschreven in *Cottenjé, M., Dertien mannen van tafel*, Den Haag, Nijgh en van Ditmar, 1978.

¹⁵ *Parlementaire handelingen, Senaat*, 27 april 1976, blz. 1916.

¹⁶ DELVA, W., *Personen- en familierecht*, Gent, Story-Scientia, 1965, blz. 158.

Deze beschermingsgedachte spitst zich sterk toe op het verschijnsel van de eenzijdig lichamelijk en/of seksueel bedreigde echtgenote. In opdracht van de staatssecretaris voor maatschappelijke emancipatie is hiernaar onlangs een onderzoek ingesteld¹⁷. Dat wil zeggen: het onderzoek was veel ruimer opgezet en omvatte *alle* ervaringen van vrouwen met geweld, in alle leefsituaties. Ook het begrip geweld was zeer ruim opgevat. Uit het onderzoek bleek onder andere dat — anders dan veelal verondersteld wordt — het overgrote deel van dit geweld *niet* binnen het huwelijk plaatsvindt: van alle lichamelijke geweldervaringen van vrouwen zou 36,5% hun zijn aangedaan door andere vrouwen¹⁸ en 65% in hun jeugd door de ouders (overwegend lichte tuchtigingen). Mede hierdoor komt men dan tot de zeer hoge gevallen (1 op de 3 vrouwen heeft ooit seksueel geweld meegemaakt, 1 op de 5 vrouwen is ooit mishandeld) die de krantekoppen gehaald hebben. Voor ons onderwerp is echter van belang dat van alle ondervonden lichamelijke en seksuele geweld-daden ruim 17% door «een partner of lief»¹⁹ werd gepleegd, wat op het totaal aantal ondervraagde vrouwen niet meer dan 6-7% van beide soorten geweld door een «partner of lief» oplevert. Binnen deze groep vormen de eigenlijke echtgenoten dan natuurlijk een nog lager, niet meer verder afgesplitst, percentage.

Uitsluitend toegespitst op geweld in de man/vrouwrelatie was een recent onderzoek in Nederland²⁰. Binnen deze relaties («partner of lief») zou 20,4% van de vrouwen eenzijdig geweld hebben ondervonden²¹. In dit onderzoek komt, nog heel erg summier, ook eenzijdig geweld tegen de man ter sprake: 11% van de vrouwen verklaart zelf eenzijdig hun partner te hebben geslagen²².

In beide onderzoeken zijn uitsluitend en alleen vrouwen naar hun ervaringen gevraagd. Hier is dus bepaald nog ruimte voor opdrachten tot een aanvullend onderzoek onder de andere helft van de volwassen bevolking!

In het Belgische onderzoek is eenzijdig geweld tegen mannen bovendien *a priori* buiten beschouwing gelaten. Bij een algemeen onderzoek naar geweld binnen Amerikaanse gezinnen vonden Straus c.s.²³ eenzijdig lichamelijk geweld door 3,8% van de mannen tegen hun vrouw en door 4,6% van de vrouwen tegen hun man.

Uit dit alles blijkt wel dat het overgrote deel van de gehuwde mannen hun vrouw niet bedreigt of slaat — een aantal wordt zelf geslagen. Toch zijn zij allen onderworpen aan

¹⁷ VANDEWEGE, R., BRUYNNOOGHE, R. en OPDEBEEK, S., *Ervaringen van vrouwen met fysiek en seksueel geweld*, Rapport ten behoeve van de Staatssecretaris voor Leefmilieu en Maatschappelijke Emancipatie, Diepenbeek, Limburgs Universitair Centrum, 1988.

¹⁸ VANDEWEGE, R., BRUYNNOOGHE, R. en OPDEBEEK, S., o.c., blz. 41 en 175.

¹⁹ VANDEWEGE, R., BRUYNNOOGHE, R. en OPDEBEEK, S., o.c., blz. 41.

²⁰ RÖMKENS, R., *Onder ons gezegd en gezegen. Geweld tegen vrouwen in man-vrouw relaties*, Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, Rijswijk, 1989.

²¹ RÖMKENS, R., o.c., blz. 3.

²² RÖMKENS, R., o.c., blz. 36.

²³ STRAUS, M., GELLER, R., en STEINMETZ, S.K., *Behind closed Doors: Violence in the American Family*, Garden City, N.Y., Doubleday/Anchor, 1979, geciteerd in VANDEWEGE, R., BRUYNNOOGHE, R. en OPDEBEEK, S., o.c., blz. 15.

de preventief gedachte werking van art. 223 B.W. Of de door de toepassing van dit wetsartikel «gemaatregelde» mannen gewelddadiger waren dan de anderen, is nimmer gebleken en volgens de letter van art. 223, tweede lid, B.W. ook niet eens ter zake doende.

9. *Huwelijksbedrog*. Kwantitatief zeker belangrijker dan gewelddadigheid en ook nog kenmerkender voor een «ernstig verstoorde verstandhouding tussen echtgenoten» is het verschijnsel van de huwelijksontrouw, in de sociologie «buitenechtelijke geslachtsverkeer» genoemd. Ondanks zijn verborgenheid is ook dit verschijnsel wel ongeveer meetbaar. Als uitgangspunt dient het in allerlei genetisch routineonderzoek steeds weer terugkerende gegeven dat van rond 10% van alle uit een huwelijk geboren kinderen de (niets vermoedende) wettelijke vader niet de biologische vader blijkt te zijn geweest²⁴, waaruit dan toch wel volgt dat het totale percentage ontrouwe vrouwen een veelvoud van die 10% zal moeten bedragen. En het percentage ontrouwe mannen zal dan ook wel in dezelfde orde van grootte liggen, wat mede aannemelijk is omdat het aantal op overspel betrapte mannen en vrouwen altijd ongeveer gelijk is geweest²⁵.

Rechtstreekse enquêtes hebben in België onlangs tot 20% mannen en 13% vrouwen opgeleverd die van zichzelf echtelijke ontrouw toegaven. Dit percentage wordt door een deskundige echter te laag geacht. «Ten aanzien van een onderwerp dat lange tijd niet voor een 'deftig' gesprek bestemd was, kon een deel van de ondervraagden hun antwoord aanpassen aan de geldende normen of aan sociale verwachtingen die ten dele geslachtsspecifiek zijn. Alle cijfers op een rij schat ik dat (...) van alle partners uit een huwelijk of vaste relatie één op de drie (33%) buitenechtelijke seks heeft»²⁶.

Bepaald opvallend zijn de percentages uit onderzoeken in de Verenigde Staten. Kinsey²⁷ vond al in 1953 dat 26% van de gehuwde vrouwen hun man zou bedriegen. Hite²⁸ vond in 1986 zelfs dat 72% van de gehuwde mannen en 70% van de gehuwde vrouwen de partner ontrouw was, grotendeels met eveneens gehuwde derden. Hite werkte met zeer uitgebreide invulformulieren. De meeste vrouwen die hun man ontrouw waren, verklaarden twee of drie buitenechtelijke relaties te hebben gehad: zij hadden die meestal zorgvuldig geheim gehouden en beschouwden in het algemeen niet zichzelf maar de bedrogen partner – aan wiens trouw zij merkwaardigerwijze niet twijfelden – als de eigenlijke schuldige aan het bedrog. Kinsey en Hite zijn veel bekritiseerd omdat hun onderzoeksmethode geen representatieve doorsnede van de bevolking zouden geven. Van belang is echter ook dat vooral de zeer uitvoerige antwoorden van Hite's respondenten zo'n verhelderend inzicht geven in het ver-

borgen handelen en de zelfrechtvaardigingen van ontrouwe echtelieden.

Ook wanneer men zich tot de Belgische percentages van huwelijksbedrog beperkt, lijkt de conclusie wel gerechtvaardigd dat een zeer groot aantal aanvragen tot een dringende voorlopige maatregel minder verband hoeft te hebben met lichamelijk bedreigd worden dan met een heimelijke buitenechtelijke verhouding. De overbeschermingsgedachte waaruit art. 223 B.W. is ontstaan, is haar doel wel ver voorbijgeschoten.

10. *Wetsvoorstellen*. Bij de wetgever liggen inzake de dringende voorlopige maatregelen thans drie wetsvoorstellen²⁹. Zij beogen de mogelijkheid te openen voor een co-ouderschapsregeling t.a.v. de kinderen resp. de duur van de maatregelen tot maximaal één jaar te beperken (volgens de letter van het huidige wetsartikel kunnen deze nu zelfs voor onbepaalde tijd worden bevolen). Hoewel deze voorstellen (indien aangenomen) de rechtsongelijkheid in de echtscheiding en de feitelijke scheiding wel zullen verminderen, raken zij nog niet aan het probleem van het misbruik van art. 223, tweede lid, B.W. als aanloop tot een reeds geplande echtscheiding en als een eenzijdig «wegstuurrecht».

Een andere stroming³⁰ zoekt een oplossing in het opheffen van de dualiteit tussen de twee soorten voorlopige maatregelen en «in een latere fase (...) eventueel in de oprichting van één gespecialiseerde familierechtbank»³¹. Artikel 223 B.W. zou dan wel in de huidige vorm, inclusief het tweede lid, gehandhaafd blijven. Het hierboven aangeduide wetsvoorstel-Van den Bossche is volgens deze visie «niet opportuun omdat de persoonlijke beslissingsvrijheid der echtgenoten om al dan niet een echtscheidingsprocedure in te leiden erdoor aangetast wordt en vooral omdat na een jaar feitelijke scheiding in concreto niet altijd reeds een echtscheidingsgrond aanwezig is»³².

In dit pleidooi voor beslissingsvrijheid wordt ons inziens ten onrechte voorbijgegaan aan de vele onvrijheden van de «gemaatregelde» man en de aantasting van diens recht op een gezinsleven.

Naar onze mening zou er bij een komende vernieuwing van de echtscheidingswetgeving – welke richting die ook zal uitgaan – geen plaats meer moeten zijn voor het veel te ruime tweede lid van art. 223 B.W. – «indien de verstandhou-

²⁴ SENAËVE, P., *Het vaderschap van de echtgenoot*, Antwerpen, Kluwer, 1982, blz. 53.

²⁵ In 1978, het laatste jaar waarover dit gegeven openbaar werd gemaakt, werden 2307 mannen en 2494 vrouwen op overspel betrap (Statistisch Jaarboek van België, 1980, Criminele Statistiek).

²⁶ DEVEN, F., «Geslachtsverschillen bij het 'vreemdgaan'», Tijdschrift voor Sexuologie, jrg. 8 (1984), nr. 1. Ook weekblad *Knack*, 12 juli 1989, blz. 22 e.v.

²⁷ KINSEY, A.C., POMEROY, W.B., MARTIN, C.E. en GEBHARD, P.H., *Sexual Behaviour in the Human Female*, Philadelphia, 1953.

²⁸ HITE, S., *Vrouwen en liefde – Het nieuwe Shere Hite rapport*. Baarn, Anthos, 1988 (vertaling van *Women and Love*, New York, Alfred A. Knopf, 1987), blz. 760-768.

²⁹ Wetsvoorstel om in geval van feitelijke scheiding (...) mogelijk te maken dat beide ouders de hoede over hun kinderen blijven waarnemen (ingediend door de heer Van den Bossche), *Parl. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 281/1 (11 maart 1988).

– Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 233 van het Burgerlijk Wetboek (ingediend door de heer Van den Bossche), *Parl. St., Kamer*, 1985-86, nr. 451/1 (7 mei 1986).

– Wetsvoorstel tot wijziging van de wetgeving inzake gezinsconflicten (ingediend door de heer Simons en mevrouw Vogels), *Parl. St., Kamer*, 1988-89, nr. 644/1, (8 december 1988).

³⁰ Zie de publikaties: X., *Van vrederechter tot gezinsrechter: over de dringende en voorlopige maatregelen bij huwelijksmoeilijkheden*, in IUS, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1981; X., *Voorlopige maatregelen tussen echtgenoten (art. 223 B.W. en art. 1280 Ger. W.)*, Leuven, Acco, 1989; VAN NUFFEL, J., «Pleidooi voor een grondige wijziging van de procedures inzake voorlopige maatregelen tussen echtgenoten», *R.W.*, 1986-87, 1995.

³¹ SENAËVE, P., in *Voorlopige maatregelen tussen echtgenoten (art. 223 B.W. en art. 1280 Ger. W.)*, Leuven, Acco, 1989, blz. 361.

³² SENAËVE, P., in o.c., blz. 364.

ding tussen (de echtgenoten) ernstig verstoord is». Het overheersende misbruik van dit wetsartikel, tegen de bedoeling van de wetgever in, is niet te voorkomen en ook bij gebruik in de zin der wet is het artikel niet in overeenstemming te brengen met de gelijkheid van de twee huwelijkspartners.

De gedachte aan zoiets als preventief recht moet men laten varen. Het deelverschijnsel van eenzijdige gewelddadigheid in het huwelijk kan dan (opnieuw) worden ondergebracht in een beter daarop afgestemd wetsartikel.

R. VAN ALTENA

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 15 SEPTEMBER 1988

Voorzitter-rapporteur: de h. Bosly

Openbaar ministerie: de h. Velu, advocaat-generaal

Advocaten: mrs. Draps en De Bruyn

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Aansteller voor aangestelde – Verhaal van de aangestelde tegen de aansteller

Nu de aansprakelijkheid ex art. 1384, derde lid, B.W. alleen bestaat ten gunste van de derden die slachtoffer zijn van de schade die door de aangestelde is veroorzaakt in de bediening waartoe de aansteller hem heeft gebezigd, kan de aangestelde de op hemzelf rustende aansprakelijkheid niet van zich afschuiven door tegen zijn aansteller een vordering tot vrijwaring in te stellen op grond van de enkele omstandigheid dat deze ten aanzien van derden burgerrechtelijk aansprakelijk is.

B.V.B.A. L. t/ D. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 23 december 1986 door het Hof van Beroep te Luik gewezen;

Over het middel: schending van artikel 1384, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest, na te hebben beslist dat eerste verweerder de veroorzaker was van de schade geleden door C., in wiens rechten de derde verweester was getreden, en bijgevolg de eerste verweerder te hebben veroordeeld om aan laatstgenoemde een bedrag van 458.270 frank in hoofdsom te betalen, eiseres veroordeelt om de eerste verweerder te vrijwaren voor alle te zijnen laste uitgesproken veroordelingen in hoofdsom, interest en kosten, op grond dat «(de eerste verweerder) ten tijde van het ongeval de aangestelde was (van eiseres), die aansprakelijk is voor zijn daden; dat de vordering tot vrijwaring (van de eerste verweerder) tegen (eiseres) steunt op artikel 1384 van het Burgerlijk Wetboek», terwijl het vermoeden van aansprakelijkheid ex artikel 1384, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek alleen ten gunste van de slachtoffers bestaat; de veroorzaker van de schade de op hemzelf rustende aansprakelijkheid niet van zich kan afschuiven door tegen degene die naar hij beweert zijn aangestelde is, een verhaalsvordering in te stellen op grond van de omstandigheid dat deze ten aanzien van derden bur-

gerrechtelijk aansprakelijk zou zijn; daaruit volgt dat het arrest zijn beslissing houdende veroordeling van eiseres tot vrijwaring van de eerste verweerder voor de ten gunste van de derde verweester tegen hem uitgesproken veroordelingen, niet naar recht verantwoordt (schending van artikel 1384, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek):

Overwegende dat het arrest zegt «dat de vraag is wie van beide aannemers (de n.v. Léon L. of de b.v.b.a. L. en fils) ten tijde van het ongeval over (de eerste verweerder) gezag uitoefende; dat de gezagsverhouding die het begrip 'aangestelde' doet veronderstellen, bestaat zodra iemand in feite gezag en toezicht kan oefenen op de daden van iemand anders»;

Dat het vervolgens, met vermelding van de gegevens van de zaak, overweegt «dat daaruit volgt dat (de eerste verweerder) ten tijde van het ongeval de aangestelde was van (eiseres), die aansprakelijk is voor zijn daden» en beslist «dat de vordering tot vrijwaring (van de eerste verweerder) tegen (eiseres) steunt op artikel 1384 van het Burgerlijk Wetboek»;

Overwegende dat, nu de aansprakelijkheid ex artikel 1384, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek alleen bestaat ten gunste van de derden die slachtoffer zijn van de schade die door de aangestelde is veroorzaakt in de bediening waartoe de aansteller hem heeft gebezigd, de aangestelde de op hemzelf rustende aansprakelijkheid niet van zich kan afschuiven door tegen zijn aansteller een vordering tot vrijwaring in te stellen op grond van de enkele omstandigheid dat deze ten aanzien van derden burgerrechtelijk aansprakelijk is;

Dat het middel gegrond is;

...

NOOT – De verhaalsvordering van de aangestelde tegen de aansteller op basis van art. 1384, derde lid, B.W.

1. Luidens art. 1384, derde lid, B.W. zijn meesters en zij die anderen aanstellen aansprakelijk voor de schade door hun dienstboden en aangestelden veroorzaakt in de bediening waartoe zij hen gebezigd hebben.

Het begrip «aanstelling» in art. 1384, derde lid, B.W. impliceert het bestaan van een band van ondergeschiktheid tussen de aansteller en de aangestelde (Van Oevelen, A., «De civielrechtelijke aansprakelijkheid van de werknemer en van de werkgever voor de onrechtmatige daden van de werknemer in het raam van de uitvoering van de arbeidsovereen-

komst», *R.W.*, 1987-88, (1168), 1195, nr. 51). Volgens constante rechtspraak bestaat een dergelijke band zodra de aansteller in feite gezag, leiding en toezicht over de aangestelde kan uitoefenen (zie o.m. Cass., 24 december 1980, *R.W.*, 1981-82, 2406, *A.C.*, 1980-81, 469 en *Pas.*, 1981, I, 464, noot; Cass., 7 mei 1981, *Pas.*, 1981, I, 1026 en *A.C.*, 1980-81, 1024; Cass., 6 oktober 1982, *Pas.*, 1983, I, 183; Kruit-hof, R., «Aansprakelijkheid voor andermans daad: Kritische bedenkingen bij enkele ontwikkelingen», *R.W.*, 1978-79, (1383), 1416, nr. 28, evenals de verwijzingen aldaar) en voor zover hij dit doet voor eigen rekening (Dalcq, R.O., *Traité de la responsabilité civile*, I, *Les causes de responsabilité*, in *Novelles, Droit civil*, V-1, Brussel, Larcier, 1967, 575, nr. 1791).

Opdat de aansteller op basis van art. 1384, derde lid, B.W. aansprakelijk gesteld kan worden voor de daden van zijn aangestelde, is in de eerste plaats vereist dat de aangestelde zich schuldig heeft gemaakt aan een fout (Cornelis, L., *Beginselen van het Belgisch buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht*, I, *De onrechtmatige daad*, Antwerpen, Maklu Uitgevers, 1989, 372; Dalcq, R.O., *l.c.*, 597, nr. 1882; De Page, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, II, Brussel, Bruylant, 1964, 986, nr. 971-B).

Tevens is vereist dat de aangestelde de onrechtmatige daad stelde in de uitoefening van zijn bediening, d.w.z. dat deze handeling verricht werd tijdens de bediening en er, ook al is het indirect en occasioneel, verband mee houdt (Cass., 27 juni 1980, *R.W.*, 1981-82, 943, *J.T.*, 1981, 139, *Pas.*, 1980, I, 1362, noot, en *A.C.*, 1979-80, 1368, noot; Cass., 24 december 1980, *R.W.*, 1981-82, 2739, *A.C.*, 1980-81, 472 en *Pas.*, 1981, I, 467, noot; Cass., 9 februari 1982, *Pas.*, 1982, I, 716 en *A.C.*, 1981-82, 741; Cass., 2 oktober 1984, *R.W.*, 1984-85, 2704; Brussel, 8 mei 1985, *R.G.A.R.*, 1985, nr. 10.993 en *J.T.*, 1986, 252, noot Van Gysel, A.; Dalcq, R.O., *l.c.*, 606, nr. 1907; Van Oevelen, A., *l.c.*, 1201, nr. 61).

Voor de toepassing van art. 1384, derde lid, B.W. is ten slotte vereist dat de aangestelde door de in de uitoefening van zijn bediening gestelde onrechtmatige daad, schade heeft veroorzaakt aan een derde (Cornelis, L., *o.c.*, 375; Dalcq, R.O., *l.c.*, 601, nr. 1897). Onder «derden» dient verstaan te worden alle andere personen dan de aansteller en de aangestelde zelf (De Page, H., *o.c.*, 988, nr. 971-E; Van Oevelen, A., *l.c.*, 1198, nr. 56, evenals de verwijzingen aldaar). Als niet een derde, maar de werkgever of de aangestelde zelf slachtoffer is van de onrechtmatige daad van de aangestelde, staan we buiten het toepassingsgebied van art. 1384, derde lid, B.W. (zie o.m. Cass., 10 juli 1950, *J.F.*, 1950, 588; Vandenberghe, H., Van Quickenborne, M. en Hamelink, P., «Overzicht van rechtspraak. Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1964-1978)», *T.P.R.*, 1980, (1139), nr. 159).

2. In het raam van deze laatste toepassingsvereiste dient erop gewezen te worden dat art. 1384, derde lid, B.W., evenals alle andere aansprakelijkheden voor andermans daad, alleen maar in de wet werd ingelast ten behoeve van de benadeelde derden (Vandenberghe, H. en Van Quickenborne, M., m.m.v. Geelen, K. en De Coster, S., «Overzicht van rechtspraak. Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1979-1984)», *T.P.R.*, 1987, (1255), 1498, nr. 144). Art. 1384, derde lid, B.W. heeft vooral tot doel de derde te beschermen tegen de mogelijke insolventie van de aangestelde-schadeverwekker. Door art. 1384, derde lid, B.W.

krijgt het slachtoffer naast de (bij veronderstelling weinig kapitaalcrachtige) aangestelde immers ook een, in de meeste gevallen, meer solvabele tegenpartij in de persoon van de aansteller. Art. 1384, derde lid, B.W. levert het slachtoffer dus een bijkomende waarborg voor de betaling van de schadevergoeding (Bocken, H., «Van fout naar risico», *T.P.R.*, 1984, (329), 399, nr. 85). Dit is heden ten dage zeker het geval. Welke werkgever heeft thans immers geen verzekering die zijn aansprakelijkheid voor de onrechtmatige daden van zijn aangestelden dekt? (Kruit-hof, R., *l.c.*, 1395, nr. 2).

3. Ondanks de duidelijke *ratio legis* van art. 1384, derde lid, B.W. baseerden de opstellers van het B.W. de aansprakelijkheid van de aansteller toch op een foutvermoeden. Het foutcriterium diende immers voor alle quasi-delictuele aansprakelijkheden gehandhaafd te blijven (Vandenberghe, H. en Van Quickenborne, M., m.m.v. Geelen, K. en De Coster, S., *l.c.*, 1513, nr. 153). De vermoede fout van de aansteller werd gezocht in een verkeerde keuze van de aangestelde of in een gebrek in het toezicht op zijn aangestelde (De Page, H., *o.c.*, 1010, nr. 984).

In tegenstelling tot de overige aansprakelijkheden voor andermans daad (aansprakelijkheid van onderwijzers en ouders voor respectievelijk hun leerlingen en minderjarige kinderen) geldt het foutvermoeden van art. 1384, derde lid, B.W. *iuris et de iure*. De aansprakelijkheid van de aansteller blijft bestaan, zelfs wanneer hij aantoonde dat hij geen enkele fout heeft begaan bij de keuze van zijn aangestelde, noch bij het toezicht op diens werkzaamheden (Bocken, H., *l.c.*, 402, nr. 88; Vandenberghe, H. en Van Quickenborne, M., m.m.v. Geelen, K. en De Coster, S., *l.c.*, 1512, nr. 152; Van Oevelen, A., *l.c.*, 1202, nr. 62). Juist wegens het onweerlegbaar karakter van het op de aansteller rustende foutvermoeden heeft de moderne rechtsleer deze rechtstheoretische grondslag verlaten. Algemeen wordt in de rechtsleer aanvaard dat de vermoede fout in keuze en/of toezicht een louter fictie geworden is (zie Dalcq, R.O., *l.c.*, 572, nr. 1779; Kruit-hof, R., *l.c.*, 1418, nr. 32). M.b.t. de werkelijke rechtstheoretische grondslag van de aanstellersaansprakelijkheid werden in de rechtsleer evenwel verschillende theorieën verdedigd (zie Dalcq, R.O., *l.c.*, 570, nr. 1775 e.v.). De meeste recente auteurs gaan ervan uit dat de aansprakelijkheid ex art. 1384, derde lid, B.W. een zuivere risico-aansprakelijkheid is (zie o.m. De Decker, H. en Schautteet, M., «De objectieve aansprakelijkheid naar Duits en Belgisch recht – Een rechtsvergelijkende studie», in *Wie zal dat betalen?*, *IUS*, nr. 5, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1983, (69), 97, nrs. 48 e.v.; Kruit-hof, R., *l.c.*, 1418, nr. 32). In zijn pas verschenen boek schuift Cornelis echter ook deze rechtstheoretische grondslag ter zijde. Hij stelt zeer formeel dat de aansprakelijkheid ex art. 1384, derde lid, B.W. dient te worden beschouwd als een autonome objectieve aansprakelijkheid (Cornelis, L., *l.c.*, 387).

In tegenstelling tot de rechtsleer bleef de Belgische rechtspraak lange tijd trouw aan het foutvermoeden in de persoon van de aansteller (zie de rechtspraak geciteerd door Dalcq, R.O., *l.c.*, 568, nr. 1766 en door Vandenberghe, H., Van Quickenborne, M. en Hamelink, P., *l.c.*, 1346, nr. 168). Nog in zijn arrest van 22 april 1983 verklaarde het Hof van Cassatie dat art. 1384, derde lid, B.W. «een wettelijk vermoeden van schuld bij de meester instelt» (Cass., 22 april 1983, *A.C.*, 1982-83, 1017, *Pas.*, 1983, I, 940 en *R.W.*, 1985-86, 523). In het geannoteerde arrest van 15 september 1988

spreekt het Hof evenwel niet meer over het foutvermoeden. Het heeft het alleen maar over «de aansprakelijkheid ex art. 1384, derde lid, B.W.». Mogen we hieruit afleiden dat thans ook de cassatierechters, in navolging van de rechtsleer, het wettelijk foutvermoeden als rechtstheoretische grondslag van de aanstellersaansprakelijkheid laten varen?

4. Hoewel onbetwistbaar vaststaat dat de in art. 1384, derde lid, B.W. bedoelde aansprakelijkheid voor aangestelden enkel en alleen werd ingesteld ten voordele van de benadeelde derden, is het zeker niet zo dat deze derden, voor de vergoeding van de door hen geleden schade, slechts beschikken over een vordering ex art. 1384, derde lid, B.W. De aansprakelijkheid van de aansteller doet immers (onder voorbehoud van wat hierna wordt gezegd over de toepassing van art. 18 Arbeidsovereenkomstenwet) geen enkele afbreuk aan de persoonlijke aansprakelijkheid van de aangestelde (Dalcq, R.O., *l.c.*, 517, nr. 1563; De Page, H., *o.c.*, 987, nr. 971-C). Daar het bestaan van een fout in de persoon van de aangestelde een van de voorwaarden is om de aansteller te kunnen aanspreken, blijft (onder het zojuist genoemde voorbehoud) de aangestelde in principe zelf persoonlijk aansprakelijk voor de door hem veroorzaakte schade.

Het slachtoffer heeft bijgevolg de keuze tussen de aansteller aan te spreken op grond van art. 1384, derde lid, B.W., en de aangestelde zelf aan te spreken op grond van art. 1382 B.W. Het slachtoffer kan uiteraard ook beide vorderingen samen instellen en vragen dat aansteller en aangestelde *in solidum* veroordeeld worden tot betaling van de door hem geleden schade (Dalcq, R.O., *l.c.*, 513, nr. 1551; Vandenberghe, H., Van Quickenborne, M. en Hamelink, P., *l.c.*, 1330, nr. 158).

5. Sinds de wet van 3 juli 1978 op de arbeidsovereenkomsten loopt het slachtoffer dat alleen de aangestelde aansprekt, evenwel een groot risico afgewezen te worden. In afwijking van het gemene recht bepaalt art. 18 van deze wet immers dat de werknemer die bij de uitvoering van zijn arbeidsovereenkomst schade aan derden berokkent, enkel aansprakelijk is voor zijn bedrog, zware schuld of bij hem eerder gewoonlijk dan toevallig voorkomende lichte fout (Cass., 22 februari 1989, *R.W.*, 1989-90, 83; Arbh. Brussel, 14 april 1981, *J.T.T.*, 1981, 230). Een vordering tegen de werknemer op basis van een occasionele lichte fout zal dus zeker worden afgewezen (Pol. Namen, 8 oktober 1981, *Rev. Reg. Dr.*, 1982, 19).

6. In de besproken casus had de vordering van het slachtoffer tegen de aangestelde zelf blijkbaar wel succes. Naar aanleiding van de vordering van de benadeelde derde riep de aangestelde evenwel zijn werkgever in vrijwaring en dit op grond van art. 1384, derde lid, B.W., zich daarbij baserend op het argument dat de aansteller ten aanzien van derden burgerrechtelijk aansprakelijk is.

7. Met bevestiging van zijn vroegere rechtspraak (Cass., 24 mei 1962, *R.G.A.R.*, 1964, nr. 7232, noot Dalcq, R.O.; Cass., 22 april 1983, *A.C.*, 1982-83, 1017, *Pas.*, 1983, I, 940 en *R.W.*, 1985-86, 523) heeft het Hof van Cassatie deze vordering tot vrijwaring terecht verworpen. Zoals hierboven reeds is vermeld, bestaat het in art. 1384, derde lid, B.W. ingestelde wettelijk vermoeden van aansprakelijkheid van de aansteller immers alleen ten gunste van derden, d.i. van personen andere dan de werkgever en de werknemer, die slachtoffer zijn van de fouten of nalatigheden van de aangestelde. Het kan noch door de aansteller, noch door de aangestelde

worden ingeroepen in hun onderlinge verhouding (Dalcq, R.O., *l.c.*, 622, nr. 1987; Cass., 22 april 1983, *A.C.*, 1982-83, 1017, *Pas.*, 1983, I, 940 en *R.W.*, 1985-86, 523).

De aangestelde zelf kan zich derhalve niet op art. 1384, derde lid, B.W. beroepen om zijn aansteller te verplichten de schade te vergoeden die hij door zijn eigen fout aan een derde heeft veroorzaakt (Dalcq, R.O., *l.c.*, 517, nr. 1563). Deze bepaling doet immers helemaal geen afbreuk aan de persoonlijke aansprakelijkheid van de aangestelde.

De veroorzaker van de schade kan de op hemzelf rustende aansprakelijkheid bijgevolg niet van zich afschuiven door tegen diegene die naar hij beweert zijn aansteller is, een vordering tot vrijwaring in te stellen op grond van het enkele feit dat deze ten aanzien van derden burgerrechtelijk aansprakelijk is.

Gaby De Pauw
Assistente U.F.S.I.A.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 6 APRIL 1989

Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens

Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaten: mrs. Houtekier en van Hecke

Handelshuur — Weigering van huurhernieuwing — Afbraak vereist voor persoonlijk gebruik — Toepasselijke bepaling

Art. 16, I, 1°, van de Handelshuurwet bedoelt alleen maar het persoonlijk gebruik van het verhuurde goed en is niet toepasselijk wanneer de verhuurder dat goed moet afbreken om het persoonlijk gebruik te realiseren.

B.V.B.A. S. t/ N.V. S.

Gelet op het bestreden vonnis, op 23 september 1987 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel;

Over het middel: schending van de artikelen 16.1, 1° en 3°, 17, 25, 1° en 3°, van de wet van 30 april 1951 (...),

doordat het bestreden vonnis voor recht zegt dat de tussen partijen afgesloten huurovereenkomst betreffende de gebouwen gelegen te B., op 6 december 1986 een einde heeft genomen, en eiseres veroordeelt om het verhuurde goed te ontruimen en ter vrije beschikking te stellen van verweerster, op de volgende gronden: verweerster vermeldde in haar brief van 10 oktober 1986 als reden tot weigering het feit «dat zij persoonlijk en werkelijk wenste gebruik te maken van het verhuurde goed ten einde haar aanpalende hoofdzetel uit te breiden, met uitdrukkelijke verwijzing naar artikel 16.1 gecombineerd met artikel 17 van de Handelshuurwet»; de aldus geformuleerde reden is een wettelijke reden tot weigering van de huurhernieuwing, krachtens de artikelen 16.1, 1°, en 17 van de Handelshuurwet; de argumentatie van eiseres dat de reden van de weigering slechts zal kunnen worden gerealiseerd na gehele of gedeeltelijke afbraak en aanpassing van het verhuurde goed kan aan de reden tot weigering, zoals zij door verweerster is opgegeven, haar wette-

lijk karakter niet ontnemen; de weigering tot huurhernieuwing werd door verweerster op tijdige en regelmatige wijze en om wettelijke redenen aan de huurster meegedeeld zodat dient vastgesteld dat de tussen de partijen afgesloten handelshuurovereenkomst op 6 december 1986 een einde heeft genomen,

terwijl de huurhernieuwing op grond van de artikelen 16.1, 1°, en 17 van de Handelshuurwet slechts kan worden geweigerd ten einde de hoofdzetel van de verhuurder naar het gehuurde goed over te brengen of ernaar uit te breiden; wanneer de verhuurder integendeel het gehuurde goed volledig wil afbreken, hij de huurhernieuwing niet wettelijk kan weigeren zonder te steunen op artikel 16.1, 3°, van de Handelshuurwet; het bestreden vonnis derhalve ten onrechte beslist dat de reden van weigering van de huurhernieuwing krachtens de artikelen 16.1, 1°, en 17 van de Handelshuurwet wettelijk is, ook al kan die reden slechts worden gerealiseerd na gehele afbraak van het gehuurde goed; de hoofdzetel immers onmogelijk in het gehuurde goed kan worden ondergebracht dan na de gehele afbraak ervan (schending van de artikelen 16.1, 1°, 17 en 25, 3°, van de Handelshuurwet) en dat de huurhernieuwing voor dat geval niet wettig kan worden geweigerd zonder de wil in te roepen om het gehuurde goed volledig weer op te bouwen (schending van de artikelen 16, 3°, en 25, 1°, van de Handelshuurwet):

Overwegende dat verweerster de huurhernieuwing heeft geweigerd omdat «zij persoonlijk en werkelijk wenste gebruik te maken van het verhuurde goed ten einde haar aanpalende hoofdzetel uit te breiden, met uitdrukkelijke verwijzing naar de artikelen 16.1, 1°, en 17 van de Handelshuurwet»;

Overwegende dat de appelrechter oordeelt dat hij niet heeft te onderzoeken of het, om de reden tot weigering te realiseren, nodig zal zijn het verhuurde goed geheel af te breken; dat de appelrechter immers van oordeel is dat het persoonlijk gebruik bedoeld in artikel 16.1, 1°, kan worden verwezenlijkt ondanks afbraak;

Overwegende dat het middel van niet-ontvankelijkheid, opgeworpen door verweerster, niet kan worden aangenomen;

Dat immers, om het middel te behandelen, het Hof niet hoeft uit te maken of te dezen inderdaad het goed moet worden afgebroken en heropgebouwd worden, maar enkel de rechtsvraag moet onderzoeken of artikel 16.1, 1°, toepasselijk blijft zo de verhuurder het goed moet afbreken om de reden tot weigering, het persoonlijk gebruik, te realiseren; dat het Hof derhalve geen feiten hoeft te onderzoeken;

Overwegende, over de grond van de zaak, dat het geval van afbraak en wederopbouw geregeld wordt in artikel 16.1, 3°; dat integendeel artikel 16.1, 1°, enkel het gebruik van «het verhuurde goed» bedoelt en niet toepasselijk is wanneer het verhuurde goed wordt afgebroken;

Dat het middel gegrond is;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 18 MEI 1989

Voorzitter: de h. Bosly

Rapporteur: de h. Poupart

Openbaar ministerie: de h. Piret, advocaat-generaal

Advocaten: mrs. Kirkpatrick en De Bruyn

1. Gerechtelijk akkoord – Rechtspleging – Mededeling aan het openbaar ministerie – 2. Overeenkomst – Relativiteit – Draagwijdte

1. Hoewel art. 764, 9°, Ger. W. bepaalt dat de vorderingen inzake akkoord op straffe van nietigheid aan het openbaar ministerie worden meegedeeld, moet de zaak slechts worden meegedeeld wanneer de vordering, ontstaan uit het akkoord, impliceert dat voor de oplossing van het geschil de specifieke regels van het gerechtelijk akkoord moeten worden toegepast.

2. Vanaf het moment dat de uit een overeenkomst voortvloeiende rechtstoestand tot stand is gekomen, moeten derden de gevolgen die hij tussen de contracterende partijen teweegbrengt, erkennen en kunnen zij zich daarop ook beroepen, hetzij ter verantwoording van de vordering die zij tegen een van de partijen instellen, hetzij als verweermiddel tegen de rechtsvordering die een van die partijen tegen hen instelt.

N.V. N. t/ N.V. La R.

Gelet op het bestreden arrest, op 15 mei 1987 door het Hof van Beroep te Luik gewezen;

Over het eerste middel: schending van de artikelen 764, 9°, 780, 1° en 4°, van het Gerechtelijk Wetboek en 4 van de bij het regentsbesluit van 25 september 1946 gecoördineerde wetten op het gerechtelijk akkoord,

doordat, na te hebben vastgesteld dat eiseres bij akte van notaris M., met standplaats te Namen, van 29 oktober 1971 aan de N.V. La R. een krediet van een miljoen frank heeft toegekend dat met name was gewaarborgd door een vierderangs hypotheek op een onroerend goed te Namen, deelgemeente Jambes, die op 8 november 1971 op het hypotheekkantoor van Namen werd ingeschreven; dat dit krediet volledig werd terugbetaald overeenkomstig de overeenkomst; dat eiseres, bij brief van 3 maart 1977, aan voornoemde vennootschap een nieuwe kredietopening van 750.000 frank toekende, onder diverse waarborgen; dat de N.V. La R. op 26 april 1982 een verzoekschrift heeft ingediend tot verkrijging van een gerechtelijk akkoord dat op 24 juni 1982 werd gehomologeerd; dat eiseres betoogt dat de hypotheaire inschrijving van 8 november 1971, die krachtens de akte van kredietopening van 29 oktober 1971 werd genomen, ook de terugbetaling van het op 3 maart 1977 toegestane krediet waarborgt, omdat: 1. artikel 6, eerste lid, van die akte van 29 oktober 1971 luidt: «Alle partijen erkennen dat de hierna gestelde zakelijke zekerheden zullen dienen tot dekking van de andere krediet- en leningsverrichtingen die in de toekomst kunnen plaatshebben» tussen de partijen; 2. de krachtens dezelfde akte gevorderde hypotheaire inschrijving niet alleen tot zekerheid dient voor de terugbetaling van het saldo van het krediet waarop de akte van 29 oktober 1971 betrekking heeft, maar ook voor de schuldverrichtingen ten gevolge

van de leningen en kredietopeningen die eiseres in de toekomst aan de N.V. La R. zou kunnen toestaan ten belope van een miljoen frank; dat eiseres subsidiair concludeert dat, indien wordt aangenomen dat zij afstand heeft gedaan van de waarborg van voormelde hypothecaire inschrijving, die louter contractuele afstand slechts tegen haar kan worden aangevoerd door de partijen voor wie hij gevolgen kan teweegbrengen (artikel 1165 van het Burgerlijk Wetboek) — te dezen de bank B. — en dat de vereffenaars niet bevoegd zijn om te waken over de belangen van de hypothecaire schuldeisers, het arrest, met bevestiging van het beroepen vonnis, «voor recht verklaart dat de zakelijke zekerheden die zijn gesteld bij akte van notaris M. van 29 oktober 1971 niet als waarborg dienen voor de terugbetaling van het krediet dat (eiseres) in haar briefwisseling van 3 maart en 12 april 1977 aan de N.V. La R. had toegekend», en het subsidiair middel van eiseres verworpt, op grond «dat de vereffenaars, als dusdanig, zich ter eerbiediging van de belangen van derden mogen beroepen op de rechtstoestand die, voor hen, voortvloeit uit de zij het schijnbare afstand door de partijen van de betrokken hypothecaire inschrijving»,

terwijl noch uit het arrest noch uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan, blijkt dat de zaak aan het openbaar ministerie is meegedeeld en dat een magistraat van het openbaar ministerie zijn advies heeft gegeven; voormelde gronden van het arrest echter betrekking hebben op de bevoegdheden van de vereffenaars in het gerechtelijk akkoord die vastgesteld zijn in de specifieke wetsbepalingen van het akkoord en met name in artikel 32 van de gecoördineerde wetten op het gerechtelijk akkoord van 25 september 1946; de zaak derhalve betrekking had op een vordering inzake akkoord en dus, krachtens de artikelen 764, 9°, van het Gerechtelijk Wetboek en 4 van de gecoördineerde wetten op het gerechtelijk akkoord, op straffe van nietigheid, aan het openbaar ministerie moest worden meegedeeld; het arrest bovendien, overeenkomstig artikel 780, 1° en 4°, van het Gerechtelijk Wetboek, op straffe van nietigheid, de naam van de magistraat die zijn advies heeft gegeven en de vermelding van dat advies moest bevatten; het arrest derhalve de in het middel aangegeven wetsbepalingen schendt:

Overwegende dat, hoewel artikel 764, 9°, van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de vorderingen inzake akkoord, op straffe van nietigheid, aan het openbaar ministerie worden meegedeeld, de zaak slechts moet worden meegedeeld wanneer de vordering, ontstaan uit het akkoord, impliceert dat voor de oplossing van het geschil de specifieke regels van het gerechtelijk akkoord moeten worden toegepast;

Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest blijkt dat de oorspronkelijke vordering van de vereffenaars in het akkoord van de N.L. La R. ertoe strekt dat voor recht wordt verklaard dat de hypotheek, die door de vennootschap welke het akkoord heeft verkregen, op 8 november 1971 ten voordele van eiseres is gevestigd tot zekerheid van een kredietopening van 1.000.000 frank, niet dient tot waarborg van de schuldvordering ten gevolge van een tweede kredietopening die op 3 maart 1977 door eiseres is toegekend;

Overwegende dat het arrest, zonder daarbij te steunen op de bijzondere regels inzake het akkoord, de vordering inwilligt, op grond dat uit een briefwisseling tussen notaris M. en eiseres blijkt dat laatstgenoemde van de hypothecaire waarborg afstand heeft gedaan, nadat zij het bedrag van het

door haar op 29 oktober 1971 verleende krediet volledig had teruggekregen;

Overwegende dat eiseres echter subsidiair heeft betoogd dat, indien mocht worden aangenomen dat zij afstand had gedaan van de hypothecaire zekerheid, niettemin moest worden vastgesteld dat «die louter contractuele afstand enkel tegen haar kon worden aangevoerd door de partijen voor wie ze gevolgen kon teweegbrengen», te dezen de bank B., voor wie ook een hypotheek was gevestigd op het onroerend goed van de vennootschap die het akkoord had verkregen en dat derhalve «derden bij de afstand, namelijk de door de vereffenaars vertegenwoordigde gezamenlijke schuldeisers, zich niet mogen beroepen op de interne gevolgen van die overeenkomst»;

Overwegende dat het arrest oordeelt dat de vereffenaars, die mogen tussenkomen in alle rechtsgedingen waarbij de schuldenaar partij is, «zich op de rechtstoestand, die voor hen voortvloeit uit de zij het schijnbare afstand door de partijen van de betrokken hypothecaire inschrijving, mogen beroepen» om de grondslag van hun vordering te rechtvaardigen;

Dat die overweging geenszins de toepassing van de bijzondere regels van het akkoord impliceert, maar gebaseerd is op het gevolg van de overeenkomsten ten aanzien van derden, zoals dat in de artikelen 1165 en volgende van het Burgerlijk Wetboek is vastgesteld, zodat te dezen de tegenwoordigheid en het advies van het openbaar ministerie niet vereist waren;

Dat het middel faalt naar recht;

Over het tweede middel: schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1165, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en, voor zoveel nodig, miskenning van het algemeen rechtsbeginsel dat met name in de artikelen 136, 1240 en 2279 van het Burgerlijk Wetboek is neergelegd en volgens hetwelk een derde die terecht geloofde dat de schijnbare rechtstoestand overeenstemde met de werkelijke toestand, zich mag beroepen op de rechtsgevolgen van de schijnbare toestand,

doordat, op de conclusie waarin eiseres betoogde dat «zelfs als zou worden aangenomen, quod non, dat (eiseres) afstand heeft gedaan van de waarborg van haar inschrijving van 8 november 1971, niettemin moet worden vastgesteld dat die louter contractuele afstand enkel tegen haar kan worden aangevoerd door de partijen voor wie hij gevolgen kan teweegbrengen; dat te dezen alleen de bank B. zich daarop eventueel kon beroepen; dat de vereffenaars niet bevoegd zijn om te waken over de belangen van de hypothecaire schuldeisers en dus om dat middel op te werpen; dat de bank B. in elk geval de voorrang van de schuldvordering van (eiseres) heeft erkend en dat tenslotte haar hypothecaire schuldvordering volledig wordt terugbetaald ongeacht de afloop van het onderhavige geschil; dat voor het overige derden bij de afstand, namelijk de door de vereffenaars vertegenwoordigde gezamenlijke schuldeisers (bij ontstentenis van andere hypothecaire schuldeisers) zich niet mogen beroepen op de interne gevolgen van die overeenkomst; dat zij (de door de vereffenaars vertegenwoordigde schuldeisers) trouwens volkomen op de hoogte bleven van de hypothecaire rechten van (eiseres) door de duidelijke en totaal ondubbelzinnige vermeldingen op het inschrijvingsborderel van 8 november 1971, dat nog steeds tegen hen kon worden aangevoerd; dat hun rechten dus in geen geval gevaar liepen, in tegenstelling

met hetgeen de eerste rechter heeft verklaard; dat elke derde die naging welke lasten het onroerend goed bezwaarden, diende te weten dat de hypotheek, tot het bedrag van de inschrijving, niet alleen het krediet van 29 oktober 1971, maar ook alle andere kredieten van (eiseres) aan La R. waarborgde; dat die clausules, zoals ze opgesteld en bekendgemaakt waren, in geen geval afbreuk konden doen aan de rechten van derden», het hof van beroep, met bevestiging van de beslissing van de eerste rechter, «voor recht verklaart dat de zakelijke zekerheden die bij akte van 29 oktober 1971 van notaris M. werden gesteld niet als waarborg dienen voor de terugbetaling van krediet dat (eiseres) bij briefwisseling van 3 maart en 12 april 1977 aan de N.V. La R. heeft verleend», op grond dat «het contract dat een recht doet ontstaan of overdraagt een nieuwe rechtstoestand in het leven roept; dat, zodra het bestaan van een recht wordt erkend, het uiteraad in principe kan worden tegengeworpen; (dat echter) de vereffenaars (in het gerechtelijk akkoord), als dusdanig, zich ter eerbiediging van de belangen van derden mogen beroepen op de rechtstoestand die voor hen voortvloeit uit de zij het schijnbare afstand door de partijen van de betrokken hypothecaire inschrijving»,

terwijl, eerste onderdeel, krachtens artikel 1165 van het Burgerlijk Wetboek, overeenkomsten alleen gevolgen teweegbrengen tussen de contracterende partijen en aan derden geen nadeel toebrengen of hun tot voordeel strekken; daaruit volgt dat, wanneer een hypothecaire schuldeiser zich ertoe beperkt van het hem door zijn hypotheek verleende recht afstand te doen ten voordele van een bepaalde tweede schuldeiser, de hypotheek niet teniet is gegaan en tegen de andere schuldeisers kan worden uitgeoefend; overeenkomstig de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, slechts anders kan worden beslist als degene die afstand heeft gedaan van het hem door zijn hypotheek verleende recht van voorrang de andere schuldeisers ten onrechte heeft doen geloven dat hij ten aanzien van allen afstand heeft gedaan van zijn recht, of althans als die andere schuldeisers terecht hebben kunnen geloven dat er afstand is gedaan; te dezen het arrest niet ontkent dat de afstand door eiseres van haar hypotheek louter contractueel was en dat die afstand, in de geest van verweerster, enkel gevolg kon hebben ten aanzien van een andere bepaalde schuldeiser, en niet vaststelt dat eiseres de andere schuldeisers ten onrechte heeft doen geloven dat zij ten aanzien van allen afstand heeft gedaan van haar hypotheekrecht, of dat die andere schuldeisers terecht hebben kunnen geloven dat er afstand was gedaan; daaruit volgt dat het arrest niet wettig kan beslissen dat de vereffenaars, als dusdanig, zich mogen beroepen op de rechtstoestand die, voor hen, voortvloeit uit de zij het schijnbare afstand door de partijen van de hypothecaire inschrijving (schending van de artikelen 1165, 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek en, voor zover nodig, van het in het middel bedoelde algemeen rechtsbeginsel);

...

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat de appelrechters, na te hebben gezegd dat uit de vermeldingen zelf van de akte van kredietopening en uit het hypothecaire inschrijvingsborderel van 8 november 1971 blijkt dat de hypotheek die gevestigd was op het onroerend goed van de vennootschap die het akkoord heeft verkregen, ook als waarborg kon dienen voor de terugbeta-

ling van de «andere krediet- en leningsverrichtingen die in de toekomst kunnen plaatshebben tussen de partijen», vaststellen dat, in antwoord op de brief van 28 augustus 1981 waarin notaris M., enerzijds, eiseres verzocht om hem het bedrag van het nog door de vennootschap La R. verschuldigde saldo te doen kennen en, anderzijds, vroeg of eiseres akkoord ging «om de hypothecaire inschrijvingen terug te brengen tot het bedrag van de verschuldigde geldsommen», eiseres aan die notaris meedeelde dat het op 29 oktober 1971 verleende krediet volledig was terugbetaald en dat «geen hervatting van omloop mogelijk was»;

Overwegende dat het arrest beslist dat «uit de bewoordingen van de bewuste brieven noodzakelijk volgt dat de uit de kredietopening van 3 maart 1977 voortvloeiende schuldvoordering niet door de op 8 november 1971 genomen hypothecaire inschrijving wordt gewaarborgd», daar de afstand door eiseres van de hypotheek af te leiden valt uit voormelde briefwisseling, waarvan de bewoordingen voor geen andere uitlegging vatbaar zijn;

Overwegende dat in dat opzicht op de vaststellingen en overwegingen van het arrest geen kritiek wordt uitgeoefend;

Overwegende dat eiseres subsidiair betoogde dat, als zou worden beslist dat zij afstand had gedaan van de zekerheid die bij de op 29 oktober 1971 verleende kredietopening was gesteld, toch zou moeten worden aangenomen dat die afstand, daar hij contractueel is — overeenkomstig het beginsel van de relativiteit van de contracten — tegen haar slechts kan worden aangevoerd door de schuldeiser voor wie hij effect kon sorteren, te dezen de bank B., en dat de vereffenaars «onbevoegd waren om te waken over de belangen van de hypothecaire schuldeisers»;

Overwegende dat het arrest op die opwerping antwoordt dat «het contract dat een recht doet ontstaan of overdraagt een nieuwe rechtstoestand in het leven roept»;

Overwegende dat, vanaf het moment dat de uit de overeenkomst voortvloeiende rechtstoestand tot stand is gekomen, derden de gevolgen die hij tussen de contracterende partijen teweegbrengt, moeten erkennen en zich daarop ook kunnen beroepen, hetzij ter verantwoording van de voordering die zij tegen een van de partijen instellen, hetzij als verweermiddel tegen de rechtsvoordering die een van die partijen tegen hen zou instellen; dat het arrest daaruit afleidt dat «de vereffenaars die, als dusdanig, zorgen voor de eerbiediging van de belangen van derden, zich mogen beroepen op de rechtstoestand die, voor hen, voortvloeit uit de zij het schijnbare afstand door de partijen van de hypothecaire inschrijving»;

Overwegende dat uit de context blijkt dat het arrest, bij het gebruik van het woord «schijnbaar» daaraan niet de betekenis toekent van «schijn die niet met de werkelijkheid overeenstemt», daar het op grond van bovenvermelde overwegingen beslist dat de afstand door eiseres van de hypothecaire zekerheid «noodzakelijk voortvloeit» uit de briefwisseling in augustus-september 1981 op initiatief van notaris M. die van eiseres wilde vernemen wat er precies te haren voordele als hypotheek was ingeschreven;

Overwegende dat het middel dat, in het onderdeel, aan de appelrechters verwijt dat zij hebben beslist dat de vereffenaars zich op de afstand van eiseres mochten beroepen, zonder dat is aangetoond dat eiseres ten onrechte aan derden heeft doen geloven of mede heeft doen geloven dat de schijnbare rechtstoestand overeenstemde met de werkelijkheid, op

een onjuiste uitlegging van het arrest berust en derhalve feitelijke grondslag mist ;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 25 SEPTEMBER 1989

Voorzitter : de h. Soetaert, afdelingsvoorzitter

Rapporteur : de h. Marchal

Openbaar ministerie : de h. Lenaerts, advocaat-generaal

Advocaat : mr. Bützler

Werkloosheid – Recht op uitkeringen – Lichamelijke geschiktheid bij werkaanbod – Vaststelling – Administratieve procedure – Betwisting – Arbeidsgerechtigd – Bevoegdheid

De in art. 38 M.B. van 4 juni 1964 ingestelde procedure waarbij wordt vastgesteld of de betrokken werkloze al dan niet lichamelijk geschikt is om de aangeboden of verlaten dienstbetrekking te vervullen, is een administratieve expertise waarvan de conclusies aan de arbeidsgerechten, op grond van de hun door artikel 580, 2°, Ger. W. toegekende bevoegdheid, ter beoordeling kunnen worden voorgelegd.

V. t/ R.V.A.

Gelet op het bestreden arrest, op 21 april 1988 door het Arbeidshof te Brussel gewezen ;

Over het middel: schending van de artikelen 556, 580, enig lid, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek, 7, § 11, van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, gewijzigd door de wetten van 14 juli 1951 en 10 oktober 1967, 133, inzonderheid het eerste en het derde lid (het eerste lid aangevuld bij koninklijk besluit van 7 december 1973), 134, inzonderheid het eerste lid en het tweede lid, 3°, en 135 (gewijzigd bij koninklijk besluit van 25 juni 1976) van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid, 37 en 38 van het ministerieel besluit van 4 juni 1964 inzake werkloosheid en 6.1 van het Verdrag van Rome van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, goedgekeurd bij wet van 13 mei 1955,

doordat het arbeidshof, na te hebben vastgesteld dat eiseres bij twee werkaanbiedingen zich op medische gronden ongeschikt had verklaard voor de aangeboden dienstbetrekkingen, dat de door artikel 38 van het ministerieel besluit van 4 juni 1964 inzake werkloosheid uitgewerkte procedure van geneeskundige onderzoeken was gevolgd en dat zowel het onderzoek door de erkende geneesheer als door de geneesheer van de medische arbeidsinspectie besloten tot haar arbeidsgeschiktheid, en dat hiertegen beroep was aangetekend bij de arbeidsgerechten, oordeelt dat «een arbeidsongeschiktheid alleen dan een wettige reden is in de zin van artikel 134, tweede lid, van het koninklijk besluit van 20 december 1963, wanneer de ongeschiktheid wordt vastgesteld overeenkomstig de bepalingen van artikel 38 van het ministerieel besluit van 4 juni 1964», dat «de werkloze, die door de geneesheer van het gewestelijk bureau arbeidsgeschikt is bevonden

voor de aangeboden dienstbetrekking, zijn geschiktheid niet meer kan betwisten voor de arbeidsrechtbank, indien hij het bepaalde in artikel 38, tweede lid, niet in acht nam» en dat, wanneer de belanghebbende geschikt bevonden werd voor het werk, overeenkomstig de procedure bepaald in artikel 38 van het ministerieel besluit van 4 juni 1964, de arbeidsgerechten niet meer bevoegd zijn om deze ongeschiktheid te betwisten, en, onder gegrondverklaring van het hoger beroep, het beroepen vonnis vernietigt en de administratieve beslissing herstelt,

...

Overwegende dat artikel 38 van het ministerieel besluit van 4 juni 1964 een procedure instelt waarbij wordt vastgesteld of de betrokken werkloze al dan niet lichamelijk geschikt is om de aangeboden of verlaten dienstbetrekking te vervullen ; dat die procedure een administratieve expertise is, waarvan de conclusies aan de arbeidsgerechten, op grond van de hun door artikel 580, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek toegekende bevoegdheid, ter beoordeling kunnen worden voorgelegd ;

Dat het arrest anders oordeelt en zodoende voormelde bepalingen schendt ;

NOOT – Zie ook in verband met de vaststelling van de lichamelijke geschiktheid bij werkaanbod en werkverlating : Cass., 23 juni 1980, *R.W.*, 1980-81, 446, met noot van P. Lemmens, *J.T.T.*, 1981, 44, met noot van D. Pieters ; Cass., 28 juni 1982, *R.W.*, 1983-84, 791 ; Cass., 27 februari 1984, *Arr. Cass.*, 1983-84, 805.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 23 OKTOBER 1989

Voorzitter : de h. Châtel, eerste voorzitter

Rapporteur : de h. Rauws

Openbaar ministerie : de h. Lenaerts, advocaat-generaal

Advocaat : mr. Houtekier

Arbeidsongeval – Blijvende arbeidsongeschiktheid – Jaarlijkse vergoedingen – Interest – Ingangsdatum – Bij voorschot betaalde vergoedingen

De vervallen jaarlijkse vergoedingen waarop de getroffene van een arbeidsongeval, vanaf de datum waarop zijn arbeidsongeschiktheid blijvend is, recht heeft, dragen rente vanaf elke verplichte uitbetalingsdatum. Daaraan doet niet af dat de verzekeraar verplicht is, bij betwisting over de aard of de graad van de blijvende ongeschiktheid, ondertussen de vergoeding te betalen bij voorschot en op grond van de door hem voorgestelde graad van arbeidsongeschiktheid.

N.V. A. t/ V.

Gelet op het bestreden arrest, op 8 september 1988 door het Arbeidshof te Gent, afdeling Brugge, gewezen ;

Over het middel: schending van de artikelen 24, tweede lid, 42, tweede en derde lid, 63, § 4, eerste lid, van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, gewijzigd bij de wetten van 17 juli 1985 en 1 augustus 1985, en 1, eerste lid, van

het koninklijk besluit van 30 maart 1985 tot uitvoering van artikel 42, tweede lid, van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971,

doordat het arrest voor recht zegt dat eiseres gehouden is tot uitbetaling van de interesten tegen de wettelijke rentevoet, in verband met de vergoedingen voor de blijvende arbeidsongeschiktheid van 115% vanaf 26 mei 1982, op de bedragen die op de datum van de opeisbaarheid, zijnde per vervallen kwartaal en per vierde vanaf 26 mei 1982, nog niet werden uitbetaald, op de volgende gronden: «In artikel 42, derde lid, van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 wordt duidelijk gesteld dat op uitkeringen van rechtswege interest verschuldigd is vanaf het tijdstip waarop zij eisbaar worden. Door deze wettekst wordt uitdrukkelijk afgeweken van het zogenaamd 'algemeen rechtsbeginsel' waarop (eiseres) zich beroept en hiervoor verwijst naar artikel 1153 van het Burgerlijk Wetboek dat de aanvangstermijn van de rente laat lopen vanaf de dag van de aanmaning. Ingeval partijen geen overeenkomst bereiken, zal de rechter de tijdelijke gehele en gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, de consolidatiedatum en de graad van blijvende arbeidsongeschiktheid bepalen waarmee rekening moet worden gehouden samen met het in aanmerking te nemen loon, om de vergoedingen en renten waarop de getroffen recht heeft ingevolge een arbeidsongeval vast te stellen. Terwijl artikel 42, eerste lid, van de Arbeidsongevallenwet het tijdstip van de betaling van de verschuldigde tijdelijke vergoedingen bepaalt — 'op dezelfde tijdstippen als het loon' — bepaalt artikel 24, tweede lid, dat in geval van blijvende arbeidsongeschiktheid deze tijdelijke vergoedingen zullen worden 'vervangen' door een jaarlijkse vergoeding berekend op basisloon en graad van ongeschiktheid vanaf de dag waarop de ongeschiktheid een bestendig karakter vertoont, namelijk de consolidatiedatum. De wetgever heeft derhalve duidelijk bepaald vanaf welk ogenblik de vergoedingen verschuldigd zijn en derhalve eisbaar. Vanaf deze eisbaarheid zijn dan ook van rechtswege interesten verschuldigd en in casu zijn deze verschuldigd vanaf de consolidatiedatum, zoals door de eerste rechter bepaald op 26 mei 1982 en daarbij rekening houdende met de bepalingen van het koninklijk besluit van 30 maart 1982, artikel 1, eerste lid, dat voorschrijft dat de vervallen jaarlijkse vergoedingen en rente moeten worden betaald per kwartaal en per vierde. (Eiseres) beroept zich ten onrechte op de bepaling van artikel 63, § 4, volgens hetwelk zij meent te mogen besluiten dat de interesten, in afwachting van een definitieve beslissing slechts moeten betaald worden op vergoedingen die berekend werden volgens de door haar voorgestelde graden van arbeidsongeschiktheid. Zij verliest uit het oog dat dit artikel slechts 'voorschotten' bedoelt in afwachting van de definitieve beslissing»,
terwijl (...)

Overwegende dat, krachtens artikel 42, derde lid, van de Arbeidsongevallenwet, op de arbeidsongevallenuitkeringen van rechtswege interest verschuldigd is vanaf het tijdstip waarop ze eisbaar zijn;

Overwegende dat artikel 24, tweede lid, van dezelfde wet bepaalt: «Indien de arbeidsongeschiktheid blijvend is of wordt, vervangt een jaarlijkse vergoeding van 100 pct., berekend op het basisloon en de graad van de ongeschiktheid, de dagelijkse vergoeding vanaf de dag waarop de ongeschiktheid een bestendig karakter vertoont; dit vertrekpunt wordt

vastgesteld bij een overeenkomst tussen partijen of bij een in kracht van gewijsde gegane beslissing»;

Dat uit die bepaling volgt dat de getroffene, vanaf de datum waarop zijn arbeidsongeschiktheid blijvend is, recht heeft op de bedoelde jaarlijkse vergoeding;

Overwegende dat de vervallen jaarlijkse vergoedingen, krachtens het te dezen toepasselijke artikel 1 van het koninklijk besluit van 30 maart 1982, door de arbeidsongevallenverzekeraar moeten worden uitbetaald en derhalve eisbaar zijn, per kwartaal en per vierde, zodat ze, ingevolge voormeld artikel 42, derde lid, van de Arbeidsongevallenwet, rente dragen vanaf elke verplichte uitbetalingsdatum;

Dat daaraan niet afdoet dat de verzekeraar, ingevolge het bepaalde in artikel 63, § 4, van de Arbeidsongevallenwet, verplicht is, bij betwisting over de aard of de graad van de blijvende ongeschiktheid, ondertussen de vergoeding te betalen bij voorschot en op grond van de door hem voorgestelde graad van arbeidsongeschiktheid;

Dat het middel faalt naar recht;

...

HOF VAN BEROEP TE GENT

17e KAMER — 8 NOVEMBER 1988

Voorzitter: de h. Lievens

Advocaten: mrs. Landuyt, Soete en Vermeersch

Overeenkomst — Tussenpersonen — 1. Lastgeving — Kwalificatie — Matiging loon mandataris — 2. Handelsagent — Commissieloon — Eisbaarheid

1. Wanneer een tussenpersoon van zijn principaal ook de bevoegdheid heeft gekregen om rechtshandelingen te verrichten, moet de overeenkomst als lastgeving worden gekwalificeerd veeleer dan als een verhuur van diensten. Aan de rechter komt het toe een kennelijk overdreven makelaarsloon te matigen.

2. Een handelsagent heeft recht op het commissieloon zodra de overeenkomst die hij heeft bemiddeld, tot stand komt. De betaling ervan is in beginsel niet afhankelijk van de uitvoering van de overeenkomst. Iedere contractant dient immers het risico van de insolventie van zijn wederpartij te dragen.

T. t/ N.V. I. en R.

De betwisting tussen partijen, ingeleid door de N.V. I. tegen mevrouw T. bij dagvaarding van 15 oktober 1985, betreft de invordering van makelaarsloon. Na het overlijden van haar echtgenoot gaf mevrouw T. op 15 maart 1984 aan de N.V. I. een exclusieve opdracht tot overdracht van haar handelszaak, een tearoom te M. De opdracht, die werd gegeven tot 31 december 1984, werd door haar, conform art. 5 van het contract, opgezegd bij aangetekende brief van 1 oktober 1984. Op 2 februari 1985 werd de handelszaak overgedragen aan de heer R.G. (overnameprijs: 1.550.000 frank) door bemiddeling van de N.V. I. (de heer R. tekenend als «bemiddelaar») in het kader van een niet-exclusieve opdracht. De aan mevrouw T. door de N.V. I. toegezonden factuur dateert van 28 augustus 1985 en bevat in essentie de

volgende gegevens :

Commissieloon 20% op	
1.550.000 fr. overnameprijs	310.000 fr.
Publiciteitskosten	10.800 fr.
Administratiekosten	9.000 fr.
	<u>329.000 fr.</u>
BTW 19%	62.662 fr.
Algemeen totaal	<u>392.462 fr.</u>

Mevrouw T. betaalde een voorschot van 50.000 fr. Het restant werd niet vereffend zodat er werd gedagvaard voor de hoofdsom van 342.462 frank.

Bij verzoekschrift gedateerd 31 oktober 1986, neergelegd ter griffie van de Rechtbank te Brugge op 4 november 1986, intervenueerde de heer R. als vrijwillig tussenkomende partij om van de oorspronkelijke eiseres, de N.V. I., zijn commissieloon ten belope van 59.500 fr. (50.000 fr. + 19% BTW) op te eisen. Bij conclusie van 6 juni 1987, neergelegd ter griffie te Brugge op 10 juni 1987, werd deze commissieloon eis uitgebreid tot 92.225 frank (= 25% van 310.000 fr. = 77.500 frank + 19% of 14.725 frank = 92.225 frank).

De eerste rechter veroordeelde T. tot betaling aan de N.V. I. van de som van 342.452 frank, met de gerechtelijke interest vanaf 15 oktober 1985 (datum van de dagvaarding), en veroordeelde tevens – ingaande op de vrijwillige tussenkomst – de N.V. I. tot betaling aan R. van de som van 92.225 frank, met de gerechtelijke interest vanaf 10 juni 1987 (datum van de visering van de conclusie).

Wat de hoofdvordering betreft oordeelde de eerste rechter dat, al ligt het gevorderde commissieloon hoger dan algemeen gangbaar in deze sector, mevrouw T. zich moet houden aan de door haar onderschreven verbintenissen, en dat geen betalingsfaciliteiten aan haar toegekend kunnen worden.

Wat de vordering in tussenkomst betreft was de eerste rechter van oordeel dat R., werkend als zelfstandig makelaar voor rekening van de N.V. I., de overdracht realiseerde en derhalve aanspraak kan maken op 25% commissieloon.

Appellante T. beklemtoont dat er op het tijdstip van de overdracht van haar handelszaak (2 februari 1985) geen sprake meer was van een exclusieve opdracht aan de N.V. I. zodat het gevorderde makelaarsloon overdreven voorkomt en maximaal dient te worden verminderd tot het gebruikelijk loon, zijnde – volgens de tarificatie van de Immobiliënkamer van de Belgische Kust – 151.725 frank, teruggebracht op 101.725 frank gelet op de door appellante reeds betaalde 50.000 fr. Tevens acht appellante T. het onbillijk dat het gevraagde gemak van betaling door de eerste rechter is geweigerd. Zij bestrijdt bovendien de gevorderde publiciteits- en administratiekosten.

...

3. Beoordeling

...

3.2. De makelaarsovereenkomst

a) De aard ervan

Het contract dat de makelaar sluit met zijn opdrachtgever is, naar de heersende rechtsleer en rechtspraak, een huur van diensten zo de makelaar slechts tot opdracht heeft partijen bij elkaar te brengen, maar wordt een lastgeving wanneer de makelaar, op grond van de overeenkomst, het recht heeft om in naam en voor rekening van zijn opdrachtgever rechts-

handelingen te sluiten (cf. Frédericq, *Handboek Belgisch Handelsrecht*, deel I, 1976, nr. 248, p. 280).

In haar appelconclusie van 8 augustus 1988 stelt de N.V. I. dat de «opdracht tot overlating» een overeenkomst van verhuring van diensten is. Niets is minder waar : men heeft de exclusiviteitsovereenkomst maar te lezen om te besluiten tot het tegendeel. Artikel 4, tweede lid, van de overeenkomst bepaalt : «De opdrachtgever geeft bij deze opdracht aan het agentschap om in zijn naam, gedurende de periode van de opdracht, onderhandse verkoopverbintenissen te ondertekenen...»: wanneer de makelaar opdracht heeft gekregen om rechtshandelingen te verzekeren, is het contract dat hem met zijn opdrachtgever bindt, een lastgeving (Cass., 6 maart 1980, *Rev. Not B.*, 1980, 298 ; zie ook *T.P.R.*, 1982, 744, en *T.P.R.*, 1987, 1866 en 1867). Ook artikel 3, eerste lid, van de overeenkomst laat duidelijk zien dat het element huur van diensten ondergeschikt is aan het verrichten van rechtshandelingen in naam van de klant : «Het agentschap alleen is bevoegd de verkoop te afficheren, gegadigden op te zoeken, de plaatsen te laten bezoeken, met elke gegadigde te handelen en hun zo nodig optierecht te verlenen, iedere onderhandse verkoopakte te ondertekenen, voorschotten op de verkoopprijs te innen en er geldige kwijting over te verlenen.» Een dergelijke overeenkomst kan naar het oordeel van het hof alleen als een lastgeving gekwalificeerd worden.

b) Het makelaarsloon

Behoudens afwijkende overeenkomst tussen partijen is het makelaarsloon slechts verschuldigd indien de overeenkomst, waarvoor de makelaar bemiddelde, effectief werd gesloten.

In deze zaak staat vast dat de per 1 oktober 1984 gedane opzegging gemotiveerd werd door mevrouw T. in haar brief met de woorden «... daar ik geen voldoening ontvangen heb».

De in de exclusieve opdracht begrepen rapporteringsverplichting (die ook in artikel 16 van het beroepsplachtenreglement wordt vermeld – zie *Onroerend Goed in de Praktijk*, deel 2, sectie III – G, p. III-G-2-8) blijkt uit geen enkel van de voorgelegde stukken.

Bovendien staat evenzeer vast dat de effectieve overdracht van de handelszaak, op 2 februari 1985, is gebeurd buiten de periode van de exclusieve opdracht, in het kader van een mondelinge niet-exclusieve opdracht.

De tekst van artikel 4, eerste lid, van de overeenkomst luidend als volgt : «De bemiddelingscommissie (excl. BTW) voor I. ten laste van de overlater is bepaald in de opdracht tot overlating» – is dan ook een echte valstrik : buiten de periode van een exclusieve opdracht (die beëindigd was per 1 oktober 1984) wordt, ter bepaling van de hoegrootheid van het makelaarsloon, verwezen naar een «opdracht tot overlating» die onder partijen niet meer bestond ! De makelaar heeft tot plicht contracten te gebruiken die duidelijk en onduidelzinnig opgesteld zijn. Mevrouw T. heeft dus het recht, gelet op de concrete omstandigheden van de zaak, zich te beroepen op de vierde interpretatieregels van art. 1162 van het Burgerlijk Wetboek.

Ook maatschappelijk gezien heeft het geen zin te beweren dat de tarificatie van een exclusieve opdracht en die van een niet-exclusieve opdracht dezelfde zou zijn. De kostprijsbepalende elementen zijn per definitie verschillend : waarom zou dan het loon hetzelfde zijn ?

Afgezien van de omstandigheid dat «administratie- en computerbehandelingskosten» forfaitair worden geraamd op 9000 frank, is het storend vast te stellen dat publiciteitskosten — die logischerwijze deel uitmaken van het bedongen loon — niet aangerekend worden aan de opdrachtgever krachtens artikel 7, eerste lid, maar wél aangerekend worden in de verdere tekst van hetzelfde artikel 7.

Ook het argument dat mevrouw T. niet tegen de factuur van 28 augustus 1985 heeft geprotesteerd, heeft geen zin: mevrouw T. was op dat ogenblik geen handelaarster meer.

Het hof is derhalve van oordeel — in strijd met de mening van de eerste rechter — dat het aangerekende loon buiten verhouding is met de effectief gepresteerde diensten en dat er derhalve aanleiding bestaat tot matiging.

Naar het oordeel van het hof is de volgende tarificatie billijk:

10% op 1.000.000 fr.	100.000 fr.
5% op 550.000 fr.	27.500 fr.
dossierskosten	10.000 fr.
	137.509 fr.
BTW 19%	26.125 fr.
	163.625 fr.
reeds betaald door appellante	— 50.000 fr.
	113.625 fr.

3.3. De agentuurovereenkomst

De agentuurovereenkomst is de overeenkomst tussen de handelsagent en diens principaal, waarbij de handelsagent zich ertoe verbindt zijn bemiddeling te zullen verlenen bij het tot stand komen van bepaalde overeenkomsten tussen de principaal en derden.

In de zaak AR 32741 stelt de N.V. I., appellante, dat de heer R. geen aanspraak op een commissieloon kan formuleren zolang zijzelf niet is uitbetaald door haar opdrachtgever.

Appellante legt wel een samenwerkingsovereenkomst over van 2 april 1984 en in artikel 13 is inderdaad bepaald dat het recht op commissieloon pas ontstaat wanneer de volledige agentschapscommissie ontvangen is.

Dat contract is echter een prospectie-overeenkomst (zorgen voor opdrachten tot tekoopstelling van handelszaken in een bepaald werkgebied), en artikel 4 ervan bepaalt: «Commissieloon voor effectieve realisaties: nihil».

Uit de conclusies blijkt onmiskenbaar dat R. de toelating had gekregen ook zaken te realiseren (dus op te treden als verkoper) en dat heeft hij in dit geval ook gedaan: hij heeft een overname-overeenkomst gerealiseerd.

Nu appellante zelf erkent dat de tarieven van de samenwerkingsovereenkomst niet meer van toepassing zijn is het onjuist te beweren dat de voorwaarden voor het realiseren van de zaak identiek zijn aan die welke gelden voor de prospectie van de zaak.

Immers, de economie van de overeenkomst is totaal anders. Wanneer de handelsagent — zoals in casu — de bevoegdheid heeft gekregen om in naam van de principaal en voor diens rekening overeenkomsten te sluiten (in casu: de overeenkomst «Overdracht van een handelszaak» waarin R. optrad als bemiddelaar voor de I), dan is hij een vertegenwoordiger in de eigenlijke zin van het woord.

Dit betekent dat de juridische gevolgen van de door hem krachtens zijn bevoegdheid gesloten contracten rechtstreeks aan de principaal en niet aan hemzelf zullen worden toege-

rekend wat de betrekkingen met derden betreft, en dat, in de interne verhouding tussen principaal en handelsagent, de handelsagent recht heeft op zijn commissieloon (in casu, 25% van het commissieloon van I.) zodra de zaak is gerealiseerd. Iedere contractant dient zelf het risico van de insolventie van zijn wederpartij te dragen.

Als zelfstandig tussenpersoon (R. is geen aangestelde) heeft hij zijn opdracht uitgevoerd en daardoor ontstaat zijn onmiddellijk recht op commissieloon. Aangezien hij bij het sluiten van de overeenkomst optrad voor rekening van de principaal is hij in de juridische werkelijkheid geen makelaar, maar een handelsagent — een zelfstandig handelsagent — op wie, bij afwezigheid van een contractuele regeling betreffende de verhouding principaal/agent, de wetbepalingen aangaande de mandaatsovereenkomst toepasselijk zijn (Van Gerven, *R. W.*, 1969-70, 1269). De betaling van een loon is inzake mandaten — gelet op de gedaanteverwisseling van onze maatschappij — geen uitzondering meer en het zou strijdig zijn met de goede trouw (die de uitvoering van elke overeenkomst beheerst) de betaling van het loon van de handelsagent rechtstreeks afhankelijk te stellen van het welslagen van het invorderen van het commissieloon van het agent-schap.

Geïntimeerde R. heeft dus, in hoofdsom, recht op 25% van 163.625 frank = 40.906 frank.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

K.I. — 27 JUNI 1989

Voorzitter: de h. Colla

Raadsheren: mevr. Spinoy en Beeckman

Openbaar ministerie: de h. Rigaux, advocaat-generaal

Advocaat: mr. Spriet loco Schuermans

1. Vonnissen en arresten — Interpretatie — 2. Wegverkeer — Verval van recht te sturen

1. *Bij een interpretatie van een vonnis dient de rechter zich te beperken tot wat beslist is. De uitlegging van een beslissing kan zich niet uitstrekken tot de gevolgen die voortvloeien uit de beslissing.*

2. *Het verbod een voertuig te besturen alvorens voor bepaalde examens te zijn geslaagd, is geen strafsancie, maar een veiligheidsmaatregel.*

Van D.

Overwegende dat verzoeker bij vonnis van de Correctionele Rechtbank te Turnhout op 17 januari 1979 veroordeeld werd tot een geldboete van 100 fr. wegens niet verzekerd rijden; dat hij tevens vervallen werd verklaard uit het recht een voertuig te besturen voor een termijn van drie maanden; dat de rechtbank hem niet uitdrukkelijk vrijstelde van de verplichting examens af te leggen;

Overwegende dat bij arrest van dit Hof, kamer van inbeschuldigingstelling, gewezen op 30 oktober 1982, Van D. in eer en rechten werd hersteld.

Overwegende dat, op het tijdstip van de uitspraak van het vonnis van de Correctionele Rechtbank te Turnhout (17 januari 1972) de toen vigerende wetgeving bepaalde dat het

verbod een voertuig te besturen bleef gelden indien de veroordeelde niet had voldaan aan de verplichting rijexamens af te leggen;

Overwegende dat de verzoeker deze examens niet heeft afgelegd; dat in de gegeven omstandigheden de griffie van de Correctionele Rechtbank te Turnhout het rijbewijs niet restitueert;

Overwegende dat de verzoeker, die zulks strijdig acht met het hem verleende herstel in eer en rechten, aan het Hof, kamer van inbeschuldigingstelling, vraagt bij interpretatief arrest te zeggen dat de verplichting om examens af te leggen, welke krachtens artikel 4 van de wet van 1 augustus 1986 opgelegd waren als automatisch gevolg van een strafrechtelijke veroordeling waaraan een rijverbod was verbonden en waarvoor de rechtbank geen uitdrukkelijke vrijstelling had gegeven, voor de toekomst ophoudt, dit gelet op het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling van 20 oktober 1982 waarbij het herstel in eer en rechten werd toegestaan, zulks conform artikel 634, eerste en tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering;

Overwegende dat het Hof, kamer van inbeschuldigingstelling, bij een interpretatie zich moet beperken tot wat uitgesproken werd; dat er te dezen geen onduidelijkheid bestaat over de aard van de beslissing, nl. het toekennen van het herstel in eer en rechten, en evenmin wat de omvang betreft, nl. de zes veroordelingen die in het arrest van 20 oktober 1982 zijn opgesomd;

Overwegende dat een dergelijke interpretatie zich niet kan uitstrekken tot de gevolgen van de toen genomen beslissing; dat dienaangaande het Hof niet bevoegd is;

Overwegende dat daarenboven het verbod om een voertuig te besturen alvorens het onderzoek te ondergaan, dat opgelegd is aan iemand die van het recht tot sturen vervallen is verklaard, geen straf is maar een beveiligingsmaatregel; dat deze zienswijze reeds blijkt uit het verslag van de verenigde commissies voor het verkeerswezen en de justitie naar aanleiding van de behandeling voor de Senaat (zitting 1975-76) van het ontwerp tot wijziging van de wet betreffende de politie over het wegverkeer, gecoördineerd op 16 maart 1968;

Overwegende dat betreffende dit onderdeel het Hof van Cassatie herhaaldelijk stelling heeft genomen (arresten o.m. van 23 januari 1973, 7 oktober 1980, en meerdere andere beslissingen desaanvaande); dat te dezen, daar het geen straf betreft, het inroepen van de bepalingen van artikel 634 niet relevant is.

Overwegende dat dusdanige maatregel «ter gelegenheid van een veroordeling» getroffen, van deze veroordeling, wat de mogelijkheid tot eerherstel betreft, onderscheiden blijft; dat het trouwens onredelijk is, wegens het goed gedrag van een veroordeelde en het verloop van vijf jaren sedert de uitboeting der straf, een maatregel te doen vervallen waarvan de opportuniteit met de morele gedragingen van de veroordeelde en met het verloop van jaren geen verband houdt;

...

NOOT – Uitlegging en verbetering van vonnissen en arresten in strafzaken

1. Eiser werd bij vonnis van 17 januari 1972 van de Correctionele Rechtbank te Turnhout veroordeeld wegens niet verzekerd rijden tot o.m. een verval van het recht een mo-

torvoertuig te besturen gedurende een termijn van drie maanden. Bij arrest van 20 oktober 1982 van de K.I. te Antwerpen kreeg eiser herstel in eer en rechten. Eind 1988 meldt eiser zich aan op de correctionele griffie te Turnhout om zijn rijbewijs terug te krijgen, wat hem geweigerd wordt omdat hij niet opnieuw examens heeft afgelegd (art. 7 wet 1 augustus 1963 van toepassing ten tijde van het misdrijf dat dateert van vóór de wijziging van de artt. 38, § 3, en 47 Wegverkeerswet door de wet van 9 juli 1976 welke op heden deze materie regelen). Hierop wendt eiser zich opnieuw tot de K.I. te Antwerpen om een interpretatief vonnis te vragen waarbij voor recht zou worden gezegd dat door het herstel in eer en rechten ook de strafsancie van het rijverbod geen uitwerking meer heeft voor de toekomst.

2. De vordering tot uitlegging van een rechterlijke beslissing heeft voor het eerst een wettelijk-formele basis gekregen bij de invoering van het Gerechtelijk Wetboek en dient overeenkomstig art. 795 Ger. W. gebracht te worden voor de rechter die de uit te leggen beslissing heeft gewezen.

De artt. 793-801 Ger. W. zijn overeenkomstig art. 2 Ger. W. toepasselijk in strafzaken (zie de aangehaalde wetsbepalingen in de overwegingen van Cass., 25 februari 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 697, noot P.M.; Cass., 7 juni 1978, *Pas.*, 1978, I, 1153; Cass., 18 oktober 1983, *Arr. Cass.*, 1983-84, nr. 90; Brussel, 22 oktober 1975, *R.W.*, 1975-76, 1511, noot A. Vandeplas; Declercq, R., «Raakvlakken gerechtelijk privaatrecht-strafprocesrecht», *T.P.R.*, 1980, 32-79, nr. 22; Kohl, A., *Code judiciaire, Jurisprudence*, artt. 793 à 801, sub 1).

3. Het Hof heeft het verzoek terecht niet-ontvankelijk verklaard, met als motivering de onbevoegdheid betreffende de vordering zoals ze in het verzoekschrift omschreven was.

Hierbij is het Hof echter voorbijgegaan aan de meest evidente reden voor niet-ontvankelijkheid, namelijk dat niet aan nominatief dezelfde rechter(s) die de uit te leggen beslissing hadden gewezen, gevraagd werd tot uitlegging over te gaan.

3.1. De artt. 793 en 795 Ger. W. hebben het immers bij de aanduiding van de bevoegde rechter in gelijkaardige bewoordingen zeer duidelijk exclusief over «de rechter die de uit te leggen beslissing heeft gewezen» en ook in de Franse tekst wordt telkens gesproken over «juge» en niet over «jurisdiction».

3.2. Het verslag Van Reepinghen laat dienaangaande geen enkele twijfel: «la doctrine et la jurisprudence ont toujours et unanimement reconnu au juge le pouvoir, sous certaines conditions, d'interpréter sa décision. (...) C'est pourquoi le juge, en interprétant, ne peut étendre, restreindre ou modifier les droits qu'il a consacrés» (*Pasin.*, 1967, 428).

3.3. Het Hof van Cassatie heeft eveneens het nominatief en persoonlijk karakter van een rechterlijke beslissing duidelijk bevestigd en zegt daarover: «De bepalingen van de artikelen 793 en 795 Ger. W. hebben slechts betrekking op de uitlegging of de verbetering door de rechter van een door hemzelf tevoren gewezen beslissing, doch geenszins op de uitlegging of de verbetering door een rechter van een vroeger door een andere rechter gewezen beslissing»; eius est interpretari cuius est condere (Cass., 6 april 1973, *Arr. Cass.*, 1973, 784, Brussel, 7 december 1977, *J.T.*, 1978, 157, doch louter principieel; Fettweis, A., *Manuel de procédure civile*, nr. 350; Gutt, E. en J. Linsmeau, «Examen de jurisprudence (1971-1978) – Droit judiciaire privé», *R.C.J.B.*, 1983,

63, nr. 88; Kohl, A., o.c., l.c.; Vandeplas, A., noot 2 in fine onder Cass., 24 juni 1974, *R.W.*, 1974-75, 727-729; Van Lennep, R., *Gerechtigd Wetboek*, artt. 793-801, sub 1).

De formulering van het cassatiearrest van 25 februari 1975 en de noot van de eerste advocaat-generaal P. Mahaux bevestigen dit nogmaals: «De rechter kan de verschrijvingen of misrekeningen die in een door hem gewezen beslissing voorkomen verbeteren» (Cass., 25 februari 1975, *Arr. Cass.*, 1974, 697).

Dit wordt ten slotte nogmaals bevestigd door de lezing van de Franse tekst van de samenvatting van het arrest van 10 mei 1977: «Le juge de répression qui, en interprétant sa décision antérieure...» (Cass., 10 mei 1977, *Pas.*, 1977, 1, 916).

Dit standpunt is volkomen correct: wie anders kan immers als enige weten wat hij bedoeld heeft dan de rechter die de beweerd onduidelijke of dubbelzinnige beslissing gewezen heeft; hoe kan dus een rechter een vonnis of arrest uitleggen dat niet van hemzelf is?

Hier schuilt niets onbillijks in tegenover de rechtzoekende want het komt hem toe zijn vordering tot verbetering of uitlegging binnen een redelijke termijn in te leiden en niet zoals in casu meer dan zes jaar te wachten alvorens tot actie over te gaan.

3.4. Het standpunt van één arrest van het Hof van Beroep te Brussel, wellicht geïnspireerd door bepaalde oude Belgische en Franse cassatierechtspraak, die het heeft over «jurisdiction», een begrip dat niet terug te vinden is in het Gerechtigd Wetboek (Cass., 22 mei 1930, *Pas.*, 1930, I, 232; Cass. fr., 17 februari 1863, *D.P.*, 1, 449; Cass. fr., 2 juli 1885, *D.P.*, 1, 287), en door het standpunt van de *R.P.D.B.*, tw. «Jugements et arrêts», nr. 591 kan dan ook geenszins gevolgd worden waar het zegt dat, wanneer het ten gevolge van wijzigingen in de organisatie van het hof, van een overlijden of van het emeritaat van een van de leden van de betreffende kamer, onmogelijk is de kamer die het arrest geveld heeft, opnieuw samen te stellen, een andere kamer van het hof dan bevoegd is om tot de gevraagde interpretatie over te gaan (Brussel, 7 december 1977, *J.T.*, 1978, 157; A. Kohl (o.c., sub 3) lijkt nochtans een zekere sympathie te kunnen opbrengen voor dit standpunt.

4. Daar de vordering tot uitlegging of verbetering van een vonnis gebracht moet worden voor de rechter die deze beslissing gewezen heeft, moet ze dan ook ingesteld worden in de taal van deze uit te leggen of te verbeteren beslissing (Brussel, 2 maart 1988, *J.T.*, 1988, 379, motieven).

5. De vormvoorschriften van de rechtsmiddelen in strafzaken worden uiteraard beheerst door het Wetboek van Strafvordering wanneer dit erin voorziet, quod non in casu (art. 2 Ger. W.); bijgevolg blijven de bepalingen van het Ger. W. ook hier van toepassing (Declercq, R., o.c., l.c.).

Art. 796 Ger. W. vermeldt slechts twee mogelijke wijzen van rechtsingang: hetzij bij vrijwillige verschijning, hetzij bij dagvaarding.

Het betreft hier volgens de rechtspraak van de hoven van beroep echter geen bepaling van openbare orde of dwingend recht en ze is evenmin voorgeschreven op straffe van nietigheid; een vordering ingesteld bij verzoekschrift is dan ook ontvankelijk (Bergen, 18 oktober 1988, *J.L.M.B.*, 1989, 40, met strijdige conclusie J.-F. Leclercq; Arbh. Luik, 5 maart 1984, *Jur. Liège*, 1984, 462; Fettweis, A., o.c., nr. 351; Gutt, E. en J. Linsmeau, o.c., l.c.; Kohl, o.c., sub 4), zeker wanneer het vonnis a quo ook op verzoekschrift gewezen

(Brussel, 7 april 1976, *J.T.*, 1976, 482) of op dagvaarding gewezen is terwijl een inleiding bij wijze van verzoekschrift ook mogelijk geweest was (Fettweis, A., o.c., nr. 351, noot 8, in fine, met de aangehaalde rechtsleer).

Waar Van Reepinghen in zijn verslag expliciet vermeldt dat de vordering tot uitlegging of verbetering niet bij verzoekschrift ingesteld kan worden (*Pasin.*, 1967, 428), heeft hij het enkel over de procedure op eenzijdig verzoekschrift en niet over het verzoekschrift dat door zijn betekening aan de andere partijen in zake van het begin af een contradictoir karakter vertoont (Bergen, 18 oktober 1988, geciteerd).

Dit is correct want nadere lezing van het verslag Van Reepinghen leert dat deze slechts wenst dat er een garantie is dat de andere partijen in de zaak geroepen worden (o.c., l.c.).

De vraag blijft echter wat de oplossing van het Hof van Cassatie zou zijn nu het laatst nog in de overwegingen van zijn arrest van 25 februari 1974 (*Arr. Cass.*, 1974, 697, noot P.M.) oordeelde dat «de vordering tot verbetering moet worden ingesteld volgens de bij art. 796 Ger. W. voorgeschreven wijzen»; de strijdige conclusie van J.-F. Leclercq bij het voormelde arrest van het Hof van Beroep te Bergen leidde uit dit cassatiearrest in ieder geval af dat het Hof van Cassatie toch reeds zou hebben gezegd dat art. 796 Ger. W. een regel van rechterlijke organisatie betrof, waarvan de schending de vordering niet ontvankelijk maakt, en dus geen loutere procedureregels onderworpen aan de normale beoordelingsregels van de excepties.

R. Declercq (o.c., l.c.) verwierpt echter de idee van A. Kohl («Le Code judiciaire, droit commun de la procédure», *Ann. fac. dr. Liège*, 1975, 455) van een vordering tot uitlegging of verbetering door een verzoekschrift van het openbaar ministerie.

Een vordering incidenteel ingesteld bij conclusie is echter niet ontvankelijk (Cass., 25 februari 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 697, noot P.M.; Cass., 10 mei 1977, *Pas.*, 1977, I, 916).

6. Volledigheidshalve kan nog vermeld worden dat het Hof inderdaad gelijk heeft waar het zegt dat het verbod een voertuig te besturen alvorens men voor bepaalde examens geslaagd is, geen strafsancie is maar een veiligheidsmaatregel (Cass., 23 januari 1973, 2*Arr. Cass.*, 1973, 531; Cass., 13 september 1977, *Pas.*, 1978, I, 428; Cass., 7 oktober 1980, *Pas.*, 1981, I, 146; vgl. Vandeplas, A., «Het verval van het recht tot sturen», noot onder Cass., 20 november 1985, *R.W.*, 1986-87, 302-303).

Luc De Schepper

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

1e KAMER — 7 MEI 1986

Voorzitter: de h. Van Damme

Rechters: de hh. Van Dorpe en Floren

Advocaten: mrs. Bekaert en Van Daele

Handelshuur — Weigering van huurhernieuwing op grond dat de verhuurder het goed persoonlijk en werkelijk in gebruik wil nemen — Door de verhuurder uitgevoerde veranderingswerken om het goed geschikt te maken voor de

nieuwe exploitatie — Onderscheid met afbraak en wederopbouw in de zin van art. 16, I, 3°, Handelshuurwet — Begrip «werken rakend aan de ruwbouw»

Indien bij handelshuur de verhuurder de bedoeling heeft het verhuurde goed af te breken en weder op te bouwen, moet hij zijn weigering tot huurhernieuwing baseren op art. 16, I, 3°, Handelshuurwet, zelfs wanneer hij naderhand het goed zelf in gebruik zal nemen. Het criterium dat daarbij moet worden gehanteerd, is de vraag of de werken die de verhuurder uitvoert, te beschouwen zijn als «wederopbouw» in de zin van art. 16, I, 3°, Handelshuurwet, dan wel als loutere aanpassingswerken om het goed geschikt te maken voor de voorgenomen persoonlijke exploitatie.

Als de verhuurder de huurhernieuwing weigert om de reden vermeld in art. 16, I, 1°, Handelshuurwet (persoonlijke en werkelijke ingebruikneming), verzet niets zich tegen de uitvoering van dergelijke veranderingswerken. Aan de vereiste persoonlijke ingebruikneming wordt dan voldaan indien met deze werken een aanvang wordt genomen binnen zes maanden na het vertrek van de huurder, zelfs wanneer deze werken slechts worden beëindigd na deze termijn en de effectieve exploitatie derhalve pas na verloop van meer dan zes maanden kan starten.

Om te kunnen spreken van «wederopbouw» in de zin van art. 16, I, 3°, Handelshuurwet, moeten vier voorwaarden cumulatief vervuld zijn, namelijk dat het werken betreft die a) een verandering inhouden, b) werden voorafgegaan door afbraak, c) de ruwbouw raken en d) waarvan de kostprijs meer dan drie jaar huur bedraagt.

Als werken die de ruwbouw raken, dient men te beschouwen de werken aan muren die reiken van de fundering tot aan de top van een gebouw, evenals de nagenoeg volledige vervanging van de dakbedekking.

De G. t/ N. en C.

Ten gronde

A. Bijzonderste gegevens van de zaak

Ingevolge een onderhandse handelshuurovereenkomst, gesloten op 8 november 1972, heeft appellant een winkelruimte met aanpalende bergplaats, in het onroerend goed toebehorende aan geïntimeerden, gelegen te T., in huur genomen en geëxploiteerd als winkel voor geschenkartikelen.

Op 5 juni 1980 vroeg appellant aan geïntimeerden huurhernieuwing aan. Bij schrijven van 9 juli 1980 lieten geïntimeerden weten dat zij de hernieuwing van de huurovereenkomst weigerden, daar zij de bedoeling hadden het goed persoonlijk in gebruik te nemen. Appellant verliet het goed derhalve in november 1981.

In maart 1982 startten geïntimeerden met verbouwingswerken, met het oog op de exploitatie van de winkelruimte als bakkerij-patisserie met verbruikzaal.

In de inleidende dagvaarding, betekend op 15 oktober 1982, zette appellant, oorspronkelijke eiser, uiteen dat geïntimeerden ten onrechte artikel 16, I, 1°, van de wet op de handelshuurovereenkomsten hadden ingeroepen om hun weigering tot huurhernieuwing te motiveren, daar zij — gelet op de uitgevoerde werken — hun weigering in feite hadden moeten baseren op artikel 16, I, 3°, W.H.

Volgens appellant hebben geïntimeerden aldus gehandeld om te ontsnappen aan de uitzettingsvergoeding (ten belope van één jaar huur) welke zij in dit laatste geval verschuldigd zouden zijn. Hij stelde derhalve dat zij het voornemen op grond waarvan zij hem hadden uitgezet, de persoonlijke ingebruikneming, niet te goeder trouw hadden uitgevoerd, zodat de sanctie van artikel 25, 3° toepasselijk was. De vordering van appellant strekte dan ook tot veroordeling van geïntimeerden tot betaling van een schadevergoeding gelijk aan drie jaar huur, zijnde 324.000 frank.

Geïntimeerden antwoordden hierop dat :

— zij als eigenaars, die het onroerend goed zelf in gebruik nemen, het recht hebben veranderingswerken uit te voeren met het oog op een nieuwe exploitatie ;

— de kosten van de verbouwing, voorafgegaan door afbraak en de ruwbouw rakende, drie jaar huur niet te boven gaan, en, overigens, artikel 16, I, 3°, slechts van toepassing is indien, na wederopbouw, het goed aan een derde wordt verhuurd.

Grotendeels steunende op het aldus geformuleerde verweer, wees de eerste rechter de vordering als ongegrond af.

...

Beoordeling

1. Dat artikel 16, I, 3°, slechts van toepassing zou zijn indien het goed, na afbraak en wederopbouw, opnieuw wordt verhuurd, en derhalve niet in geval van persoonlijke ingebruikneming door de verhuurder, lijkt door de meest recente rechtspraak en rechtsleer te zijn achterhaald.

Er is niet enkel het door appellant geciteerde vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel (20 maart 1970, *J.T.*, 1972, 284); deze stelling wordt blijkbaar ook aangekleefd in het overzicht van rechtspraak, «Bijzondere contracten», *T.P.R.*, 1980, 611, nr. 163.

Indien het de bedoeling is van de verhuurder het goed af te breken en weder op te bouwen, dan moet hij zijn weigering baseren op artikel 16, I, 3°, zelfs wanneer hij naderhand het goed zelf in gebruik zal nemen.

2. Het criterium dat ter zake moet worden gehanteerd is derhalve de vraag of de werken, welke de verhuurder uitvoert, te beschouwen zijn als «wederopbouw» in de zin van artikel 16, I, 3°, dan wel als loutere aanpassingswerken om het goed geschikt te maken voor de voorgenomen persoonlijke exploitatie.

Rechtspraak en rechtsleer zijn het erover eens dat — in geval van toepassing van artikel 16, I, 1°, niets zich verzet tegen de uitvoering van dergelijke veranderingswerken, terwijl daarenboven aan de vereiste persoonlijke ingebruikneming wordt voldaan, indien met deze werken een aanvang wordt genomen binnen zes maanden na het vertrek van de huurder, zelfs wanneer deze werken slechts worden beëindigd na deze termijn, en derhalve de effectieve uitbating slechts na verloop van meer dan zes maanden kan starten (*R.P.D.B.*, *Baux commerciaux, Compl.*, I, nrs. 479 en 480 ; *La Haye en Vankerckhove, Les Nouvelles, Droit civil*, VI, 2 ; *Les baux commerciaux*, nr. 1857).

In de noot onder het reeds geciteerde vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel (20 maart 1970), legt J. Linsmeau, overigens zeer terecht, de nadruk op het feit dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen dergelijke veranderingswerken en werkelijke wederopbouw, en waar-

schuwt zij voor de moeilijkheden waartoe de verwarring tussen beide begrippen aanleiding zou kunnen geven.

3. Het lijkt ter zake niet voor betwisting vatbaar te zijn dat geïntimeerden, hoewel zij daar natuurlijk belang bij hadden, te goeder trouw hebben gehandeld toen zij artikel 16, I, 1°, inriepen als motief voor hun weigering de huurhernieuwing toe te staan.

Een werkelijke afbraak en heropbouw van het goed is blijkbaar nooit een bedoeling op zichzelf geweest.

De uitgevoerde veranderingswerken strekten er enkel toe het goed geschikt te maken voor hun nieuwe exploitatie; dat een en ander enige aanpassing vergde, is volkomen normaal, rekening houdend met het feit dat de handelsruimte van een winkel in geschenkartikelen diende te worden omgevormd tot een bakkerij-patisserie met verbruikzaal.

Hoewel derhalve een volledige afbraak en wederopbouw van het goed niet in de bedoeling van geïntimeerden lag, en overigens niet wordt betwist dat daar in de praktijk ook nooit sprake van is geweest, moet toch worden vastgesteld dat de wet met «wederopbouw» gelijkstelt elke verandering, voorafgegaan door afbraak, rakend aan de ruwbouw en waarvan de kostprijs drie jaar huur overtreft (*R.P.D.B., o.c., nr. 357*).

Volgens De Page moeten deze vier voorwaarden (verandering, voorafgegaan door afbraak, de ruwbouw rakend, kostprijs meer dan drie jaar huur) cumulatief vervuld zijn, opdat er sprake kan zijn van «wederopbouw» in de zin van artikel 16, I, 3° (*De Page, Traité, IV, blz. 873*).

Een nader onderzoek van de door geïntimeerden uitgevoerde werken is derhalve noodzakelijk.

4. De door de eerste rechter op eenzijdig verzoekschrift aangestelde deskundige heeft een technisch advies verstrekt, maar terecht verwijst hij naar de rechter in verband met de beoordeling van hetgeen al dan niet de ruwbouw raakt. Deze betwisting is inderdaad eerder van juridische dan van technische aard, daar het begrip dient te worden uitgelegd aan de hand van de omschrijving die de wet ervan geeft.

Indien men de rechtspraak en de rechtsleer met betrekking tot dit onderwerp nagaat, komt men onvermijdelijk tot de vaststelling dat het begrip «rakend aan de ruwbouw» veeleer restrictief moet worden geïnterpreteerd.

Als werken die de ruwbouw raken worden omschreven: werken aan muren die reiken van de funderingen tot aan de top van een gebouw; de nagenoeg volledige vervanging van de dakbedekking.

Scheidsmuren, aflopen, plaatsing van deuren en ramen, raken de ruwbouw niet. Er werd zelfs geoordeeld dat het slopen van muren, scheidswanden, het verlagen van plafonds, betonnen steunen, enz. niet *ipso facto* vallen onder het begrip «wederopbouw» in de zin van artikel 16, I, 3°.

Met toepassing van een zeer extensieve interpretatie van het begrip «rakend aan de ruwbouw» zouden *in casu* als dusdanig kunnen worden aanzien (zie deskundig verslag): het afkappen van een muur (14.534 frank); de werken aan de gevel (35.676 frank); de afbraakwerken (18.000 frank); de pijlers in gewapend beton (37.080 frank); de metalen liggers (21.504 frank); ondervloer (7.588 frank); de nieuwe bevoering (98.100 frank).

De kostprijs van de werken waarvan in casu zou kunnen worden gezegd dat zij de ruwbouw raken, beloopt derhalve maximaal 232.482 frank, en ligt dus lager dan 324.000 frank, zijnde drie jaar huur.

De andere, door de deskundige, beschreven werken, hebben geen betrekking op de ruwbouw en zijn enkel veranderingswerken welke noodzakelijk werden gemaakt door de nieuwe bestemming van de handelszaak of die te maken hebben met de inrichting ervan.

5. Het is derhalve duidelijk dat geïntimeerden zich terecht hebben gebaseerd op artikel 16, I, 1°, toen zij de huurhernieuwing aan appellant weigerden.

Zij hebben het voornemen tot persoonlijke ingebruikneming correct en binnen de door de wet gestelde termijn uitgevoerd, rekening houdend met de noodzakelijke aanpassingswerken.

De oorspronkelijke vordering, en derhalve het hoger beroep, zijn dus ongegrond, zodat het bestreden vonnis dient te worden bevestigd.

...

NOOT – Zie en vergelijk: Cass., 6 april 1989, eveneens in dit nummer opgenomen.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE TURNHOUT

5e KAMER – 20 MAART 1989

Voorzitter: de h. Bergs

Openbaar ministerie: de h. Teughels, arbeidsauditeur

Advocaat: mr. Adriaensens loco Goossens

Huiszoeking – Woning – Aanhorigheden

De tuin achter een woning geniet onschendbaarheid zelfs wanneer hij niet volledig omheind is.

B. en A.

Tenlastlegging: als werknemer bedrieglijk en op onrechtmatige wijze zijn controlekaart te hebben laten afstempelen door als werkloze, die in de loop van een dag een activiteit in de zin van artikel 126 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 uitoefent, verzuimd te hebben vooraf het overeenkomstig vakje op zijn controlekaart te schrappen.

...

Overwegende dat de aan de beklaagde ten laste gelegde overtredingen alle gebaseerd zijn op initiële vaststellingen verricht door de controlerende ambtenaren ten huize van beklaagde A. op 26 januari 1987 en 11 februari 1987;

Overwegende dat voormelde ambtenaren niet in het bezit waren van een machtiging uitgaande van de procureur des Konings zoals vereist is in art. 24, 2°, W. 14 februari 1961;

Overwegende dat het initiële P.V. van 26 januari 1987 wel meldt dat de controlerende ambtenaren zich kenbaar maakten en toestemming vroegen en kregen tot het betreden van de woning;

Overwegende dat echter duidelijk blijkt uit het aanvullend onderzoek ter zitting dat de controleurs het privé-terrein toebehorend aan A. reeds betreden hadden en, alvorens zij A. om toestemming tot het betreden van dit terrein gevraagd hadden, reeds essentiële vaststellingen hadden verricht, waarop heel het verdere onderzoek werd gebaseerd;

Overwegende dat onder het begrip woning niet alleen dient te worden verstaan de eigenlijke woon- en slaapver-

trekken waar de bewoners zich meestal in familiekring ophouden, maar ook alle plaatsen waar de verschillende aspecten van het privé-leven en zelfs van de beroepsbezigheden zich kunnen ontwikkelen en die kunnen worden omschreven als «aanhorigheden» van de woning; dat hovingen die achter een privé-woning gelegen zijn, ontegenzeggelijk onschendbaarheid genieten ook indien zij niet volledig omheind zijn; dat ze immers van de openbare weg afgesloten zijn door de woning zelf; dat het nu precies in de tuin gelegen achter de woning bewoond door A. is dat de eerste vaststellingen werden verricht ten laste van eerste en tweede beklaagde zonder dat aan de controleurs vooraf toelating was verleend deze plaats te betreden; dat ten overvloede hieraan toegevoegd kan worden dat het P.V. opgesteld op 11 februari 1987 niet eens vermeldt dat aan A. toelating werd gevraagd om zijn woning te betreden;

Overwegende dat de vaststellingen in voormelde omstandigheden verricht op 26 januari 1987 en 11 februari 1987 nietig zijn, evenals alle verdere onderzoeksverrichtingen en de rechtspleging voortvloeiend en gebaseerd op voormelde initiele nietige vaststellingen en verrichtingen;

...

NOOT – Huiszoeking en de weg naar de voordeur

1. Ingevolge art. 24 van de wet van 14 februari 1961 (Eenheidswet) mogen de R.V.A.-controleurs die daartoe een bijzondere aanwijzing hebben:

«1. vrij binnengaan op elk uur van de dag of van de nacht, zonder voorafgaande verwittiging in alle inrichtingen, gedeelten van inrichtingen, lokalen, of andere plaatsen, met uitzondering van de woningen, waar een of meer personen door een werkgever zijn tewerkgesteld of vermoed worden tewerkgesteld te zijn;

2. tussen 7 en 18 uur, met machtiging van de procureur des Konings, binnengaan in de woonplaats van de werknemers die om het genot van de werkloosheidsuitkeringen hebben gevraagd en van wie redelijkerwijs mag worden ondersteld dat zij schuldig zijn aan overtredingen van de bepalingen betreffende de toekenning van werkloosheidsuitkeringen, of in de woonplaats van de werkgevers, bij wie redelijkerwijs mag worden verondersteld dat werknemers tewerkgesteld zijn in overtreding van diezelfde bepalingen. In dat geval moet het onderzoek door ten minste twee personeelsleden worden gedaan.»

De regeling dat de procureur des Konings machtiging kan verlenen om een woning binnen te gaan beantwoordt aan het voorschrift van art. 10 Gw. nopens de onschendbaarheid van de woning en de huiszoeking (R.v.St., 29 maart 1966, *Arr. R.v.St.*, 1966, nr. 11739). Dat een dergelijke bevoegdheid aan een magistraat van het openbaar ministerie is toe- vertrouwd, wordt evenwel door sommigen betruurd (Matthijs, J., *Openbaar ministerie*, A.P.R., nrs. 503 en 504). Toch worden er geen misbruiken signaleerd. Anderzijds mag men toch niet de unieke functie uit het oog verliezen van het openbaar ministerie in het Belgisch bestel: het behoort inderdaad tot de rechterlijke macht en heeft net als de rechter een vrij beoordelingsrecht (Van Reepinghe, Ch., «Verslag over de gerechtelijke hervorming», *Gedr. St., Senaat*, 1963-64, nr. 60, *Pasin.*, supplement, 1967, sub artt. 137 tot 156, 359; zie bv. Charles, R., «Over het openbaar

ministerie», *R.W.*, 1982-83, 891 en 899). Dit geldt zeker in materies als deze.

2. Dat de aanhorigheden van de woning dezelfde bescherming genieten als de woning zelf (zie bv. Mast, A. en Dujardin, J., *Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht*, 8e druk, nr. 469), maar de publieke en semi-publieke plaatsen daarentegen niet (Marchal, A., en Jaspar, J.P., *Droit criminel*, 3e druk, I, nr. 232), is algemeen bekend. Openbare plaatsen zijn die waar in feite iedereen blijkt te worden toegelaten (Schuind, G., *Droit criminel*, II, 4e druk, 304).

Is een plaats waar werknemers tewerkgesteld zijn niet per se een semi-publieke plaats? Niet noodzakelijk. Zelfs wanneer zich daar beroepsbezigheden ontwikkelen, blijft een woning onschendbaar (Viaene, L., *Huiszoeking en beslag in strafzaken*, A.P.R., nr. 37).

Aanhorigheden echter die bestemd zijn voor een openbare dienst, behoren niet langer tot de woning (*P.B.*, tw. «Violation de domicile», nrs. 14 en 15). Vanzelfsprekend ook een winkel niet. Wanneer bovendien een aanhorigheid met een winkel een geheel vormt en voor het publiek toegankelijk is, mag de politie er huiszoeking verrichten. Het te koop aangeboden verboden jachttuig bevond zich in een winkel en een aanhorige opslagplaats (Corr. Tongeren, 27 februari 1985, *R.W.*, 1984-85, 2921, noot Vandeplas, A.). Een werkplaats die uitsluitend voor de beroepswerkzaamheden van het bedrijf wordt bestemd – ter zake ging het om een elektronisch centrum, dat door werknemers bezet werd in het raam van een vakbondsactie – is geen woning (Corr. Hoei, 30 januari 1987, *Soc. Kron.*, 1988, 191).

3. De onderzoeksverrichting van de R.V.A.-controleurs is volkomen onwettig wanneer zij zonder machtiging van de procureur des Konings binnengaan in de woning van een werkloze. Achter de woning van de overtreder stond een volledig ingerichte timmermanswerkplaats. De controleurs hadden er zich naar begeven via de woning. In dit geval kunnen de verrichte vaststellingen en de daaruit volgende bekentenissen en verklaringen van de werkloze niet tot grondslag dienen voor enige sanctie, terugvordering of vermindering van werkloosheidsuitkering (Arbrb. Turnhout, 10 juni 1983, *R.W.*, 1984-85, 1719).

Ook strafrechtelijk is zulk een huiszoeking inoperant. De meest efficiënte sanctie op de huiszoeking, uitgevoerd zonder huiszoekingsbevel, buiten elke betraping op heterdaad en zonder toestemming van de bewoner, is inderdaad haar absolute nietigheid. Er mag gewoon geen rekening mee gehouden worden (Holsters, D., «Bewijsmiddelen in strafzaken», *Comm. Straf.*, nr. 3). Deze nietigheid treft ook de daaropvolgende opdrachten en daden van rechtspleging die ermee verbonden zijn en er het gevolg van waren. Het geheel van de akten die door nietigheid zijn aangetast, kan door het onderzoeksgerecht uit het debat geweerd worden (K.I. Luik, 10 oktober 1984, *Jur. Liège*, 1985, 35, noot Piedboeuf, F.).

De beklaagde die meent dat zijn woning geschonden werd, doet er goed aan dat expressis verbis, d.i. bij conclusie, te vermelden. Wanneer een beklaagde ambtenaren verwijt te zijn binnengegaan in andere gebouwen dan die in de machtiging tot visitatie van de politierechter – het ging om een accijnszaak (art. 123 K.B. 14 juli 1978 dat de wetgeving m.b.t. het accijnsregime van alcohol coördineert) – moet hij inroepen dat het om een woning ging. Doet hij dat niet en blijkt uit het aangevochten arrest ook niet dat de plaats bewoond was door particulieren – wat overigens twijfelach-

tig was, daar het om een fabrieksgebouw ging — dan zal zijn cassatiemiddel betreffende onwettige huiszoeking onmogelijk aangenomen kunnen worden, nu op andere plaatsen dan die bewoond door particulieren een zoeking zonder machtiging van de politierechter toegelaten is (Cass., 19 april 1988, *Arr. Cass.*, 1987-88, 1034).

4. De R.V.A.-controleurs die een bijzondere aanwijzing bezitten en zelfs zij die er geen bezitten, kunnen natuurlijk steeds huiszoeking verrichten met toestemming, zoals ze dat in de geannoteerde zaak hebben gedaan (Graulich, B. en Neve, M., *Les droits et les obligations du chômeur*, 186).

Een verklaring waarbij de aanvrager van werkloosheidsuitkering de controleurs machtigt te allen tijde en met alle middelen de juistheid van zijn aangifte na te gaan, kan echter niet geïnterpreteerd worden als een toelating tot het verrichten van een huiszoeking (R.v.St., 5 juni 1956, *Arr. R.v.St.*, 1956, 437).

Bij gebreke van een machtiging van de procureur des Konings kan de weigering van de toegang tot de woning vanzelfsprekend niet als een verhindering van toezicht beschouwd worden (Arbrb. Oudenaarde, 15 maart 1982, *J.T.T.*, 1982, 251).

5. De huiszoeking met toestemming heeft de laatste jaren enige aandacht gekregen (Smets, J., «De huiszoeking met toestemming», *Panopticon*, 1984, 10; Mylle, P. en Seys, F., «Huiszoeking met toestemming», *Jura Falconis*, 1984-85, 156-177). De voornaamste jurisprudentiële ontwikkeling is wellicht het aanvaarden dat de toestemming stilzwijgend kan worden verleend. Enkele decennia terug, beweerde men nog dat dit niet kon (Hoeffler, J., «*L'instruction préparatoire*», nr. 246; Vanhoudt, C., «Het zoekingsrecht en de aantasting van de woning», *R.W.*, 1959-60, 114).

Het Hof van Cassatie neemt namelijk aan dat de toestemming tot huiszoeking stilzwijgend kan zijn en dat de feitenrechter op onaantastbare wijze oordeelt of zo een toestemming is gegeven (Cass., 5 mei 1981, *R.W.*, 1982-83, 149, noot Vandeplas, A.; Cass., 23 februari 1983, *Arr. Cass.*, 1982-83, 806; zie ook Vandeplas, A., «Huiszoeking met toestemming van de huisbewoner», *R.W.*, 1986-87, 1139-1140, noot onder Cass., 17 september 1985).

Ongewijzigd bleef het vereiste dat de toestemming vooraf moet worden gegeven. Een huiszoeking bij nacht zonder toestemming van de bewoners is onwettig en kan niet gewettigd worden door een toestemming die na de uitvoering ervan gegeven wordt (K.I. Luik, 19 september 1984, *Jur. Liège*, 1985, 33).

6. Het probleem van de openstaande deur of hek is niet nieuw (zie bv. Nypels, J., *Code pénal belge*, II, 494). De rechtspraak is evenwel erg streng. Het feit dat het hek van een omheinde en nauw met het bewoonde huis aansluitende tuin openstaat, doet niet af aan het besloten karakter ervan (Mil. Ger. Brussel, 31 januari 1984, *R.W.*, 1984-85, 550, noot Vandeplas, A.). Deze zaak is wel bijzonder omdat de beklaagde na het betreden van de tuin verder over muren en afsluitingen was geklauterd om vanuit de dakgoot de bewoners van de woning te beloeien. Niemand zal er dan nog aan twifelen dat dit huisvredebreuk was (Smaers, G., «Woonstschennis door particulieren», *Comm. Straf.*, blz. 5). Dat er naast het openstaande hek een grote opening is in de haag of een bres in de muur, neemt evenmin het besloten karakter van een aanhorigheid weg (Corr. Brugge, 20 november 1986, *T.V.B.R.*, 1986-87, 134). Ook een uitrit gelegen in de om-

heinde tuin voor een woning dient als een aanhorigheid van deze woning beschouwd te worden. Het doorzoeken van een wagen die zich op een dergelijke inrit bevindt, kan slechts geschieden overeenkomstig de regels inzake huiszoeking (Corr. Hasselt, 12 januari 1984, *R.W.*, 1983-84, 2898, noot Arnou, P.).

7. Toch is er een punt dat vragen doet rijzen: het probleem van de weg naar de voordeur.

Inderdaad, om een huiszoeking te kunnen beginnen, zij het bij wijze van dwangmaatregel in de gevallen dat de wet dit toelaat — maar dan rijst het probleem niet —, zij het met toestemming van de bewoners — dan bestaat het wel —, moeten de ambtenaren die een zoeking willen verrichten, zich naar de eigenlijke toegang van de woning begeven. Als die aan de straat is gelegen is er weer eens geen probleem. Maar als die toegang gelegen is op de zoveelste verdieping van een appartementsgebouw, of achter in een omheinde tuin of op het einde van oprit die afgesloten kan worden met een poort? Mogen de ambtenaren die dan niet betreden om zich naar de eigenlijke toegang te begeven en om daar aan te bellen? En indien ze op de normale weg naar die voordeur reeds bepaalde feiten vaststellen?

Volgens de Amerikaanse opvattingen mag een politieambtenaar zonder opdracht «the common hallway» van een appartementsgebouw niet betreden, wanneer die alleen toegankelijk is met een sleutel of een elektische bediening. In dit geval koesteren de bewoners een gerechtvaardigde verwachting van privacy in de hallway (Afave, W.J. en Israel, J.H., *Criminal procedure*, 102). Voor deze zienswijze valt veel te zeggen. De Belgische rechtspraak heeft echter anders beslist. Een buurman had voor de rijkswacht de deur open-gemaakt door middel van een elektrische bediening. De verdachte werd aangehouden buiten zijn appartement op de «overloop» van de tweede verdieping. De feitenrechter kon wettig beslissen dat de verdachte was aangehouden in de «gemene delen» van het flatgebouw en derhalve buiten zijn woning in de zin van art. 10 Gw. (K.I. Luik, 5 november 1986, *J.T.*, 1987, 57 en Cass., 14 januari 1987, *R.W.*, 1986-87, 2783, noot Vandeplas, A.). De Nederlandse rechtsleer denkt er ook zo over (Noyon, T.J. en Langemeijer, G.E., *Het Wetboek van Strafrecht*, 7e druk, II, 209).

Bij de toegang tot alleenstaande woningen is o.i. enige nuancering geboden. Zonder aan het besloten karakter van een tuin of andere aanhorigheid af te doen, kan de plaatselijke toestand toch van die aard zijn, dat hij de stilzwijgende toestemming inhoudt om binnen te gaan om te gaan aanbellen aan de voordeur. Volgens de Britse zienswijze heeft de politie, zoals elke burger, de stilzwijgende toestemming om zich naar de voordeur te begeven «to make enquiries», bv. wanneer hij in een garage aan de straatzijde een verdacht voorwerp ziet en het goed betreedt om een onderzoek te gaan instellen. Weigert de bewoner zijn aanwezigheid, dan moet hij het goed onmiddellijk verlaten, tenzij hij tot een arrestatie overgaat (Bevan, V. en Lidstone, K., *A guide to the Police and Criminal Evidence Act 1984*, 85). Ook de Amerikaan denkt er zo over: het betreden van de normale toegang van een huis is geen huiszoeking en wat men vanaf die toegang op normale wijze kan zien, ook niet. Wanneer de politieman de normale toegang verlaat om bv. door het raam te gaan gluren — vergelijk dit met het geval van de beklaagde die op de dakgoot geklommen was — is er wel een huiszoeking (Afave, W.J. en Israel, J.H., *Criminal proce-*

dure, Cod. loc.). Toegegeven dat elk rechtssysteem zo zijn eigen regelen van huiszoeking en aanhouding heeft, maar zijn woning zal voor een Brit en een Amerikaan wel even heilig zijn als voor ons.

8. In de geannoteerde zaak verzocht de verdachte de ambtenaren helemaal niet zijn terrein te verlaten. Blijft alleen nog de vraag of die ambtenaren hebben kunnen geloven dat ze een stilzwijgende toelating hadden om het te betreden, ten einde de formele toelating te vragen om er een onderzoek in te stellen. Uit het vonnis verneemt men dat het terrein niet volledig omheind was en dat het van de openbare weg was afgesloten door de woning zelf. Werd er hier echter niet op woorden gespeeld? Gaf het terrein misschien niet uit op een plaats waar iedereen mocht komen? In elk geval zegt het vonnis nergens dat de R.V.A.-controleurs zich over een andere woning of aanhorigheden naar het terrein van de beklaagde hadden begeven. Het vonnis sluit ook niet uit dat de eerste vaststellingen van de R.V.A.-controleurs niet gewoon bestaan hebben in het bemerken van wat iedereen kon zien bij een normaal betreden van het terrein om toestemming te gaan vragen om binnen te komen, zonder dat ze op het dak waren geklommen of iets dergelijks, m.a.w. zonder dat hun eigenlijke huiszoeking al begonnen was?

9. Laten we ten slotte nog de uitspraak vermelden dat het de rijkswacht niet toegestaan is om op eigen initiatief en zonder machtiging van het O.M. laakbare feiten die vastgesteld worden tijdens de uitoefening van de dienst — een verkeersongeval in dronken toestand en het geregeld bezoek van drankgelegenheden — ter kennis te brengen van de R.V.A. Een beslissing tot tijdelijke uitsluiting van het recht op werkloosheidsuitkering kan niet geldig verantwoord worden op basis van zodanige kennisgeving (Arbh. Bergen, 20 april 1984, *J.T.T.*, 1984, 440, noot V.P.). Ook de gerechtelijke politie mag dat niet. Alleen de procureur-generaal kan die mededeling doen met toepassing van art. 125 van het Algemeen Tarief in Strafzaken (Arbh. Bergen, 15 mei 1985, *J.T.T.*, 1986, 45, advies O.M.).

L. Huybrechts

WETGEVING IN KORT BESTEK

Onder de zorg van het departement Rechten van de U.I.A.

Aan het nazien van het Belgisch Staatsblad van mei 1989 verleenden hun medewerking: W. Lambrechts (coördinator), G. Bresseleers en B. Peeters.

Brusselse Instellingen

Bij de bespreking van het ontwerp dat de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse Instellingen zou worden, had de Regering reeds te verstaan gegeven dat zij ongetwijfeld een aantal technische wijzigingen zou moeten voorstellen, o.m. i.v.m. een behoorlijke werking van de commissies. De Bijzondere wet van 9 mei 1989 vult de zoëven vermelde wet aan (*B.S.*, 12 mei 1989).

De wet heeft een tweevoudig doel: 1) de verschillende fracties en taalgroepen effectief betrekken bij de werkzaamheden van de Raad en de commissies; 2) gedeeltelijke verkiezingen voorkomen door het maximaal aantal kandidaat-opvolgers op twaalf te brengen, zonder dat hun aantal het dubbele van het aantal kandidaten-titularissen overschrijdt.

Daardoor zullen enerzijds taalminderheden ongetwijfeld de kans krijgen hun taak beter te vervullen en zal anderzijds de vrees vervallen dat verscheidene verkozenen van hun mandaat afzien of moeten afzien als gevolg van de bepalingen op de onverenigbaarheden in artikel 12 van de bijzondere wet met betrekking tot de Brusselse Instellingen.

W.L.

Orde van Architecten

Artikel 9 van de wet van 26 juni 1963 tot instelling van een Orde van Architecten regelt de samenstelling van elke raad, evenals de wijze waarop de gewone en plaatsvervangende leden die er deel van uitmaken, worden verkozen. Artikel 14 bepaalt dat de voorzitter, de ondervoorzitter, de secretarissen en de rechtskundige bijzitter het bureau vormen. Het voorzag echter op geen enkele wijze in de vervanging van het lid van het bureau dat afwezig was of om deontologische redenen niet aan de vergadering kon deelnemen.

De wet van 24 april 1989 (*B.S.*, 20 mei 1989) heeft die leemte aangevuld door de mogelijkheid te geven een plaatsvervanger aan te wijzen.

Het thans gewijzigde artikel 14 is zo dat het een verbetering brengt aan het tuchtrechtelijk optreden van de Orde. Immers, het Europees Hof voor de Rechten van de Mens staat niet toe dat in tuchtaangelegenheden dezelfde personen het onderzoek doen en rechtspreken.

De wet van 24 april 1989 heeft ook tot gevolg dat het bureau het recht verkrijgt zijn samenstelling te wijzigen naargelang het gaat over het instellen van een onderzoek of het nemen van tuchtmaatregelen.

W.L.

De «Transparantiewet»

Op 24 mei 1989 verscheen in het Belgisch Staatsblad de wet van 2 maart 1989 op de openbaarmaking van belangrijke deelnemingen in ter beurse genoteerde vennootschappen en tot reglementering van de openbare overname-aanbiedingen (zgn. «Transparantiewet»), samen met het koninklijk besluit van 10 mei 1989 op de openbaarmaking van belangrijke deelnemingen.

Deze wet bevat in hoofdstuk I een regeling die beoogt een correcte informatie te verschaffen over de aandeelhoudersstructuur van ter beurse genoteerde vennootschappen naar Belgisch recht, alsook over wijzigingen die zich hierin zouden voordoen.

Hoofdstuk II van de wet heeft betrekking op de openbare overnameaanbiedingen (O.P.A. of takeover bids) en de verichtingen die een wijziging met zich brengen in de controle op de vennootschappen die een openbaar beroep doen of gedaan hebben op het spaarwezen. De wetgever heeft zich op dit gebied beperkt tot het geven van een algemene reglementeringsopdracht aan de Koning en het formuleren van de algemene doelstellingen waarmee deze hierbij rekening moet houden. Het K.B. van 8 november 1989 (*B.S.*, 11 november

1989) op de openbare overnameaanbiedingen en de wijzigingen in de controle op vennootschappen bevat de regeling ter zake.

De belangrijkste nieuwigheid die door de wet van 2 maart 1989 wordt ingevoerd is de verplichting voor natuurlijke en rechtspersonen, die een betekenisvolle participatie (5% of meer van het stemrechtentotaal, met mogelijkheid voor de vennootschap om dit percentage statutair tot 3% te verlagen) verwerven of overdragen, om de betrokken vennootschap en de Bankcommissie hiervan in kennis te stellen. Op haar beurt zorgt de Bankcommissie voor de openbaarmaking van de kennisgeving.

De reglementering die in de wet en het koninklijk besluit is uitgewerkt en overigens een zeer technisch karakter vertoont, bevat daarnaast bepalingen i.v.m. de afbakening van het begrip «stemrechtverlenende effecten», de gebeurtenissen die tot kennisgeving aanleiding geven, de kennisgevingsplichtige personen, de inhoud en de modaliteiten van de kennisgeving en de openbaarmaking en de sancties.

Over deze wet leze men de bijdrage elders in dit nummer van G. Bresseleers en J. Wouters.

G.B.

Procedure van onderzoek

In het Belgisch Staatsblad van 30 mei 1989 verschenen twee decreten van de Vlaamse Raad van 22 maart 1989 houdende wijziging van de artikelen 2, 4, 5, 6 en 8 van het decreet van 20 maart 1984 houdende vaststelling van de procedure van onderzoek. Vooral de wijziging van art. 2 is van belang. De overige wijzigingen betreffen slechts redactionele aanpassingen als gevolg van de wijziging van art. 2 (zie *Gedr. St., Vlaamse Raad*, 1988-89, nr. 187/1).

De aanpassing van art. 2 strekt om de verplichting te supprimeren voor de Raad om op verzoek van een derde van zijn leden een onderzoek te verrichten. Art. 2 wordt zo in overeenstemming gebracht met art. 35 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980, krachtens hetwelk een besluit een onderzoek te verrichten slechts kan worden genomen bij volstrekte meerderheid van stemmen. Art. 35 van de bijzondere wet stemt in dit opzicht trouwens overeen met art. 38 Grondwet (vgl. advies afdeling wetgeving Raad van State, *Gedr. St., Vlaamse Raad*, 1988-89, nr. 129/2).

B.P.

De nieuwe Gemeentewet

De nieuwe Gemeentewet is in werking getreden op 1 juni 1989. Zij kwam op een ingewikkelde wijze tot stand, wat niet verhindert dat thans een logische tekst voorhanden is.

1. De Gemeentewet van 30 maart 1836 had talrijke wijzigingen ondergaan en werd substantieel aangevuld door de wet van 11 februari 1986 op de gemeentepolitie, een aantal bepalingen van de Gemeentekieswet en andere bepalingen.

Art. 96 van de wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van gemeenten had reeds aan de Koning de toelating verleend om tot een codificatie over te gaan. Dit geschiedde bij K.B. van 24 juni 1988, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 3 september 1988. Die codificatie moest worden bekrachtigd bij wet, wat geschiedde op 26 mei 1989 (*B.S.*, 30 mei 1989).

2. Nadat de codificatie was opgesteld, werden nog verschillende wijzigingen aangebracht. Om over een volledig bijgewerkte tekst te kunnen beschikken, moesten die wijzigingen in de codificatie worden opgenomen. De Koning kreeg daartoe de bevoegdheid bij art. 6 van de bekrachtigingswet van 26 mei 1989. Van die mogelijkheid werd gebruik gemaakt bij het K.B. van 30 mei 1989 (*B.S.*, 31 mei 1989) dat de volgende wetsvoorschriften in de codificatie heeft geïntegreerd:

- de wet van 11 juli 1988 tot aanvulling van artikel 84 van de Gemeentewet;

- de bijzondere wet van 8 augustus 1988 tot wijziging van de bijzondere wet van 8 augustus 1980;

- de wet van 9 augustus 1988 houdende wijziging van de Gemeentewet, van de Gemeentekieswet, van de organieke wet betreffende de O.C.M.W., van de Provinciewet, van het Kieswetboek, van de organieke wet betreffende de provincieraadsverkiezingen en van de wet tot organisatie van de gelijktijdige verkiezing voor de wetgevende kamers en de provincieraden;

- de bijzondere wet van 12 januari 1989 betreffende de Brusselse Instellingen.

Via dezelfde procedure kon de nieuwe Gemeentewet worden aangepast aan het arrest van het Arbitragehof nr. 73 van 22 december 1988 dat gedeeltelijk de wet van 11 februari 1986 op de gemeentepolitie had vernietigd.

3. Wat niet kon worden opgenomen via het K.B. van 30 mei 1989 moest worden ingevoerd door een wet van 27 mei 1989 tot wijziging van de nieuwe Gemeentewet (*B.S.*, 30 mei 1989).

a. De revolutionaire decreten van 1781 en 1790 die de bepaalde politiebevoegdheden van de gemeentelijke overheden omschreven, worden thans opgenomen in de Gemeentewet met een authentieke Nederlandse vertaling. Aan de teksten zelf werd niets gewijzigd: de politiebevoegdheden van de gemeenten blijven bepaald.

b. Een aantal wetsbepalingen werd opgenomen om de invoering mogelijk te maken van de nieuwe gemeentelijke boekhouding. De circulaire van de minister van Binnenlandse Zaken die werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 31 mei 1989, verstrekt toelichtingen bij de hervorming van de gemeentelijke comptabiliteit.

4. *Het gewoon administratief toezicht.* De bevoegdheid tot organisatie van het gewoon administratief toezicht blijft slechts nationaal voor de randgemeenten en voor de gemeenten Komen-Waasten en Voeren.

In deze rubriek zal later aandacht worden besteed aan het decreet van 7 juni 1989 houdende vaststelling, voor het Vlaamse Gewest, van regelen betreffende de organisatie als ook de uitoefening van het administratief toezicht op de gemeenten en aan het decreet van de Waalse Gewestraad van 20 juli 1989 houdende organisatie van het toezicht op de gemeenten, de provincies en op de intercommunales van het Waalse Gewest.

Zolang de Raad van het Brusselse hoofdstedelijk gewest geen ordonnantie heeft aangenomen betreffende het gewoon toezicht op de gemeenten van dat gewest, blijven artikel 56 van de wet van 26 juli 1971 en het K.B. van 30 juli 1985 ter zake van toepassing.

Een handige brochure van Dujardin, J. en Vande Lanotte, J., *De nieuwe Gemeentewet*, Brugge, Die Keure, bevat de gecoördineerde tekst van de nieuwe Gemeentewet geldend

vanaf 1 juni 1989 samen met de concordantietabel van de oude Gemeentewet naar de nieuwe Gemeentewet en van de nieuwe Gemeentewet naar de oude teksten, gevolgd door het decreet van 7 juni 1989.

W.L.

BOEKEN

J. DEWOST, J. LOUIS, I. SCHWARTZ, F. VAN CRAEYENEST, G. VANDERSANDEN, D. VIGNES en M. WAELBROECK, *Le droit de la Communauté économique européenne*, deel 15, *Dispositions générales et finales*, M. WAELBROECK, M., red., Brussel, Editions de l'Université de Bruxelles, 1987, 777 pagina's.

Dit boek vormt het veertiende verschenen deel van het standaardwerk van Megret en Waelbroeck in een reeks van vijftien boeken. Alleen het 13e deel betreffende de Conventie van Lomé dient nog te verschijnen. De redactie verdient nu reeds felicitaties voor de volinding van deze groots opgezette en degelijke commentaar.

De opbouw van dit boek is identiek aan die van de vorige delen uit de reeks, d.w.z. een artikelsgewijze commentaar van de slotbepalingen van het EEG-Verdrag, aangevuld met uittreksels van belangrijke arresten van het Hof van Justitie, de weergave van meerdere vragen en antwoorden uit het Europese Parlement, en met een literatuurlijst.

In een boeiende uitgebreide bijdrage bespreekt prof. Vandersanden het statuut van de ambtenaren van de Europese Gemeenschappen. Dit statuut omvat allereerst een administratiefrechtelijk deel waarbij algemene problemen zoals verkregen rechten, het verbod het rechtmatig vertrouwen van de ambtenaren te beschamen en het algemeen beginsel van het verbod van retroactiviteit worden behandeld. De auteur gaat breedvoerig in op de werving, de loopbaan, de rechten en plichten van de Europese ambtenaren en de beëindiging van het statutaire verband. Ook de collectieve aspecten van het statuut ontsnappen niet aan de aandacht van prof. Vandersanden. Met name gaat hij in op het verenigings- en stakingsrecht van de Europese ambtenaren. De auteur behandelt eveneens de beloning en de positie van de Europese ambtenaren op het vlak van de sociale zekerheid. De lezers die belangstelling hebben voor het tuchtrecht, komen bij de bespreking van artikel 212 beslist aan hun trekken. Opvallend is dat, anders dan bij andere internationale organisaties, de Europese ambtenaar het recht heeft zijn individueel dossier in te zien, ook bij disciplinaire procedures. Aangezien het hier gaat om ambtenaren van een internationale organisatie, is een onderdeel van de bespreking van artikel 212 gewijd aan de voorrechten en immuniteiten van deze ambtenaren, wat een typisch volkenrechtelijk onderwerp uitmaakt. Aansluitend nog bij de vorige bijdrage is de analyse van artikel 214 door prof. Waelbroeck inzake het beroepsgeheim. Tot deze verplichting zijn echter niet uitsluitend de ambtenaren, maar ook de leden van de instellingen der Gemeenschap en de leden van de comités gehouden.

Directeur Schwartz van de algemene directie van de Commissie der Europese Gemeenschappen geeft een interessante commentaar op artikel 220 van het EEG-Verdrag. Dit artikel bepaalt dat de lidstaten, ter uniformisering van het nationale recht, met elkaar in onderhandeling treden ter verzekering van de bescherming van de persoon, de afschaffing van dubbele belasting binnen de Gemeenschap, de onderlinge erkenning van vennootschappen, en de vereenvoudiging van de formaliteiten waaraan de wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen onderworpen zijn (zie bijvoorbeeld het Europees Bevoegdheids- en Executieverdrag van 27 september 1968). De auteur verdedigt de markante stelling dat de verdragen die worden gesloten als resultaat van de onderhandelingen, geen communautair recht zijn maar een autonoom verdragenrecht dat toepasselijk is in de diverse nationale rechtsordes als internationaal recht. De recensent kan niet stil blijven staan bij elk artikel, hoe belangwekkend de betrokken commentaren ook zijn. Aldus blijft het uitstekende opstel van prof. Louis over artikel 233, wat belangrijk is voor de verhouding tussen de EEG en de Benelux, buiten beschouwing. Evenmin kan hier worden ingegaan op de analyse

van prof. Waelbroeck van artikel 235, noch op de verhouding tussen dit artikel en de theorie van de implied powers.

Dezelfde auteur analyseert op uitstekende wijze artikel 236 betreffende de wijziging van het EEG-Verdrag. Hier rijst de vraag of de voorziene zwaarwegende procedure exclusief is en de algemene volkenrechtelijke regels (met name de artikelen 39, 54 en 57 van het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht) nopens de wijziging van verdragen uitsluit. Prof. Waelbroeck beantwoordt deze vraag, ingaande tegen een belangrijk deel van de rechtsleer, positief (in dezelfde zin als Waelbroeck: Kapteyn en Verloren van Themaat, 43; Bernhardt, in *30 Jaar Gemeenschapsrecht*, 86-88).

Louis beklemtont in zijn bespreking van artikel 237 een aantal principes die ter sprake komen bij de aanvraag tot lidmaatschap van de Gemeenschap, en met name het respect voor de democratie en de fundamentele rechten van de mens.

Artikel 240 van het EEG-Verdrag bepaalt dat het verdrag voor onbepaalde tijd wordt gesloten. In de commentaar wordt de toepassing van het beginsel *rebus sic stantibus* onderzocht.

Het boek wordt besloten met een omvangrijk pakket bijlagen en enkele registers, waaronder een chronologisch register van de rechtspraak en een zaakregister.

Het boek vormt ongetwijfeld het waardige sluitstuk van een omvangrijke standaardcommentaar op het Europees Gemeenschapsrecht. Alleen deel 13 over de Conventie van Lomé dient nog te verschijnen. Het redactieteam verdient ongetwijfeld felicitaties voor de volgehouden inspanning om gedurende vijftien jaar de kwalitatief sterke vijftien delen van de *Le droit de la Communauté économique européenne* te hebben afgewerkt.

W. Rauws

Aangekondigd

J.M. BROEKMAN, P. DRUET, A. EYLENBOSCH, M. MEYER, G. ROMMEL, Chr. M.G. TEN RAA, M. VAN HOECKE, Chr. WIJNANTS, *Vrederechter, openbare dienst*, Brugge, Die Keure, 270 p.

E.J. HOFSTEE, *Van TBR naar TBS* (Studiepockets strafrecht nr. 18), Zwolle, Tjeenk Willink, 136 p., 47,50 fl.

J. DE HULLU, *Over rechtsmiddelen in strafzaken*, Arnhem, Gouda Quint, 586 p., 95 fl.

B.W.M. TROMPENAARS, *Pluriforme unificatie en uniforme interpretatie*, Deventer, Kluwer, 236 p., 55 fl.

J.L. LODOMEZ, *Les groupements d'intérêt économique européens, français et belges*, Brussel, De Boeck-Wesmael, 280 p., 1.850 fr.

E.W. VIERDAG, G.W. MAAS GEESTERANUS, *Spanningen tussen recht en praktijk. Recht en praktijk in het verdragenrecht* (preadviezen), Deventer, Kluwer, 130 p., 26,75 fl.

W. BRUSSAARD, Th.G. DRUPSTEEN, P.C. GILHUIS, N.S.J. KOEMAN (red.), *Milieurecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 582 p., 90 fl.

H.J.A.M. VAN GEEST, *Plannen in het bestuursrecht* (Studiepockets staats- en bestuursrecht nr. 14), Zwolle, Tjeenk Willink, 194 p., 45 fl.

J. KROPHOLLER, *Internationales Privatrecht*, Tübingen, J.C.M. Mohr (Paul Siebeck), 616 p., 68 D.M.

P. IPPEL, *Reacties op rechtsbescherming in twee dienstverlenende organisaties*, Zwolle, Tjeenk Willink, 230 p., 49,50 fl.

H. JUNG (ed.), *Der Strafprozess im Spiegel ausländischer Verfahrensordnungen*, Berlin, W. De Gruyter, 172 p., 88 DM.

S. KLOSSE, *Menselijke schade: vergoeden of herstellen?* (Serie menselijke schade nr. 17), Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 658 p., 2.450 fr.

IN MEMORIAM

Prof. Hermann Bekaert

Te Brussel overleed op 16 augustus 1989 prof. Hermann Bekaert, emeritus professor aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit te Brussel.

In het kort bestek van deze rubriek is het ongetwijfeld niet de plaats de gehele – soms omstreden – loopbaan van de afgestorvene te belichten. Andere meer bevoegde personen hebben dit reeds gedaan of zullen dit nog doen. Alleen zou ik hulde willen brengen aan de academische carrière van prof. Bekaert, die van 1941 tot 1976 de colleges van «Strafrecht» en van «Strafvordering» heeft gedoceerd in wat eerst het eerste doctoraat en vervolgens na 1969 de eerste licentie werd genoemd.

Het is onbegonnen werk te schatten hoeveel juristen door prof. Bekaert zijn gevormd, die later in hun loopbaan van magistraat, advocaat of hoogleraar de beginselen van dit vakgebied hebben toegepast, bestreden of onderwezen. Deze generaties studenten herinneren zich nog zeer goed hoe prof. Bekaert zijn colleges gaf. Wandelend door de gang die de twee rijen van zitplaatsen in de René Marcq-zaal van het gebouw aan de Rooseveltlaan van elkaar scheidden, leerde hij hun de beginselen van zijn colleges op meesterlijke wijze.

Met onbetwistbare pedagogische kwaliteiten stampte hij bijna letterlijk de hoofdlijnen van zijn cursussen in zijn studenten. De nuanceringen tussen het aflopend, het voortdurend en het collectief misdrijf, het beginsel van het gezag erga omnes van de uitspraak over de strafvordering, het begrip meerdaadse samenloop werden diets gemaakt met nogal illustere voorbeelden, die men als oud-student zich jaren lang herinnerde, om niet te spreken van de strafvermindere passievolle verschoningsgronden.

De wijze van doceren van prof. Bekaert creëerde tussen zijn studenten en hem een band, die nog groter werd door de beroemde eetmalen in café «De Tram» in Merksplas ter gelegenheid van het traditioneel bezoek aan de strafinrichtingen in die streek. Ook wanneer de studenten de universiteit hadden verlaten, stelde prof. Bekaert het op prijs aanwezig te zijn op het door hen georganiseerde promotiediner. De verkleefdheid tussen prof. Bekaert en zijn studenten was zeer groot. Getuige hiervan waren de fijne en treffende woorden die Erna Guldix als studente uitsprak bij zijn laatste college aan de V.U.B. in 1976 en het banket georganiseerd door zijn oud-studenten na de officiële plechtigheid van de overhandiging van zijn Liber Amicorum op 4 november 1977.

Prof. Bekaert wist niet alleen zijn studenten te boeien voor zijn vakken. Hij slaagde er tevens in zijn rijke professionele loopbaan als magistraat en zijn grote wetenschappelijke produktiviteit in zijn colleges te betrekken. Zijn openingsredes als procureur-generaal, zijn preadviezen in de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, zijn bekend handboek *Introduction à l'étude du droit*, zijn activiteit als koninklijke commissaris voor de herziening van de rechtspleging in strafzaken en als directeur van het Nationaal Centrum voor Criminologie speelden een grote rol bij de overdracht van zijn kennis aan de studenten.

Prof. Bekaert had wel een bijzonder karakter, waarmee niet iedereen het gemakkelijk had. Men mag gewagen dat hij

streng wilde overkomen, maar in werkelijkheid voor zijn studenten bijzonder gevoelig was. Zelfs mag men zeggen dat hij prat ging op een zekere strengheid. Aan zijn collega Paul Cornil, die hem herinnerde aan vroegere studies over de korte gevangenisstraffen, antwoordde hij met een zekere glimlach dat een van zijn eerste publikaties precies over de lange straffen voor recidivisten ging. Maar menige deelnemer aan de beraadslagingen die hij voorzat, kan bevestigen hoe vlug hij voor de studenten gunstig gestemd was.

Tijdens zijn emeritaat zette prof. Bekaert nog steeds zijn wetenschappelijke activiteit voort. Zijn studies over «La provocation diffuse» in de Liber Amicorum Frédéric Dumon, waarmee men het ongetwijfeld oneens kan zijn – en over – «Le criminel tient aussi le disciplinaire en état» zijn in dit verband schitterende en treffende voorbeelden. Zelfs nog op de laatste vergadering van het redactiecomité van de *Revue de droit pénal* kort vóór zijn overlijden nam hij een studie ter lectuur mee om hierover verslag uit te brengen op een latere werkvergadering.

Door zijn talrijke activiteiten heeft prof. Bekaert zeker bijgedragen tot de uitstraling van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de V.U.B. Zijn talrijke oud-studenten bewaren aan hem een sprekende herinnering door de grote toewijding die hij ontplooië bij het doceren van zijn colleges.

De penalisten die niet het voorrecht hadden zijn studenten te zijn, zullen ongetwijfeld ook een herinnering bewaren aan hem die Léon Cornil in zijn openingsrede van 15 september 1936 «een jong en veelbelovende rechtsgeleerde» noemde omdat hij op duidelijke wijze zijn stempel gedrukt heeft op talrijke nieuwe wetten. In dit verband kunnen o.m. worden vermeld de invoering van een vorm van verval van de strafvordering tegen betaling van een geldsom, de hervorming van de wetgeving inzake de uitwissing van veroordelingen en het herstel in eer en rechten, de totstandkoming van de wet op de opschorting, het uitstel en de probatie, de bepalingen in het Gerechtelijk Wetboek betreffende de organisatie van het hof van assisen en de jury of nog de nieuwe omschrijving in het Strafwetboek van de verzwarende omstandigheden bij diefstal met geweld of bedreiging.

Alain De Nauw

TIJDSCHRIFTEN

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, 1988

nr. 5892

Wessels, B., Burgerlijk Wetboek, Wetboek van Koophandel en Hoge Raad 150 jaar (samenvattende bespreking diverse publicaties).

nr. 5893

Molenaar, C.A., Artikel 57, eerste lid letter f van de Wet op de Inkomstenbelasting 1964; Perrick, S., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Erfrecht (september 1984 - juli 1987) (IV, slot); Berger, K.F.M., Omzetbelasting bij levering van onroerend goed (I).

nr. 5894

Bolkwinkel, A., Gebruik en bewoning tegenover huur; Petit, F.M., Het cadeautje van artikel 21, lid 4, van de successiewet 1956; Haak, W.E., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Internationaal Privaatrecht; Vervoerrecht 1980-1986 (III); Vermeulen, H.A.W., Recente rechtspraak; Berger, K.F.M., Omzetbelasting bij levering van onroerend goed (II).

nr. 5895

Wijting, W., Schadeloosstelling bij onteigening en hypotheekrecht (I); Haak, W.E., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Internationaal Privaatrecht, Vervoerrecht 1980-1986 (IV); Berger, K.F.M., Omzetbelasting bij levering van onroerend goed (III - slot).

nr. 5896

Wijting, W., Schadeloosstelling bij onteigening en hypotheekrecht (II, slot); Haak, W.E., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Internationaal Privaatrecht; Vervoerrecht (1980-1986) (V); Hensen, A.J.F.M., Testament en internationale adoptie; Friederichs, H.A.W., Naschrift.

nr. 5897

Van de Leur, M.W.H., Notaris en omzetbelasting; Waaijer, B.C.M., Verhaalsansprakelijkheid de successiewet uit en de nieuwe invorderingswet in; Haak, W., Overzicht der Nederlandse rechtspraak. Internationaal Privaatrecht; Vervoerrecht (1980-1986) (VI., slot); De Groot, J.J.A., Beslag, hypotheek en faillissement.

nr. 5898

Mostermans, P.M.M., Rechtskeuze in het internationale erfrecht; Creutzberg, A.A., Recente rechtspraak; Pleysier, A.J.H., Iets over de zin van de staat van aanbreng bij huwelijksvoorwaarden (Reactie); Eiff-Klein Lankhorst, A., Naschrift.

Revue trimestrielle de droit civil, 1988

nr. 1, januari-maart

d'Onorio, J.-B., La protection constitutionnelle du mariage et de la famille en Europe; Blanc, G., De l'idée d'association comme fondement du pouvoir des époux communs en biens; Glenn, H.P., A propos de la maxime «nul ne plaide par procureur»; Jurisprudence française en matière de droit civil; Rubellin-Devichi, J., Personnes et droits de la famille; Mestre, J., Obligations en général; Rémy, Ph., Contrats spéciaux; Patarin, J., Successions et libéralités; Jurisprudence française en matière de droit judiciaire privé; Normand, J., Organisation judiciaire et juridiction; Perrot, R., Procédure, jugements et voies de recours; Zénati, F., Législation française et communautaire en matière de droit privé (1 oktober - 31 december 1987); Grossen, J.-M. en Guilloid, O., Chronique de droit suisse; X., Bibliographie des ouvrages sur le droit civil et ouvrages auxiliaires.

nr. 2, april-juni

Calais-Auloy, M.-T., Pour un mariage aux effets limités; Watin-Drouin, C., Le rôle du juge relativement à la gestion et à l'utilisation des biens indivis; Jurisprudence française en matière de droit civil; Rubellin-Devichi, J., Personnes et droits de famille; Mestre, J., Obligations en général; Huet, J., Responsabilité civile; Rémy, Ph., Contrats spéciaux; Patarin, J., Successions et libéralités; Jurisprudence française en matière de droit judiciaire privé; Normand, J., Organisation judiciaire et juridiction; Perrot, R., Procédure, jugements et voies de recours; Zénati, F., Législation française et communautaire en matière de droit privé (1 januari - 31 maart 1988); Najjar, I., Chronique de droit privé libanais (1986-1988); X., Bibliographie des ouvrages sur le droit civil et ouvrages auxiliaires.

nr. 3, juli-september

Mousseron, J.-M., La gestion des risques par le contrat; Le Tourneau, Ph., La verdeur de la faute dans la responsabilité civile (ou de la relativité de son déclin); Jurisprudence française en matière de droit civil; Mestre, J., Obligations en général; Rémy, Ph., Contrats spéciaux; Patarin, J., Successions et libéralités; Jurisprudence française en matière de droit judiciaire privé; Normand, J., Organisation judiciaire et juridiction; Perrot, R., Procédure, jugements et voies de recours; Zénati, F., Législation française et communautaire en matière de droit privé (1 april - 30 april 1988); Baudouin, J.-L., Chronique de droit civil québécois; X., Bibliographie des ouvrages sur le droit civil et ouvrages auxiliaires.

nr. 4, oktober-december

Meulders-Klein, M.-Th., Le droit de l'enfant face au droit à l'enfant et les procréations médicalement assistées; Bloch, P., L'

obligation de transférer la propriété dans la vente; Jurisprudence française en matière de droit civil; Rubellin-Devichi, J., Personnes et droits de famille; Mestre, J., Obligations en général; Jourdain, P., Responsabilité civile; Baudrac, M., Sûretés; Patarin, J., Successions et libéralités; Normand, J., Jurisprudence française en matière de droit judiciaire privé: organisation judiciaire et juridiction; Zénati, F., Législation française et communautaire en matière de droit privé (1 juli - 30 september 1988); X., Bibliographie des ouvrages sur le droit civil et ouvrages auxiliaires; Tables de l'année 1988.

Revue trimestrielle de droit familial, 1988

nr. 1

De Gavre, J. en Renchon, J.-L., Dix ans...; Casman, H., La réforme de l'adoption; De Page, Ph., Chronique de jurisprudence (1984-1987) sur les régimes matrimoniaux; Fallon, M., noot onder Brussel, 2 juni 1987 (echtscheiding op grond van bepaalde feiten - internationaal privaatrecht - internationale bevoegdheid - eiser Belg en verweerder vreemdeling met woonplaats in het buitenland); Renchon, J.-L., noot onder Rb. Luik, 3 mei 1984 (echtscheiding op grond van feitelijke scheiding - voorwaarden - internationaal privaatrecht - toepassing van de wet van 27 juni 1960); Fallon, M., Litispandance internationale et inapproprié (noot onder Rb. Luik, 3 oktober 1985); Renchon, J.-L., L'attribution préférentielle, après le divorce, de l'immeuble avant servi de logement à la famille (noot onder Brussel, 10 juni 1986).

nr. 2

Fallon, M., Chronique de jurisprudence: les conflits de lois relatifs à la personne et aux relations familiales (1980-1987); Rubellin, J., Le droit, les pères et la paternité; X., Note introductive à la jurisprudence concernant «obligations alimentaires et saisies»; Renchon, J.-L., Les conventions entre parents relatives à leurs droits et obligations à l'égard de leurs enfants (noot onder Rb. Brussel, 28 april 1986).

nr. 3

Fulchiron, H., Les relations parents-enfants dans le nouveau droit français de l'autorité parentale; Ancion, Ph. en Hambourg, P.-H., Les rôles du juge et du psychiatre dans les divorces; Renchon, J.-L., Quelques réflexions à propos de la «guidance» dans les conflits relatifs à la garde ou au droit de visite d'un enfant de parents séparés; Van Gysel, A.-Ch., Un divorce pour cause de séparation de fait peut-il intervenir après une séparation judiciairement autorisée? (noot onder Brussel, 4 juni 1985 en Rb. Brussel, 5 oktober 1984); Fallon, M., noot onder Rb. Charleroi, 20 juni 1988 (echtscheiding op grond van bepaalde feiten - internationaal privaatrecht - internationale bevoegdheid - echtgenoten van Belgische nationaliteit - bevoegdheid van de Belgische rechtscollages); Fallon, M., noot onder Rb. Verviers, 7 mei 1986 (echtscheiding op grond van bepaalde feiten - voorlopige maatregelen - internationaal privaatrecht - internationale bevoegdheid); Renchon, J.-L., L'audition de l'enfant dans les procédures civiles relatives au droit de garde et au droit de visite (noot onder Bergen, 25 juni 1987).

nr. 4

Pouveau, V., Réflexions sur l'obligation alimentaire des parents à l'égard de leurs enfants; Nudelhole, S.J., Théorie des récompenses - Nécessaire corrélation entre l'enrichissement d'un patrimoine et l'appauvrissement d'un autre (noot onder Cass., 21 januari 1988).

Tijdschrift voor agrarisch recht, 1988

nr. 1

Arquin, G. en Heyerick, M., Quelques principes de droit judiciaire rural (suite et fin); Joly, L., De toekomst van het familiebedrijf in de landbouw.

nr. 2

Mousin, P. en Oliviers, P., Le droit rural communautaire et son application par les juridictions nationales belges et les juridictions communautaires; Van Nevel, A. en Gotzen, R., Een nieuwe Pachtwet - Overzicht van de bepalingen van het wetsontwerp tot aanvulling en wijziging van de pachtwetgeving.